

Yahudilerin Tевbesi	5
Âhirette Kâfirler Altına Sahib Olacaklar mı?	5
Âhirette Kâfirlerin Yardımcıları Yoktur	5
Şirk Koşmamak	6
KÂFİRLER ÜÇ KISIMDIRLAR	6
Nefs-i Emmâreleri Kalblerini İstilâ Edenler	6
Küfrün Vasıfları.....	6
Hevâ-ü Hevese Karşı Savaş.....	7
Hevâ-ü heves ve Tûl-u Emel	7
Nefse Muhalefet	7
Allah için Terkedilenler.....	7
Şehvetlerini Terkedenler.....	7
NEFS	7
Nefs Vaaz ve Nasihat Kabul Etmez.....	8
Nefs Cehennem Suretinde Yaratıldı	8
Nefs-i Emarenin Yedi Sıfatı	8
Nefsini Tezkiye Eden Kurtulur.....	9
Musannif İsmail Hakkı Bursevî Hazretlerinden Bir Dua.....	9
DÖRDÜNCÜ CÜZ	9
SEVDİKLERİNİZİ İNFÂK EDİN	9
Yüce Meali:	9
Tefsiri:	9
Allah'ın Birri Ne Demektir?	9
İnfak Ederseniz Allah Onu Bilir	9
İnfak.....	10
İnfâk İmanın Mahsûlüdür	10
İnfakla Taat Beraber	10
Ebû Talha'nın Bahçesinin Vakfemesi	10
Akrabalara İnfakti	10
Ömer bin Abdulaziz (r.h.)'ın Sevdiğini İnfak Etmesi	10
Hikâye (infak).....	11
Fakiri Sevindirmek	11
Bir Gönül Bin Kabe'den Daha Üstündür	11
Sevdiklerini İnfak	12
Te'vilât-i Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar	12
Birrin ve Hicabın Tarifi	12
Allah'a Yaklaşmanın Yolu.....	12
İSRAİL OĞULLARINA HARAM OLAN ŞEYLER	12
Yüce Meali:	12
Tefsiri:	13
Sebeb-İ Nüzulü:.....	13
Yakub Aleyhisselâm.....	13
Yakûb Aleyhisselâm'ın Nezri	13
Tahrim İki Kısımdır.....	14
İddianızda Sâdık İseniz Tevrat'ı Getirin	14
Allâhü Teâlâ Doğru Buyurdu	14
Yahudiler Müşriktirler	15
Tevilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar	15
İnsanlarda Üç Kısımdır	15
Nefsine Zulmedenler	15
Nefsine Zulmeden	15
Orta Derecede Olanlar	16
Hayırda İleri Gidenler.....	16
Tasavvufî Manâlar.....	16
EVLİYA KİMLERDİR	16
İbrahim Aleyhisselâmın Milletine Tabi Olmanın Alâmeti	17
Muhabbette Vahdet	17
Allah Gayyurdur	17
İNSANLIĞIN İLK MA'BEDİ KABE'DİR	17
Yüce Meali:	17

Tefsiri:	17
Sebeb-i Nuzûl	17
Haccâc'ın Maksudı	18
Mescid-i Haram ile Beyt-i Makdis'İN Arasındaki Zaman	18
Kâbeyi İlk Bina Edenler Meleklerdir	18
Kâbenin Tarihi	18
En Şerefli Bina Kâbedir	19
Kabe Mübarektir	19
Makâm-ı İbrahim	19
Kâbeye Giren Emniyettedir	19
Harem-i Şerife Sığınanlar	20
Harem-i Şerifte Suç İşleyenler	20
Mekke ve Medine'de Vefat	20
Mekke'nin Sıcaklığı	20
Gücü Yetenin Haccetmesi	21
Gücü Yetmek	21
İmkânı olupta Haccetmeyenler	21
Kabe'ye Davet Olunmak	22
HACC-I MEBRÛR	22
Haccetmek İçin Üç Şart	23
Ne Güzel Buyurmuşlar:	23
Hacc-ı Mebrûrun Alâmeti	23
Te'vilât-i Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar	23
İhrâm'ın İşaret Ettiği Mânâlar	24
Arafatta Vakfenin İşaret Ettiği Manâlar	24
Tavafın İşaret Ettiği Manâlar	24
Sa'y	24
Tıraş Olmak	24
Hac'da Kasdolunan	24
Hakiki Bir Cezbe İnsan ve Cinlerin İbâdetlerine Denktir	25
KİTAB EHLİNİN İNKÂRI	25
Yüce Meali	25
Tefsiri:	25
Allâhü Teâlâ Şahittir	26
Ivec "Çarpık (ve eğri)"	26
Çarpık Kelimesinin Manâları	26
Allâhü Teâlâ Yaptıklarımızdan Gafil Değildir	26
Kitap Ehline Tabi Olmayın	27
Sebeb-i Nuzul	27
İnkâr Neden?	27
İslama Sarılan Hidâyet Bulmuştur	27
Kötü Âlimler	27
İlim Haşyetle Güzeldir	28
İlim ve Dünyevî Maksat	28
Ne Güzel Buyurmuşlar:	29
Âlimlerin Şerhleri	29
ALLAH'IN İPİ	30
Yüce Meali:	30
Tefsiri Şerifi:	30
Müslümanlar Olarak ölümleri	30
Allah'ın İpini Sımsıkı Tutunun	30
Tefrikaya Düşmeyin	31
Allah'ın Nimetini Zikredin	31
DİN KARDEŞLİĞİ	31
Cehennem Ateşinin Kenarı	32
Hablullâh'a Sarılanlar	32
Tefrika	32
Yetmiş Üç Fırka	33
İlâhî Davetin Yolu	33
İşaret Edilen Manâlar	33

Akıllı Kişinin Vazifesi.....	33
Müttekî Olanlar	34
Müttekînin Alâmetleri	34
Takvâ-i Hakîkî.....	34
Allah'a Kavuşmak İçin	34
Cennetler isteyen	34
Dualar	34
EMR-İ BİL-MA'RÛF VE NEHYÎ ANÎL-MÛNKER.....	35
Yüce Meali:	35
Tefsiri:	35
Maruf Nedir?	35
Münker Nedir?.....	35
Marufu Emretmek	35
Câhillere Tebliğ Yapamaz	36
İnsanların En Hayırlısı.....	36
Allah'ın Kitabı ve.....	36
Âhir Zaman İnsanları Öğüt Verenleri Sevmeyecekler.....	37
Bana Değmeyen Yılan.....	38
Mârufu Emretmenin Hükümü	38
Münkeri Nehyetmenin Hükümü	38
Namaz Kılmayanları Uyararak	38
Öldürmekle Olan Münkerden Nehyetmeler Devletin İşidir	39
Âsînin Nehyi.....	39
Gücü Yetmeyenler.....	39
Ne Güzel Buyurmuşlar:	39
Hâlleri Konuşanlar.....	39
Söylediklerini Tutmayanlar	40
Tarikat Şeyhleri	40
Hayr, Maruf ve Münker.....	40
TEFRİKAYA DÜŞMEYİN	40
Bu Günün İlim Adamları	41
Tefrika ve İhtilâfa Düşenler.....	41
İdareci (Emir)	41
Emire İtaat	41
İman Eden Kurtulur	42
Müşrik, Mu'tıl ve Münafık.....	42
Sirât-ı Müstakim.....	42
Kadınlar	43
Molla Cami (k.s.) Hazretleri buyurdular:	43
Mürşid-İ Kâmile Tabi Olmak	43
YÜZLERİN AĞARACAĞI VE KARARACAĞI GÜN	43
Yüce Meali:	43
Tefsiri:	44
İmandan Sonra Küfre Girenler	44
Cennete Girmek.....	44
Zulüm Yok	45
İşler Allah'a Döndürülür	45
Haşr	46
Tasavvufî Manâlar	46
İnsan Öldüğü Hâl Üzere Dirilir	46
Sarhoş Olarak Ölenler	46
Tevhîd Kelimesinin Sürekli Müslüman ile Beraber Olması	47
Ölünün Üzerinde Sesli Ağlamak	47
Faiz Yiyenlerin Mezarlarından Kalkışı.....	47
ÜMMET-İ MUHAMMED (S.A.V.)	47
Yüce Meâlî:	47
Tefsir-i Şerîf:	48
Seçilen Ümmet	48
Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'in Üstün Hasletleri.....	48
Kitab Ehlinden İman Edenler	48

KİTAB EHLİNİN KÜFRÜ	49
Yüce Meali:	49
Tefsiri: Eziyet	49
Yardım Olunmazlar	49
Zimmiler	50
Zimmînin Emanı.....	50
Allah'ın Gadabına Çarpıldılar	50
Yahudiler Fakir Görünüştüdürlər	50
Peygamber Öldürüyorlardı	51
Küçük Günah, Büyük Günah.....	51
Günahlar Kalbi Karartır ve	51
Edeb?	51
Takva için.	51
Şüphelilerden Sakınmak	52
Kötülüğü İşlemeye Niyet.....	52
Ariflerin İbâdetleri.....	52
Evrâd-ü Ezkâr	52
Muhakkîkînin Evradı	52
Hakikî Haya.....	53
Nefse Güven Olmaz.....	53
Cehenneme En Müstahak Kişi.....	53
Arifin Silâhı Marifettir.....	53
Nefisle Muharebe	53
Kitab Ehli	53
Kâim Müstakim demektir	54
Sebeb-i Nüzul	54
Evvâbîn Namazı	54
Rükû ve Secdede Okumak.....	54
Allah'a ve Âhiret Gününe İnanırlar.....	54
Marûf-ü Emreder	55
Hayırda Koşuşmaları	55
Küfrân ve Şükran.....	55
Müttekîler	55
Bir Arşın Yaklaşana Allah.....	55
Takva ve Kahkaha	56
Hayırda Yarış.....	56
En Hayırlı Şey	56
Evliyanın Hususiyetleri	56
İstiğfar	56
Yahya Aleyhisselâm'ın Vaazı	57
Beş Şey	58
Kul Hayra Koşmalıdır	58
Köpek Terzi Olamaz.....	58

Yahudilerin Tevbesi

"Elbette o kimseler ki;"Yahudfler gibi...

"Küfrettiler."

İsa Aleyhisselâm ve İncili inkâr ettiler. imanlarının arkasından," Musa Aleyhisselâm ve Tevrat'a olan imanlarının ardında.

"Sonra da küfürde ileri gittiler,"

Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretleri'ni ve Ku'ân-i Kerim'i inkâr etmekle küfürlerini ziyâdeleştirdiler...

Veya önceleri, peygamber olarak gönderilmeden evvel Efendimiz {s.a.v.) Hazretlerine iman ettikleri halde sonra onu inkâr edip; bu küfürlerinde ısrar etmek, bundan ta'n etmek (ileri geri konuşmak), insanların iman etmelerine mâni olmak ve misâklarmi bozmak suretiyle küfürlerini ziyâde kılan yahudilerin...

"Tevbeleri kabul olunmak ihtimali yoktur;"

Çünkü onlar helak olmanın eşiğine gelmeden tevbe etmezler. Yahudilerin tevbe etmeyecekleri, kinaye yoluyla tevbelerinin kabul edilmeyeceği beyan edildi.

"Tevbeleri kabul olunmak ihtimali yoktur; kavî-i şerîfi onların tevbe etmeyeceklerinden kinayedir.

Yahudilerin, durumlarını ağırlaştırmakta, hallerini bariz bir şekilde ortaya koyup, onların hallerinin Allah'ın rahmetinden ümit kesmiş bir surette olduklarını ifade etmektedir. (2/60)

Veya Yahudilerin irtidadlarından dolayı onların tevbeleri de ancak nifak ve küfürlerini arttırmak için olur.

Bundan dolayı kendisine fe dahii olmadı.

"Ve bunlar hep dalâl içinde kalmış sapıklardır."

Kemâl yoluyla ifâdedir. Bu kemâlin hasrı kabilindedir. Yoksa bütün kâfirler, sapıktırlar, ister bu kâfir, imanından sonra küfre girmiş olan biri olsun ve isterse de aslından kâfir olan kişi olsun farketmez. Onların dalâlet ve sapıklıkta tam olmaları, onların küfür üzere sebat etmeleri ve kendilerinden hidâyete erme ve imana gelme yönünden bir emarenin bulunmayışı ve ümidin olmayışındandır...

Kâfirlerden Asla Fidyeye Kabul Edilmeyecektir

"Küfretmiş ve kâfir oldukları halde ölüp gitmiş kimseler, her halde kabul edilmek ihtimali yoktur."

Ölümleri küfür üzere olması, onlardan hiçbir fidyenin kabul edilmeyeğine sebeptir.

Bundan dolayı burada dahii olup, mübtedânm haberine sebep olduğunu ilân edip bildirmektedir.

"Hiç birinden,"Bir fidye,

"Dünva dolusu altın," olsa

Temyiz'dir. Şarkından garbine kadar (doğu ve batı) dolusu altın,

"Onunla kurtarmak için verecek dahi olsa,"

Dünya dolusu altın fidye verseler bile...¹

Âhirette Kâfirler Altına Sahib Olacaklar mı?

Sual: Eğer denilse ki, kıyamet günü kâfirlerden fidye kabul edilmeyeceğinin beyan edilmesi, kâfirlerin kıyamet günü, altınlara sahip olacağı vehim ve düşüncesini vermektedir. Halbuki bırakın dünya dolusu altını fidye olarak vermek şöyle dursun; o gün kâfirler, zerre ve miskâl kadar değil hiçbir şeye sahip olmayacaklardır?

Cevâb: Deriz ki: Kelâm farz (-ı muhal) ve takdir yolu üzere varid olmuştur...

Burada geçen, "altın" kıymetli eşyâ'dan kinayedir. yer (dünya) dolusu" çokluktan kinayedir.

Bunun takdiri şöyledir: Farz-ı muhal kâfirler, değerli ve çok kıymetli dünya dolusu kadar eşyaya sâhib olsalar ve sahip oldukları bu dünya dolusu çok altın ve değerli eşyayı arzuladıkları kurtuluşa ermek için faraza dağıtsalar, fidye vermeye kalksalar bile kurtulaşa eremezler. Bu tevessül ile nefislerini (canlarını) Allah'ın azabından kurtaramazlar.

Bundan kasd olunan mânâ, kâfirlerin Allah'ın azabından kurtuluştan ye'se düşüp ümit kesmeleridir...²

Âhirette Kâfirlerin Yardımcıları Yoktur

"İşte bunlar," Bu zikredilen kötü sıfatlara sahip olan kâfirlere işaretidir.

"Onların hakkı elim bir azaptır."

Acı verici azâb vardır.

"Ve kendilerini kurtaracak da yoktur."

Onlardan azabı defedecek veya azabı onlardan hafifletecek bir yardımcı ve kurtarıcı yoktur. '& istiğrak için olup mezîdîdir. "yardım ediciler" kelimesinin cemi sığısı ile gelmesi, zamire uygun olması içindir. Yoksa, onların her biri için bir yardımcı yoktur, manâsına değildir...³

¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/597-599.

² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/599.

³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/599-600.

Şirk Koşmamak

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kıyamet gününde azâb cihetinde, ateş ehlinin (cehennemliklerin) en ehveni (en hafif azâb görenine) Allâh-ü Teâlâ şöyle buyurur:

- "Dünyada bulunan şeyler senin olsaydı, Azabdan kurtulmak için onları fîdye verir miydin?" 0 :

- "Evet! Diye cevap verir.

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri buyurur:

- "Ben bundan daha ehven (basit ve kolay) bir şey istedim senden. Sen (baban) Âdem (Aleyhisselâm'ın) sulbünde iken: ben senden bana hiçbir şeyi ortak koşmamamı istedim. Ama sen bundan kaçındın. Bana şirk koştun!" der.⁴

KÂFİRLER ÜÇ KISIMDIRLAR

İmam Fahreddin er-Râzî buyurdular: Bil ki kâfirler üç kısım üzeredir.

1-Küfründen sahih bir şekilde tevbe eden,

2-Fasid bir şekilde küfründen tevbe eden,

3-Küfür üzerine ölemdir.

Birincisi: Sahih ve makbul bir tevbe ile küfürden tevbe eden lerdir. Onları Allâh-ü Teâlâ şöyle zikretti.

"Ancak onun arkasından tevbe edip, salâha girenler başka; çünkü Allah gafurdur, rahimdir."⁵

ikincisi: Fasit (bozuk) bir tevbe ile küfürden tevbe edenlerdir. Bir önceki âyet-i kerimede Allâh-ü Teâlâ hazretleri onları beyan etti ve şöyle buyurdu:

"Elbette imanlarının arkasından küfretmiş sonra da küfürde ileri gitmiş kimselerin tevbeleri kabul olunmak ihtimali yoktur: bunlar hep dalâl içinde kalmış sapıklardır."⁶

Üçüncüsü: Küfürden tevbe etmeden küfür üzere ölenlerdir. Elbette onları Allâh-ü Teâlâ bu âyet-i kerimede şöyle beyan etti:

"Küfretmiş ve kâfir oldukları halde ölüp gitmiş kimseler, her halde bunların her biri kendini kurtarmak için dünya dolusu altın verecek dahi olsa, hiç birinden kabul edilmek ihtimali yoktur. Bunların hakkı eîm bir azaptır ve kendilerini kurtaracak da yoktur."⁷

Nefs-i Emmâreleri Kalblerini İstîlâ Edenler

Onlar (kâfir olarak ölenler), nefs-i emmâre heyetinin kalblerini istîlâ etmesine ruhsat verenlerdir.

Nefs-i emmâre, kendilerini mekan edinin tamamen yerleşmiş; kalbleri kirlenip pas tutmuş! Şer ve sapıklığa daldılar. İnat ve azgınlıktan taşlık derecesinde ileri gidenlerdir.

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri, onların hiçbirinden dünya dolusu altın veya herhangi değerli bir şeyi kabul etmez.

Zira Allâh-ü Teâlâ Hazretleri burada ancak, nurânî bakî olan şeyleri kabul eder.

Çünkü âhiret, nur ve beka âlemdir.

Âhirette fânî ve zulmânî işlerin hatıra gelmesi veya meydana gelmesi asla mümkün değildir.

Zaten kâfirlerin küfürlerine sebep olan şey onların bu fânî engel ve geçitleri sevmeleri değil mi?

Onları küfre götüren fânî şeyler, onların kurtuluşuna delâlet edip, onların azâbdan kurtuluşlarına, onların Allah'a yaklaşmalarına ve kabul görmelerine nasıl vesile olsun?

Halbuki onların helaklarının, Allah'ın rahmetinden uzaklaşmalarının, hüsrân (ebedî zarara) uğramalarının ve rahmet, mağfiret ve cennetten mahrum edilmelerinin asıl sebebi, onların bu fânî şeyleri sevmeleriydi...⁸

Küfrün Vasıfları

Küfrün vasıflarından (ve kâfirlerin ahlakından) seni sakındırırım. Küfrün vasıflan şunlardır:

1- Dünya sevgisi,

2- Hevâ ve hevese tâbi olmak,

3- Nefsin şehvetlerine yönelmek,

4- Hak'dan yüz çevirmektir...

Ne güzel buyurmuşlar:

Seni şehvet, kibir, hırs ve hased sıfatları kapladı...

⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/600.

⁵ Âl-i İmrân: 3/89.

⁶ Âl-i İmrân: 3/90.

⁷ Âl-i İmrân: 3/91,

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/600-601.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/601-602.

Damarlarında dolaşan kan gibi...

Vücûduna sirayet eden can (ruh) gibi...

Yâni, kan senin damarlarında dolaştığı gibi ve yine ruh senin cesedine sirayet ettiği gibi bu kötü sıfatlar seni kaplamışlardır... (2/61)⁹

Hevâ-ü Hevese Karşı Savaş

Yine buyurdular:

Düşmanlar eğer, kuvvet bulurlarsa!

Hüküm ve görüşünü ters çevirirleri

Her bakımdan seni esir ederler.

Hevâ ve hevese karşı asla savaşı elden bırakma!

Onlar aklın güç ve kudretini görsünler...

Hevâ-ü heves hakim oldu mu akıl bütün güç ve kudretini kaybeder!.....

Kişi, şeriata tâbi olduğunda, aklın gerektirdikleri, hevâ ve hevesin üzerine galip olup, yedi şeytanî nefisle mücâdele edebilir!¹⁰

Hevâ-ü heves ve Tûl-u Emel

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ümmetim üzerine (gelmesinden) en çok korktuğum şey, hevâ ve hevese tâbi olmak ve tûl-u emeldir.

Çünkü hevâ ve hevese tâbi olmak, kişiyi hak'dan alıkoyar Ama tûl-u emel ise, insana âhireti unutturur..."¹¹

Nefse Muhalefet

Zennûn-i Misrî (k.s.) hazretleri buyurdular:

ibâdetin anahtarı tefekkürdür. Bir (düşüncede) isabet etmek (doğruyu bulduğunun) alâmeti ise, hevâ-ü heves ve nefse muhalefet etmek ve şehvetini terketmektir.¹²

Allah için Terkedilenler

Cafer bin Nusayr buyurdular:

Cüneyd Bağdadî hazretleri bana bir dirhem verdi ve:

- "Bununla veziri incirini al" dedi.

Bende gittim pazarda onunla veziri incirini aldım. İftar vakti oldu. Cüneyd-i Bağdadî hazretleri iftar etmek için o incirlerden birini ağzına aldı. Sonra ağlayarak ağzından çıkarttı. Sonra bana:

- "Onu götür! Fakirlere tasadduket!" dedi.

Sebebini sordum. Cüneyd-i Bağdadî hazretleri:

- "Manevî bir ses kalbime şöyle seslendi: Ailâh'dan utanmıyor musun? Aliâh için terketmiş olduğun şehvet (nefsinin isteklerine) tekrar dönüyorsun?" dedi.¹³

Şehvetlerini Terkedenler

Süleyman ed-Darânî (r.h.) hazretleri buyurdular:

- "Kim geceleyin ihsanda bulunur (iyilik yaparsa yapmış olduğu bu iyilik) gündüzünde de ona kâfidir.

Kim gündüz bir ihsanda bulunursa, bu ihsan gecesinde de ona kâfidir.

Kim nefsinin şehvetlerinin, hevâ ve hevesini terketme konusunda samimî (ve sözünde sâdık) olursa, bu hareketi (âhirette) ona azık olarak kâfidir.

Allâh-ü Teâlâ hazretleri, kerimdir. Şehvetleri kendi rızâsı için terkeden kalbe azâb etmekten münezzehtir.¹⁴

NEFS

Nefis latîf bir varlıktır.¹⁵

⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/602.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/602-603.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/603.

¹² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/603.

¹³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/603-604.

¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/604.

¹⁵ Nefis latîf ve muayyen bir varlıktır. Evliya Çelebi'nin kaydettiğine göre. Osmanlı Padişahlarından Sultan Beyâzid-i Veli hazretleri, vefatından yedi sene öncesine kadar hiç et yemediler. Nefslerini terbiye ettiler. Bir gün o kadar çok paça yemek istedi ki artık dayanamadı.

Nefis, bütün kötü ahlakların kaynağıdır.

İnsanın iki yanının (kaşının) arasına konulmuştur.¹⁶

(Oradan da) İnsanın bütün cesedine sirayet eder.

Nefis ziyâdeyle kötülüğü emreder.¹⁷

Melekûti a'lâdan yaratılmış olup, iyiliği emreden ve kötülüğü nehyeden ruhâniyetin celbedilmesine mâni olmaktadır.

Nefis, süflî melekûtlardan yaratılmıştır. Şeytanlar gibi...

Şeytanlar ve nefis, ancak serleri emrederler. İnsanlara kötülük yaptırmaya çalışırlar.¹⁸

Nefs Vaaz ve Nasihat Kabul Etmez

Nefs,

1- Azgınlık,

2- Taşkınlık,

3- Aksîlik,

4- Kibir,

5- Gurur... gibi kötü tabiatlara sahiptir.

Bundan dolayı nefis vaaz ve nasihatleri kabul etmez. Ve daima taşkınlık ve azgınlığını izhâr eder.

Şeyh İmam Busâyri (k.s.) hazretleri, "Kasîdetü'l-Bürde" kitabında şöyle buyurdular:

"Bana kötülüğü çok emreden (nefs-i emmârem) vaaz kabul etmedi, cehaletinden... Basımdaki ak saçların korkutması ve ihtiyarlıktan (ders almadı).¹⁹

Yâni, kötülüğü ve ayıbı emreden (nefsi emmâre), ak saçlılı-ğm korkutma ve vaazını kabul etmedi. Yaşlıktan sonra bile cehalet bataklığına daldı. Pişmanlık eliyle şehvetlerine gem vurmaz. Nefsin yularını bağlamaz. Bu da ne çirkin bir haldir, yaşlılıkta...²⁰

Nefs Cehennem Suretinde Yaratıldı

Allâh-ü Teâlâ nefsi cehennemın suretinde yarattı. Cehennemde bulunan her dereke hasebiyle Allâh-ü Teâlâ nefiste bir sıfat ve kötü bir ahlak yarattı. O (nefs-i emmâre ve sıfatlan) cehennemın kapısıdır. Cehenneme girecek olanlar bu kapıdan girerler. Bundan cehennemın yedi derekelerinden derekeye girerler...²¹

Nefs-i Emarenin Yedi Sıfatı

Nefs-i emmârenin (cehenneme kapı olan) yedi sıfatı şunlardır:

1- Kibir,

2- Hırs,

3- Şehvet,

4- Hased (kıskançlık),

5- Gazâb,

6- Cimrilik,

Nefsine karşı açmış olduğu harp'te zafer kazanmak istiyordu. Bunun için de, bir kelle paça yemeği hazırlattı. Önüne sirkeli, sarımsaklı nefis bir kelle paça yemeği geldi. Çorbayı önüne koydurdu. Uzun süre çorbaya baktı. Nefsine hitaben:

"Ey nefsim! İşte arzu ettiğin paça önünde! Ben yemeyeceğim, istersen çık ye!" dedi. Hemen ağzından gelinceğe benzer iki gözleri kör bir mahluk çıktı. Çorbaya dadandı. Kuduz köpek gibi yiyip hepsini bitirdi. Nefis tatmin olduktan sonra geldiği yere dönmek için Beyâzid-i Veli hazretlerinin hırkasından yukarıya tırmanmaya başladı. Bunun üzerine Beyâzid-i Veli hazretleri, elinin tersiyle onu itip yere düşürdü ve ardından bağardı:

"Bunu öldürün!" Koşup gelenler, onu ayaklarının altına alıp öldürdüler. Durumu

Şeyhü'l-islâm'a bildirdiler. Şeyhü'l-islâm:

"insan, kemâlata nefsinin sayesinde ulaşır. Nefis insan vücudunun bir direğidir. Onu kefenleyip namazını kılarak gömmek gerek!" diye fetva verdi.

Bunun üzerine Beyâzid-i Veli'nin nefsini yıkadılar, kefenlediler, büyük bir kalabalık cenaze namazını kıldı. Beyâzid kubbesinin yakınında bir yere gömdüler...

¹⁶ Nefsin bulunduğu yeri Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle tarif etmektedir:

"Düşmanlarının, en büyük düşmanı senin iki kaşının arasında bulunan nefisindir." Keşfü'l-Hafâ:412.

"Senin düşmanın seni öldüren değildir. Onun öldürmesiyle (seni şehid etmesiyle) Allâh'ü Teâlâ seni cennete koyar. Onun seni öldürüp şehid etmesi senin için bir nurdur. Lakin düşmanlarından en büyük düşman, iki kaşının arasında bulunan nefsin ve senin yatağında bulunan eşindir." Kenzul-Ummâl: 11263.

¹⁷ Allâh-ü Teâlâ Yusuf Aleyhisselâm'dan kıssa iie şöyle buyurdu:

Nefsimi terbiye de etmiyorum; çünkü nefis cidden emmare'dir.Fenayı emreder, meğer ki rabbim rahmetiyle yarlığaya. Çünkü rabbim gafur, rahîm'dir." Yusuf. 53.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/604-605.

¹⁹ Kasîde-i Bürde: 13. beyit.

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/605-606.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/606.

7- Kin...²²

Nefsini Tezkiye Eden Kurtulur

Kim nefsin bu sıfatlarından nefsinin tezkiye ederse; süflî dereceleri geçer ve böylece cennetin yüksek derecelerine ulaşır. Allâh-ü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Gerçek felah bulmuştur onu temizlikle parlatan."²³

Kişi nefsinin, bu kötü sıfatlardan temizlemeyip, nefsinin bu kötü ahlakın içinde bırakırsa, zarar, hüsrân ve perişân bir halde, cehennem derecelerinde kalmıştır...

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri buyurduğu gibi:

"Ve ziyan etmiştir onu kirletip gömen!"²⁴

Musannif İsmail Hakkı Bursevî Hazretlerinden Bir Dua

Allâh-ü Teâlâ Hazretleri bizleri ve sizleri nefsin emmârenin hilelerinden korusun! Şeytanın hile ve desiselerinden muhafaza buyursun (korusun)! Ruhlar, bedenlerde kaldığı (bu can bu tende olduğu) müddetçe AHâh-ü Teâlâ hazretleri hallerimizi ıslâh etsin!

Âmin! Ya Müsteân!

Üçüncü cüz tamam oldu.²⁵

DÖRDÜNCÜ CÜZ

SEVDİKLERİNİZİ İNFÂK EDİN

Yüce Meali:

Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe, siz birr'e eremezsiniz. Maamâfih her ne infâk eylerseniz, şüphesiz Allah onu da bilir.²⁶

Tefsiri:

"Siz birr'e eremezsiniz."

Kendisine isabet ettiği zaman, nail olacağına nail olamaz.

Ey mü'minler! Yarışanların kendisine ermek için yarıştıkları, birre (iyiliğe) eremezsiniz. Birr adına hiçbir şeye ulaşamazsınız. Ebrâr (iyilerin) zümresine giremezsiniz.²⁷

Allah'ın Birri Ne Demektir?

Allâhü Teâlâ hazretlerinin birrine nail olamazsınız. Allâhü Teâlâ'nin birri, O'nun sevabı, rahmeti, rızası ve cenneti demektir...

"infâk etmedikçe,"

Allâhü teâlâ hazretlerinin katında onlara râğbet ederek, Allah yolunda infak etmedikçe;

"Sevdiğiniz şeylerden," (2/62)

Sevdiğiniz malların bazısını, mallarınızdan sizin hoşunuza giden en değerli, kıymetli ve size en sevimli mallardan

Veya ona ve gayrisine umûm olan amellerden ve hayatı devam ettiren şeylerin hepsi demektir.

İnfâk'dan murad, mutlak olarak mal (saçmak ve) dağıtmaktır. Onda kişinin güzelliğinin, izzet ve şerefine nail olacağını aşikâr (gizli olmadığını) beyan ve ilân etmek manâsı vardır.²⁸

İnfak Ederseniz Allah Onu Bilir

"Maamâfih her ne infâk eylerseniz,"

Her neyi infâk ederseniz; iyi, temiz ve hoşunuza gidenleri veya habis, çirkin, kötü ve sevmediklerinizi...

²² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/606.

²³ eş-Şems: 91/9.

²⁴ eş-Şems: 91/10

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/606-607.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/607.

²⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/608.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/608.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/608-609.

Car ve mecrûr'un mahalli, temyiz olmak üzere mensûbtur.

"Şüphesiz Allah onu da bilir."

Şartın cevâbının illetidir. Onun yerinde vaki oldu.

Allâhü Teâlâ hazretleri, infak ettiğiniz iyi ve kötü mallarınızın hasebince sizlere karşılığını verir, demektir.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin infak ettiğiniz her şeyi kâmil bir şekilde bilmektedir. Zâtından ve sıfatından hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

Bunda malın iyisini infâk etmeye terğîb ve teşvik; kötü malı infak etmekten tahzîr ve sakındırmak vardır.²⁹

İnfak

Gizli olmayıp (aşikâr ve bilinen gerçeklerdendir ki): İnsanın matlûbuna vasıl olması ancak sevdiğini infak etmesiyle hâsıl olur.

Bundan dolayı selef-i sâlihîn bir mâlî sevdiklerinde, onu Allâhü Teâlâ hazretleri için bir zahire (azık) yapıp, kendisine muhtaç olacakları bir günde kendisiyle faydalanmak için infak ederlerdi...

İnsan, malını infak etmez; ancak bu inrakın sebebiyle kıyamet günü birincisinden (infak ettiği maldan) daha şerefli ve ondan daha değerli bir şeye kavuşacağına yakînen inanırsa malını infak eder.³⁰

İnfâk İmanın Mahsûlüdür

İnsan, ancak âlim ve kadir bir yaratıcının varlığına yakînen iman ettiğinde, sevdiği malı dünyada seve seve infak eder. İnsan:

Ölümden sonra dirilmeye. Hesaba Cezaya ve:

"Her kim zerre miktarı bir hayır işlerse onu aörece, Her kim de zerre miktarı bir şer işlerse onu görece!"

³¹Gereceğine yakînen iman, Allah yolunda malını seve seve infak etmeyi gerektirir...

Bundan, insanın ancak bütün güzel hasletleri kendisinde topladıktan sonra sevdiği malları, Ailâh yolunda infak edebildiği gerçeği ortaya çıkmaktadır...³²

İnfakla Taat Beraber

Bu âyet-i kerime, diğer taat ve ibâdetleri yapmadan, yalnız sevdiğini infak etmekle kişi, büyük sevâblara ulaşacağına iktizâ etmez.³³

Ebû Talha'nın Bahçesinin Vakfetmesi

Rivayet olundu. Bu âyet-i kerime indiğinde, Ebû Talha (r.a.) geldi.

-"Ya Rasûlallâh! Benim sevdiğim malım "Buhayrâ"dır.

Buhayrâ, Mescid-i Nebevî'nin kiblesinde kendisine ait güzel bir bahçeydi. Ebû Talhâ (r.a.) devamla şöyle dedi:

-"Onu Allâhü Teâlâ hazretlerinin sana gösterdiği gibi kullan!"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ne güzel! Ne güzel! Kârlı bir mal! Kârlı bir mal! Ben onu akrabalarının arasında taksîm etmeni uygun görüyorum!" dedi.

Bunun üzerine o bahçeyi akrabalarının arasında taksîm etti.³⁴

Akrabalara İnfaktı.³⁵

Bu hadis-i şerif, en sevilen malların infakının en faziletli şekli akrabalara yapılan infak olduğuna delâlet eder. Yakın akrabalara infak etmek daha faziletlidir.³⁶

Ömer bin Abdulaziz (r.h.)'in Sevdiğini İnfak Etmesi

Rivayet olundu:

Ömer bin Abdulaziz (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Ömer bin Abdulaziz'in eşinin çok güzel bir cariyesi vardı. Ömer bin Abdulaziz, o cariyeye râğbet etti. O cariyeyi defalarca eşinden istedi. Eşi ona vermedi.

²⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/609.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/609.

³¹ ez-Zilzâl: 99/7,8.

³² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/610.

³³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/610.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/610-611.

³⁵ Değişik lafızlarla: 2150. Müsned-i Ahmed: 11985. Darimî: 1596.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/611.

Sonra Ömer bin Abdulaziz halife olunca, eşi o cariyei süsledi ve ona gönderdi. Hanımı kendisine:

"Ey mü'minlerin emiri! Bu cariyei sana hibe ediyorum! Sana hizmet etsin!" dedi.

Ömer bin Abdulaziz eşine sordu:

"Buna nereden sahib oldun?" O da:

"Bunu babam, Abdulmelik'in evinden getirdim!" dedi.

Ömer bin Abdulaziz (r.h.) bu cariyenin halini araştırdı. Abdulmelik'in buna nasıl sahib olduğunu araştırırken kendisine:

"Falanca işçinin borçları vardı. Vefat ettiğinde bu câriye borçlarına karşılık terekesinden alındı..."

Bunun üzerine, Ömer bin Abdulaziz (r.h.) o işçinin durumunu açıkladı. Onun vârislerini bulup huzura getirtti. Onlardan herbirine mallarını vererek, hepsini memnun ve razı etti. Sonra cariyeye döndü. Cariyei büyük bir sevgiyle seviyordu. Ve ona:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızası için, sen hürsün! (Seni azâd ettim)" dedi. Bunun üzerine kendisine:

"Ey mü'minlerin emiri! Sen cariyenin (helâl olması) yolunda ki bütün şüpheleri giderdiğin halde niçin onu hürriyetine kavuşturdu!" dediler. O:

"Bu takdirde (onu azat etmeseydim) nefsimi hevâ ve heveslerinden alıkoyanlardan olmazdım!" dedi.³⁷

Hikâye (infak)

Hikâye olundu. Rebî' felç olmuştu. Kapısına dilenci gelip bir şey istediğinde. Rebî dilenciye şeker vermelerini emrederdi. Çünkü kendisi şekeri çok seviyordu. Rebîl, Allâhü teâlâ'nın:

"Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe, siz birre eremezsiniz. Maamâfih her ne infâk eylerseniz, şüphesiz Allah onu da bilir."³⁸

Âyet-i kerimesini böyle tevil edip düşünüyordu...

Rebfin acısı ve hastalığı uzadı.

Canı tavuk eti çekti. Tam kırk gün nefsinin tavuk etini yemekten menetti. Sonra hanımına:

"Tam kırk gündür, canım tavuk eti istiyor; fakat ben hep nefsimi dizginleyip tuttum. Onun isteğini kabul etmekten kaçındım!" dedi. Hanımı ona:

"Subhânallâh! Sen nefsinin hangi şeyden menediyorsun? Allâhü Teâlâ hazretleri, tavuk etini yemeği helal kıldı! Sen nefsinin helal şeylerden alıkoyuyorsun!" dedi.

Hanımı pazara gönderip, bir dirhem iki dânik³⁹ ile bir tavuk aldı. Kadın tavuğu kesti. Onu kızarttı ve ona bir ekmek pişirdi. Onları güzel terbiye edip, yanında sosunu hazırladı. Sofrayı getirip, Rebî'in önüne koydu. Rebî" yemek yiyeceği sırada, bir dilenci kapıya gelip dikildi. Dilenci onlara:

"Allah için bana tasadduk edin! Allah size mübarek etsin!" dedi. Rebr yemekten el çekti. Hanımına:

"Bunu al, götür ona ver!" dedi. Hanımı:

"Subhânallâh!" dedi. O:

"Sana emrettiğimi yap!" dedi. Eşi:

"Ona bundan daha hayırlısını veririm!" dedi. Rebî sordu:

"Bundan daha hayırlısı nedir?"

"Bunun değeri kadar ona para veririm! Sende canının çekmiş olduğu yemekleri ye!" dedi. Rebî: (2/63)

"Gerçekten iyi yapmış olursun! Bunun parasını bana getir!" dedi. Eşi gidip onun parasını getirdi. Rebîl:

"Parayı da bunun üzerine koy! Hepsini topluca götürüp dilenciye ver!" dedi.⁴⁰

Hanımı denileni yaptı...

Fakiri Sevindirmek

Ne güzel buyurmuşlar:

Ey iyilik yapan!

Asude boyunlu ve boynu bükük bir garibana iyilik yapmak,

Onun gönül dünyasına ihsanda bulunmak,

Gerçekten bin rek'at nâfile namazdan daha yeğdir.

Mertebe bakımından...

Ve sevâbça...⁴¹

Bir Gönül Bin Kabe'den Daha Üstündür

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/611-612.

³⁸ ÂI-i İmrân: 3/92.

³⁹ Danik: Dirhem'in altı'da biri demektir

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/612-613.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/613.

Bu manâ'da şöyle denildi:

Elinle gönül yap!

Çünkü gönül büyük hac'dır...

Bir gönül binlerce Ka'be'den daha üstündür.

Ka'be, Azerin Halilinin binâsıdır...

Gönül ekber olan Celil'in nazargâhıdır...

Denilir ki: Sen ancak sevdiğini infak etmekle birre (iyilik ve ihsana) ulaştığın zaman, Bari Teâlâ hazretlerine nasıl ulaşabilirsin? Halbu ki sen nazlarının üzerine devam etmekte...⁴²

Sevdiklerini İnfak

Kuşeyrî (r.h.) hazretleri buyurdular: Birri (erdem, ergenlik ve iyiliği) sevdiklerin ien bazılarını infak etsin! isteyen, malının

Bâri Teâlâ hazretlerini isteyen ise bütün sevdiklerini infak etsin!⁴³

Te'vilât-i Necmiyyeden Tasavvufi Manâlar

Necmeddin-i Kübrevî (k.s.) hazretleri;

"Şüphesiz Allah onu da bilir."⁴⁴

Âyet-i Kerimenin tefsirinde şöyle buyurdular: Sizin kendisi için olduğunuz şeyleri ve sizlere olacak olan şeyleri takdir eder. Denildiği gibi:

"Allah için olana, Ailâhda kendisi için olur." Çünkü kelekler, mumun (ateşin) birri demek olan alevlerine ancak, sevdiği şeyi, nefisini infak etmekle nail olurlar...⁴⁵

Birrin ve Hicabın Tarifi

Kâşânî (r.h.) buyurdular:

Sahibini Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaştıran her iş ve amel birr'dir. Mâsivâ (Allah'ın gayrisinden) teberri edip uzaklaşmadıkça kişinin Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşması mümkün olamaz.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden bir şeyi sevenin sevdiği şey hicâb (onunla Allâhü Teâlâ hazretlerinin arasında perde)dir. Bu kişi sevgisini Allâh'dan gayrisine verdiği için, şirk-i hâfî (gizli şirk) ile Allâhü Teâlâ'ya şirk koşturmuşur...

Ne güzel buyurmuşlar:

Seni dosttan meşgul eden her şey.

Sen doğruluk istersen senin gönlün o şeylere râm olmuştur.⁴⁶

Allah'a Yaklaşmanın Yolu

Hiç şüphesiz kul, malını dağıtmadan, cömert olmadan, Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden muhabbeti kesmeden ve nefisini tamamen kötü sıfatlardan arındırmadan Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşamaz.

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer yâr isen, kendinden ve akrabalarından dem vurma!

Çünkü bu davranışın senden ve yâr1 dan ortaklık olmuş olur.⁴⁷

İSRAİL OĞULLARINA HARAM OLAN ŞEYLER

Yüce Meali:

Tevrat indirilmeden evvel İsrail'in nefisine haram kıldığından başka yiyeceğin hepsi Benî İsrail'e helâl idi. De ki: "Haydi Tevrat'ı getirin de onu güzelce okuyun, eğer sâdıksanız."⁹³

Demek ondan sonra Allah nâmına o yalanı kim uydurmuş-sa, artık onlar, o zâlimlerdir.⁹⁴

De ki: "Sadakallah... 0 halde hakperest bir Hanîf olarak İbrahim milletine tâbi olun; o hiçbir zaman müşriklerden olmadı."⁹⁵⁴⁸

⁴² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/613.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/613-614.

⁴⁴ Mİmrân:3/92.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/614.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/614.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/614-615.

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/615.

Tefsiri:

"Yiyeceğin hepsi,⁴⁹

Sebeb-İ Nüzulü:

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü:

"Hâsılı; o yahudî olanların zalimlikleri ve bir çoklarını Allah yolundan çevrilmeleri... Nehyedildikleri halde ribâ almaları ve halkın emvalini haksızlıkla yemeleri sebepleriyledir ki, evvelce onlara helâl kılınmış birçok pâk ve hoş nimetleri, kendilerine haram ettik ve kâfir kalanlarına, elîm bir azap hazırladık."⁵⁰

Ve: "Yahudilere her tırnaklıyı haram kıldık. Bir de bunlara sığır ve en'âmdan sırtlarında olan veya bağırsakları üzerinde bulunan veya kemikle ihtilât eden kuyruk kısmından maada yağlarını dahi haram kıldık. Fakat bunu onlara bağıyeleri yüzünden bir ceza yaptık. Şüphesiz biz her hususta sadıkız."⁵¹

Âyet-i kerimeleri nazil olduğunda, Yahudiler, bunu inkâr ettiler. Yahudiler, buna gazablandılar. hiddetlendiler, kendi sahalarını temize çıkartmaya çalıştılar. Kur'ân-ı kerimin dile getirdiği hakikatları inkâr edip karşı çıktılar. Ve şöyle dediler:

-"Biz, bu yiyeceklerin ilk olarak kendilerine haram kılındığı kişiler, değiliz. Bunlar, eski haramlardır. Bunlar, Nuh Aleyhisse lâm, Hazret-i İbrâhim ve kendilerinden sonra gelenlere haram kılındı. Bu şekilde devam etti. Böylece bu haram bize kadar geldi!" dediler.

Yahudilerin bundan gaye ve maksatları, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendileri aleyhinde olan zulüm, azgınlık ve Allah yolundan alıkoymakla ilgili şehâdeti tekzîb etmek, faiz yemeleri ve irtikab etmiş oldukları bir çok kötülüklerdir. Bu kötülüklerin büyüklerinden biri de, yahudîlere ceza olarak, temiz çeşitlerden bir çok çeşitlerinin kendilerine haram kılınmasıdır.

Denildi ki, bütün yemekler veya yemek çeşitlerinin hepsi demektir. "yiyecek"

"Yiyecek" mutlak yiyecek buğdaydır.

Örfe göre her türlü yiyecek ve hatta su bile kelimesinin altına girer...⁵²

Yakub Aleyhisselâm

"İsrail oğullarına helâl İdi."

Kendilerine helal olan yiyecekler demektir.

Helâl olmaktan murad, yiyeceği helal olanlar, demektir. Zira ancak mükelleflerin fiilleri, helal ve haram gibi şeylerle vasfılanır. A'yân (eşyanın aslı) değildir.

Şarabın içilmesi bizzat haramdır. Kendisi ise arzı ile haramdır...

"İsrail'in nefesine haram kıldığından başka. (fiilinin) isminden istisnâ-i muttasıldır.

Bütün yiyecekler İsrail oğullarına helâl idi; ancak İsrail yani Yakub Aleyhisselâm'ın kendi nefesine haram kıldığı, eti ve sütü hariç, demektir.⁵³

Yakûb Aleyhisselâm'ın Nezri

Rivayet olundu:

Yakub Aleyhisselâm. eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine on iki erkek çocuk verirse, sağlıklı bir şekilde Beyt-Makdis'e gelip orada çocuklarının sonuncusunu kesip kurban edeceğini nezretti."

(Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine on iki erkek evlât verdi.)

Meleklerden bir melek kendisiyle karşılaştı. Melek ona:

-"Ey Yakûbî Sen kuvvetli bir adamsın! Sen gürleşebilir misin?" Dedi. İkisi gürleştiler. Biri diğerini yenip yıkamadı. Melek, Yakub Aleyhisselâm'ı şiddetli bir şekilde sıktı. Meleğin bu sıkmasından Yakub Aleyhisselâm'a siyatik hastalığı peyda oldu. Sonra melek ona:

-"Eğer ben gürleşte seni yenmeyi dileydim; elbette bunu yapardım. Lâkin ben dokunma ile sana dokundum. Çünkü sen, sağlıklı olduğun bir halde Beyt-i makdis'e gelip orada çocuklarının sonuncusunu kesmeyi nezretmiştin. Allâhü Teâlâ hazretleri, seni çocuğunu kesme fitnessinden çıkartmak için, sana bu dokunmayı verdi." Dedi. (2/64)

Bundan sonra Yakub Aleyhisselâm her ne zaman, Beyt-i makdis'e yönelip, oğlunu kesmek dileyip ve meleğin sözünü unuttuğunda; melek kendisine gelir ve ona:

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/615.

⁵⁰ en-Nisâ:5/160,İ6i. el-En'âm: 6/146,

⁵¹ Âl-i İmrân Süresi. Ayet: 93 - 95

⁵² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/616-617.

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/617.

-"Ben senin çıkman için sana dokundum* Senin nezrin ifâ edildi. Senin oğlunu kesmene yol yoktur."
Yakub Aleyhisselâm, bu hastalıktan büyük bir belâ ve şiddetli ağrılara tutuldu. Geceleri, çoğu kere uykusuzluktan uyumazdı. Bunun üzerine Yakub Aleyhisselâm, eğer Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine şifâ verirse bundan sonra asla sevdiği yemekleri yemeyeceğine yemin etti. Bunun üzerine kendisine deve eti ve sütü haram kılındı.⁵⁴

Tahrim İki Kısımdır

Tahrim, ya dinî hamiyet veya nefsânî hamiyetten dolayı o-lur.. Bir kişinin helal olan şeyleri kendisine bunların her biri için haram kılması caizdir. Bundan dolayı yemin keffâreti vardır.

"Tevrat indirilmeden evvel,"

"Helâl idi" kavlı-i şerifine taalluk etmektedir.

İstisnâ'nın ikisinin arasına girmesinde bir zarar ve sakınca yoktur. Âyet-i kerimenin manâsı şöyledir: Bu yiyecekler, Tevrat inmeden önce helal idiler. Daha sonra, Yahudilerin, azgınlaşmaları, zulüm ve sapıtmaları sebebiyle onlara haram kılındı. Bu haram Nuh Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim ve diğerler peygamberlerin üzerine nasıl haram kılınsın?"

Bu âyet-i kerimenin zahiri, İsrail (Yakub) Aleyhisselâm'ın kendi nefesine haram kıldığı şeyleri; Allâhü Teâlâ hazretleri, İsrail oğullannada haram kıldığına delâlet eder.

Bu âyet-i kerime, Yahudilerin zulüm ve haksızlıktan berî oldukları konusundaki iddialarını reddetmektedir. Yahudilerin, neshin men'i ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin davasında, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatında, deve eti ve sütünün helâl olmasıyla İbrahim Aleyhisselâm'ın şeriatına muvafık olması cihetinde onları susturmakta ve onları azarlamaktadır...⁵⁵

İddianızda Sâdık İseniz Tevrat'ı Getirin

"De ki: "Haydi Tevrat'ı getirin de onu güzelce okuyun."

Allâhü Teâlâ hazretleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, Yahudilerle kendilerine haram kılınan şeyleri dile getiren kitaplarıyla mücâdele etmesini emretti... Haram kılınmalar, Yahudilerin zulüm ve azgınlıklarından terettüp eden yeni haramlar olduğunu kitapları belirtiyor.

Onların yalanlarının zahir olup ortaya çıkması, susmaları ve (hakikat karşısında) dona kalmaları için, Tevrat'ı çıkartmaları ve okumaları teklif ediliyor...

"Eğer sizler sâdıksanız,"

Tevrâtı getirin! Onu okuyun! Elbette sizin doğruluğunuz kendisine davet edildiğiniz Tevrâtı getirip okumaklardır...

Rivayet olundu:

(Bu ilâhî teklif karşısında) Yahudiler, Tevrat'ı çıkartmaya cesaret edemediler. Donakaldılar. Gerisin geriye kaçtılar.

İşte bu hadise, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin doğruluğuna delâlet eden açık hüccet ve onların inkâr ettikleri neshin cevazına gizli olmayan açık ve seçik bir delildir...

"Demek Allah nâmına o yalanı kim uydurmuşsa," (Neden sonra yalan uydurursa?)

Bu zikredilen yiyeceklerin, Tevrat inmeden önce İsrail oğullarına ve daha önceki ümmetlere haram kılındığı zannına kapılıp ve bunu Allâhü Teâlâ hazretlerinin adına uydurur...

"Ondan sonra,"

Kendilerine, Tevrat'ı hazır edip getirmeleri ve Tevrâtı okumaları emrinden sonra; ve bundan terettüp eden Yahudileri susturmak ve ilzam etmekten sonra...

"Onlar,"

Durumun hakikati zahir olmasından sonra iftira ve uydurmalarına ısrar edenler! Hüccet getirmek ve mücâdele etmek hileyle kendilerine ağır geldi.

"Onlar zâlimlerdir."

Zulüm ve düşmanlıkta aşın gidenler, ikisinde de hak ve adaletten uzaktırlar...⁵⁶

Allâhü Teâlâ Doğru Buyurdu

De ki: "Sadakallah... (Allah doğru buyurdu)"

Tahrim hakkında indirilen şeyler hakkında Allâhü Teâlâ hazretlerinin sâdık olduğu sabit ve zahir oldu.

"O halde İbrahim milletine tâbi olun;" (Ne olduğu halde?)

İslâm milletine tabi olun. İslâm milleti aslında İbrahim Aleyhisselâm'ın diniydi. Ey Yahudileri Sizler, sandığınız

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/617-618.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/618-619.

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/619-620.

gibi, İbrahim Aleyhisselâm'ın milletine tabi olmuş değilsiniz?

"Hakperest bir Hanîf olarak," kelimesinden hâldir. Bütün sahte ve bozuk dinlerden yüzçevirmiş olan İbrahim Aleyhisselâm dini. demektir.

"O hiçbir zaman müşriklerden olmadı." Dinlerinin usûl ve furû işlerinde müşrik olmadı.⁵⁷

Yahudiler Müşriktirler

Bu âyet-i kerimede Yahudilerin müşrik olduklarına tariz ve İbrahim Aleyhisselâm ile Yahudilerin arasında kesinlikle bir alâka'nın olmadığını açık bir şekilde beyan etmektedir...

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin, Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'ın dini üzere olmaktan maksat, usûl'de dini üzere olduğunu beyandır... Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, tevhide ve Allah Subhânehü ve Teâlâ hazretlerinden başka bütün ma'budlardan yüz çevirmeye davet ediyordu...⁵⁸

Tevilât-ı Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar

Necmüddin Kübrevî (k.s.) hazretleri, "Te'vilâf'ında buyurdular.

Bu âyetlerin tahkik ve incelemesinden şu işaret vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlûkatı üç sınıf üzere yarattı.

Ruhanî nurânî ulvî latîf ve nurânî melekler,

1-Cismânî süflî kesîf ve zulmânî hayvânî,

2- Ruhanî melek ve cismânî hayvan olan insan...

Mah'ukattan birinci sınıf: Ruhanî ulvî latîf ve nurânî olan melekler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, onların gıdasını onların cinsinden zikir yaptı.

Meleklerin yaratılış gayesi ibâbettir.

Onlardan ikinci sınıf: Cismânî süflî kesîf ve zulmânî olan hayvandır.

Onların gıdasını kendilerinin cinsinden yemek kıldı.

Hayvanların yaratılış gayesi ibret ve hizmettir.

Onlardan üçüncü sınıf: Ruhanî melekî ve cismânî hayvânî mürekkeb olan insandır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bunların gıdalarını da kendi cinslerinden kıldı. insanların ruhanîlerinin gıdası zikirdir.

insanların cismânî taraflarının aıdası

Allâhü Teâlâ insanları ibâdet ve marifet için yarattı. İnsanlar Üç Kısımdır⁵⁹

İnsanlarda Üç Kısımdır.

1- Nefsine zulmeden,

2- Muktasid,

3- Hayırda sebkât edenler...⁶⁰

Nefsine Zulmedenler

İnsanların içinden bazıları nefesine zâlim olanlardır. Bunlar, hayvâniyeti, ruhâniyetinin üzerine galebe çalanlardır.

Bunlar, cismânî gıdalarda mübalağa edenlerdir. Bunlar, ruhanî gıdalarından eksiklik olanlardır. Hatta böylece ruhu öldü, Hayvâniyeti kendilerini kapladı.

İşte bunlar behâim (hayvanlar) gibi, hatta daha şaşkıncırlar.⁶¹ (2/65)⁶²

Nefsine Zulmeden

Ne güzel buyurmuşlar:

Gönlünün her arzuladığı şeyin peşinde koşma

Canın her istediğini yapma!

Nefis cân nuruna yerleştiğinde onu noksanlaştırır.

Onun uzağına muradsızlığı sonuna kadar götürsen,

Ebediyyen nefsin dediğini yapmazsan,

Sonunda (âhirette cennete girip) muradın ne ise onu yer.

Dilediğine kavuşursun!

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/620-621.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/621.

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/621-622.

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/622.

⁶¹ el-A'râf: 7/179.

⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/622.

Nefsi emmâre insanı rezil eder,
Rüsvây eder insanı...
Eğer sen akıllı bir kişiyse, asla nefsini aziz görme!
Nefsine değer verme
Eyvah! Yazıklar olsun Adem oğluna!
Nefsine uymasından... Çünkü nefsine uyarak hayvanlar gibi oldu...⁶³

Orta Derecede Olanlar

İnsanlardan bir kısım da "muktesid" orta derecededir. Bunlar, ruhâniyet ve hayvâniyetleri birbirine eşit olanlardır.
Bunlardan her biri kendi gıdası ile gıdalanırlar. Ruhânî tarafı salih amel işlerken, hayvânî tarafı da kötü amel işlemektedir.
Umulur ki Allâhü Teâlâ hazretleri onların tevbelerini kabul edip günahlarını bağışlar.⁶⁴

Hayırda İleri Gidenler

Üçüncü kısım: Hayırda ileri gidenlerdir. Bunlar, ruhâniyetleri, hayvâniyetleri üzerine galib olan kişilerdir. Bunlar, ruhanî gıdalara ulaşan kişilerdir. Bu da zikirdir. Bunlar, nefislerini öldüreseye kadar, kendilerini hayvanî gıda olan yemekleri kasrettiler... Ruhânî kuvvet kendilerini kapladı.
"Onlardır bütün hayr'ul beriyye! (varlıkların en hayırlılarıdır)...⁶⁵
Hayvanlara helal olduğu gibi bütün yiyecekler, kendilerine de helal olur. Ancak hayırda ileri giden insanın, nefsinin ölümü,, kalbinin hayatı ve ruhun istilâsı sebebiyle kendi nefsine haram kıldıkları hariç...⁶⁶

Tasavvufî Manâlar

"Evvelden," kendisine vahiy inmeden ve vahiy gelmeden önce... Denildiği gibi:
Mücâhedât müşâhedâtı irâs eder.
"Demek ondan
sonra Allah nâmına o yalanı kim uydurmuşsa."
Nefis ile mücâhede etmeden hakka hidâyet bulmakla...
"Artık onlar, o zâlimlerdir."
Bir şeyi koymaları gereken yere koymayanlardır. Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:
"Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı gösteririz ve şüphesiz ki Allah, her halde muhsinlerle beraberdir!"⁶⁷
De ki: "Sadakallah..."
"Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe, siz birr'e eremezsiniz. Maamâffih her ne infâk eylerseniz, şüphesiz Allah onu da bilir."⁶⁸ Buyruğunda Ailâhü Teâlâ hazretleri sâdıktır.
"O halde hakperest bir Hanîf olarak İbrahim milletine tâbi olun;"
Hazret-i İbrahim'in milleti ve dini, misafirlere mal harcamak, imtihan anında ruhu vermek ve kurbanı teslim etmektir. İşte bunlar, Halilin milleti ve dinidir...
"O hiçbir zaman müşriklerden olmadı."
Aliâhü Teâlâ hazretleriyle beraber başka Halil (dost) edinenlerden olmadı. Hülle ve dostluğa ortak katanlardan olmachlfi.güzel buyurmuşlar:
Hak üzere bir şeyi caddesinde getirmezsene,
Ateşte fâş olur senin seccaden...⁶⁹

EVLIYA KIMLERDİR

Evliya Allâhü Teâlâ hazretlerini sevenler ve Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından sevilenlerdir. Muhakkak ki hakikat ehlinin muhabbeti, muhabbetullah'tir. Bunda şirk yoktur.
Fudayl bin İyâz (k.s.) hazretleri buyurdular:
Allâhü Teâlâ kıyamet günü şöyle der:
Ey Âdem oğlu! Senin dünyadaki zühdü âhirette nefsinin rahat etmesi için istedin!

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/622.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/623.

⁶⁵ el-Beyyine: 98/7,

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/623.

⁶⁷ Ankebût: 29/69 m

⁶⁸ Âl-i İmrln; 3/92,

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/623-624.

Senin her şeyden kesilip bana dönmen, nefsinin izzet ve şerefi için istedin!
Lâkin sen benim rızâm için düşmanlarıma düşmanlık ettin mi?
Veya Allah yolunda benim rızâm için evliya ve dostlarımdan birini dost edindin mi? ⁷⁰

İbrahim Aleyhisselâmın Milletine Tabi Olmanın Alâmeti

İbrahim Aleyhisselâm'ın milletine tabi olmanın alâmeti,

- 1- Hakka tabi olmak,
- 2- İslâm dini dışındaki bütün dinlerden yüz çevirmek ve kaçınmak,
- 3- Evliyâullahi (Allah dostlarını) sevmek,
- 4- Allah'ın düşmanlarını düşman bilmektir. ⁷¹

Muhabbette Vahdet

Bir kişi, bütün taat ve ibâdetleri yapsa da ve kalbinde muhabbeti Allâhü Teâlâ hazretlerine hâlis ve muhlis etmezse o kişi, soğuk demiri dövüyor, demektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kalbinde müşterek muhabbet bulunan, şehvet veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinde bir şeyin muhabbeti bulunan bir kalbi asla sevmez... ⁷²

Allah Gayyurdur

Muhammed bin Hassan (r.h.) hazretleri buyurdular:

Ben Lübnan dağında dolaşıyordum. Karşıma bir genç çıktı. Sam ve rüzgarlar onu yakıp kurutmuştu. Beni görünce gerisin geriye kaçtı. Ben ardına takıldım. Ona:

-"Bana kendisinden faydalanacağım bir kelime ile vaaz et!" dedim. O bana:

-"Allâh'dan sakın! Allah gayyurdur. Çok kıskançtır. Kulunun kalbinde kendisinden başka bir şeyin bulunmasını sevmez ve razı olmaz!" dedi.

Akıllı kişiye gereken, hakikat mertebesine yetişesiye kadar bu yolda seyr-ü sulûk'a devam etmek ve çalışmaktır. Her gizli, aşikâr ve ince işte tevfiq Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. ⁷³

İNSANLIĞIN İLK MA'BEDİ KABE'DİR

Yüce Meali:

Doğrusu insanlar için vaz'olunan ilk ma'bed, elbette Mekke'deki o çok mübarek ve bütün âlemine hidâyet olan Beyt'tir. ⁹⁶

Onda açık âyetler var; İbrahim'in makamı var ve ona dehalet eden (giren) emân bulur; yoluna gücü yeten her kimsenin o Beyt'i hacetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır ve kim bu hakkı tanımazsa, her halde Allah'ın ihtiyacı yok, o bütün âleminden ganidir. ⁹⁷ ⁷⁴

Tefsiri:

"Doğrusu ilk ma'bed" (ev) bir kişinin içinde gecelediği yerdir. Sonra mutlak olarak mekânda kullanıldı.

"İnsanlar için vaz'olunan (konulan)" ⁷⁵

Sebeb-i Nuzûl

Rivayet olundu:

Kible beyt-i makdisen Kabe'ye çevirildiği zaman, Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin nübüvveti hakkında ta'nda bulunup ileri geri konuşular. Ve:

-"Beyt-i makdis, Kâ'be'den daha faziletli ve kible olmaya daha layıktır. Çünkü beyt-i makdis, Kâ'be'den önce konuldu. Beyt-i makdis, mahşer toprağıdır. Bütün peygamberlerin hicret ettiği yerdir. Peygamberlerin kiblesidir. Orası Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin âlemler için mübarek kıldığı kutsal topraklardır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin Hazret-i Musa ile konuştuğu dağ, oradadır. Bütün bu sebeplerden dolayı, kibleyi oradan Kâ'beye çevirmek

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/625.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/625.

⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/625.

⁷³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/626.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/626.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/627.

bâtıltır!" dediler.

Yahudilerin bu konuşmaları üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

"Doğrusu insanlar için vaz'olunan (konulan) ilk ma'bed," (Hangisidir?)

Kullar için konulup onların ibâdetgâhı yapılan yer... Vaz'eden (koyan) Allâhü Teâlâ hazretleridir...

"Elbette Mekke'deki, haberidir. İnsanlar için İlk konulan ma'bed Mekke'deki Kabe'dir.

Mekke'ye Bekke Denilmesinin Sebepleri

Haram beldenin ismidir. (o izdiham oldu) kendisinde insanların izdihamı olduğu zaman, demektir. Çünkü orada insanlar birikirler...

Ve Cebbarların (zorbarların) boyunları Ka'be sebebiyle hurdahaş edilip kırılmalarından dolaydır.(2/66)

Mekke'ye (kötü niyetle) yönelen her zâlimi mutlaka Allâhü Teâlâ hazretleri, helak eder...⁷⁶

Haccâc'ın Maksadı

Rivayet edilen...

Haccâc'ın Abdullah bin Zübeyr (r.a.)'ı Mescid-i Haram'da hapsedip, Kubeys dağının üzerinde mancınık kurup oradan Mescid-i Haram'ın içini ve Ka'beyi taşa tutması, Kâbenin içini taşla dövmesi, Mescidin içine oradan taş atması ve Abdullah bin Zübeyr'i (r.a.) şehid etmesinde asıl maksadı, Kabe'ye zarar vermek değildi. Haccac Kabe'ye kötülük yapmak maksadında değildi. Çünkü Haccac'ın maksadı, Abdullah bin Zübeyr (r.a.)'ı tutuklamaktı...⁷⁷

Mescid-i Haram ile Beyt-i Makdis'in Arasındaki Zaman

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine: "İnsanlar için ilk konulan mescid"ten soruldu. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Mescid-i Haram'dır. Sonra da Beyt-i makdis'tir." Bunun üzerine, "ikisinin arasında kaç yıl olduğu" soruldu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kırk sene!"⁷⁸

Kâbeyi İlk Bina Edenler Meleklerdir

Rivayet olundu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Arşın altına bir "beyt" koydu. O Beyt-i ma'mûr idi. Meleklerle Beyt-i ma'muru tavaf etmelerini emretti.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, yeryüzünde olan (dünyayı mesken edinen) meleklerle, Beyt-i Ma'murun bir mislini de yeryüzünde yapmalarını ve orayı tavaf etmelerini emretti...⁷⁹

Kâbenin Tarihi

Rivayet olundu:

Melekler, Kabe'yi Âdem Aleyhisselâm'ın yaratılmasından ikibin (2000) sene önce bina ettiler.

Adem Aleyhisselâm, yeryüzüne indirildiğinde, melekler ona:

"Bu beytin etrafını tavaf et! Gerçekten bizler, senin ratılışından iki biny il önceden beri bu beyt-i tavaf etmekteyiz!" dediler.

Adem Aleyhisselâm, beyti- tavaf etti.

Âdem Aleyhisselâm'dan sonra ta Nuh Aleyhisselâm'ın zamanına kadar Kabe böyle kaldı. (Peygamberler ve mü'minler hep onu tavaf ettiler.)

Allâhü Teâlâ hazretleri, Tufan'ı murad ettiğinde, Kâbeyi dördüncü kat semaya çıkarttı. Beyt-i ma'mura yükseltti. Orada göklerin melekleri Kâbeyi ziyaret ettiler...

İbnî Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu:

Kabe, Adem Aleyhisselâm'ın yeryüzünde ilk defa bina ettiği evdir. Kâbenin bina edilmesinin İbrahim Aleyhisselâm'a nisbet edilmesi, bu rivayetlere göre, Kabe'yi ilk bina eden kişi, İbrahim Aleyhisselâm değildir.

İbrahim Aleyhisselâm, Kâbeyi ilk defa bina etmedi, belki Kâbenin temellerini yükseltti. Kaybolmaya yüz tutan Kâbeyi bina edip ortaya çıkartmıştır.

Çünkü Kâbenin yeri, Tufandan sonra kaybolmuştu.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Cebrail Aleyhisselâm'ı, Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'a gönderesiye kadar, Kâbenin yeri gizliydi.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/627

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/627-628.

⁷⁸ Müsned-i Ahmed bin Hambel, c.5.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/628.

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/628-629.

Cebrail Aleyhisselâm, delâlet edip, Kâbenin yerini İbrahim Aleyhisselâm'a gösterdi. Ve ona Kâbeyi imâr etmesini emretti.

Kâbenin yapılmasını emreden Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Bu emri tebliğ eden ve Kâbenin mühendisi, Cebrail Aleyhisselâm'dır.

İnşaati yapan, Halil İbrahim Aleyhisselâm'dır.

Kendisine yardımcı olan kalfa ise İsmail Aleyhisselâm idi...⁸⁰

En Şerefli Bina Kâbedir

Denildi ki:

"Bu âlem'de Kabe'den daha şerefli bir bina yoktur."⁸¹

Kabe Mübarektir

"O çok mübarek,"

Zarfin meskûnundan hâldir. Çünkü:

"Elbette Mekke'deki," kavî-i şerifin takdiri:

"Elbette o Mekke'deki beyt," demektir. "O çok mübarek," çok hayır ve bol menfaat, demektir.

Hacceden, umre yapan, Kabe'de itikâfa giren ve Kâbeyi tavaf eden kişi için sevablar hâsıl olması ve günahlarının affedilip silinmesi gibi büyük faydalardır.

"Ve bütün âlemlere hidâyettir."

Çünkü Kabe onların kiblesi ve ibâdetgâhlarıdır. Kabe'de Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin azametini ve hikmetinin eşsizliğine delâlet eden çok acâib âyetler vardır.

"Onda açık âyetler var;"

Asırlar boyu, kuşlar Kâbenin üzerine gelince sağa veya sola kayarak uçmaları. Yırtıcı kuşlarının gübre ve pisliklerini asla Mescid-i Harama düşürmemeleri, Ona taarruz etmemeleri. Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin, Mescid-i Haram'a kötülük ile saldıran her kötü ve zorbaı kahretmesidir. Ashâb-ı fiTi kahretmesi gibi...⁸²

Makâm-ı İbrahim

"İbrahim'in makamı var,"

Mâkam-ı İbrahim: İbrahim Aleyhisselâm, Kabe'yi bina ederken, Kâbenin duvarlarının yükselmesi, üzerine Hazret-i İbrahim'in üzerine çıkıp duvar ördüğü bir kaya parçasıdır.

Veya üzengiden ayaklarını çıkarıp üzerine koyarak başını yıkadığı taşdır.

Rivayet edildiği üzere, İbrahim Aleyhisselâm Şam'dan Mekke'ye ziyarete geldi, İsmail Aleyhisselâm'ın eşi ona: başını (yüzünü, saçını) yıkayayım!" dedi.

İbrahim Aleyhisselâm binekten inmedi. Bunun üzerine İsmail Aleyhisselâm'ın eşi, o taşı getirip, İbrahim Aleyhisselâm'ın sağ ayağının altına koydu. Oradan İbrahim Aleyhisselâm sağ tarafını yıkadı. Sonra o taşı sol tarafa aldı. İbrahim Aleyhisselâm'ın sol ayağının altına koyup, oradan İbrahim Aleyhisselâm başının sağ tarafını iyice yıkadı.

İbrahim Aleyhisselâm'ın ayak izleri, taşın üzerine çıktı.

İşte bu taş, Makâm-ı İbrahim denilir...

Bu kavî-i şerifte, oûî "âyetler" kelimesi küll'den bedel-i ba'z'dır...⁸³

Kâbeye Giren Emniyettedir

"Ve ona dehalet eden (sığınan)"

Beytin haramına sığınan... (Ne olur?)

"Emân bulur; Kendisine taarruz ve her türlü saldırıdan emniyette olur.

Bu İbrahim Aleyhisselâm'ın duası sebebiyle oldu. İbrahim Aleyhisseâm:

"Yarab! Burasını emin bir belde kıl!"⁸⁴

Diye dua etmişti...

Bir adam eğer bütün suçları işlese bile Kabe'ye sığındığı zaman, o adam istenmezdi. Kâbede ona dokunulmazdı.

⁸⁵

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/629.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/630.

⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/630

⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/630-631.

⁸⁴ Bakara 2/126

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/631.

Harem-i Şerife Sığınanlar

Bundan dolayı İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (r.h.) hazretleri de: -"Hill'de⁸⁶ kısas, irtidâd veya zina sebebiyle öldürülmesi lazım olan bir kişi, Hareme sığınrsa, o kişi oradan zorla alıp çıkarılmaz ve ona saldırmaz. Ancak o kişi barındırılmaz. Ona yemek ve su verilmez. Ona bir şey satılmaz. Bu şekilde oradan çıkarılmaya zorlanır..." buyurdular.

Bu Hill'de cinayet işleyip, Harem-i şerife sığınan kişinin hakkındadır.⁸⁷

Harem-i Şerifte Suç İşleyenler

Ama Harem'in içinde, kendisine had gerektiren kişilerin üzerine kıyam edilir. Ve onlara hemen kanun tatbik edilir.

Harem-i şerifin içinde hırsızlık yapanın eli hemen kesilir. Orada adam öldüren hemen kısasla öldürülür. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Ve onları nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden onları çıkarın. O fitne katilden eşeddir. Yalnız Mescid-i Haram yanında onlar size kıtal etmedikçe, siz de onlara kıtal etmefakat sizi öldürmeye kalkışarlarsa, hemen onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir."⁸⁸

Onlar bizimle savaştıkları zaman, Mescid-i Haram'ın yanında onları öldürmeyi Allah bizlere mübâh kıldı. (2/67)

Buna göre, Harem-i şerifin içinde oldukları halde kendisine had gerektiren kişilere de had uygulanır.

Ama Harem'in dışında kendilerine bir şey isabet edip, had gerektiren kişiler, Harem'e iltica ettikten sonra onlara had uygulanmaz.

Onlar bizleri, Harem'in içinde öldürmediklerinde, biz kendilerini öldürmediğimiz gibi...

Veya, "Ve ona dehalet eden emân bulur;âyet-i kerimenin manâsı: "Kabe'ye giren cehennem ateşinden emân bulur, demektir."⁸⁹

Mekke ve Medine'de Vefat

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Kim iki Harem'den (Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvereden) birisinde vefat ederse, o kişi, kıyamet günü, emin (cehennem ateşinden emân bulmuş) bir şekilde dirilir."⁹⁰

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Hacun ve BekT mezarlıkları, kendi etrâflarıyla alınırlar ve cennette neşr olunurlar."⁹¹

Bunlar Mekke ve Medine'de birer mezarlıktırlar.,.

Rivayet olundu:

İbni Mesûd (r.a.)'dan rivayet olundu:

Efendimiz {s.a.v.) hazretleri, Hacun mezarlığının tepesinde durdu. O gün orada hiçbir kabir (Müslüman mezarı) yoktu. Efen-' dimiz (s.a.v. hazretleri şöyle buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, bu boşlukta ve bu Harem-i şerifte yüzleri dolunay gibi parlak ve nurânî yetmiş bin kişiyi diriltir. Onlar hesapsız olarak cennete girerler. Onlardan her biri de yetmiş bin kişiye şefa'at ederler. Onların yüzleri dolunay gibi nurânî olur."⁹²

Mekke'nin Sıcaklığı

⁸⁶ Hill: Harem bölgesiyle mîkat sınırlarının arasında kalan yerlere denilir. Harem: Mekke-i Mükerrreme ve çevresinde bitkileri kopanlmamak ve hayvanlarının avlanmaması üzere sınırları belirlenen, bölgeye denilir. Harem bölgesinin sınırları. Cebrail Aleyhisselâm tarafından Hazret-İ İbrahim Aleyh isselâm'a gösterilmiştir. Bu bölgeyi gösteren işaretler, daha sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri tarafından yenilenmiştir. Harem bölgesinin sınırları Kuzeyden "Ten'im" Mekke'ye 6 km. Güneyden "Udâtü'l-lbn" Mekke'ye 12 km. Doğu'dan "Ci'râne" Mekke'ye 16 km. Batıdan "Hudeybîye" Mekke'ye 16 km. Kuzey-doğu, "Tepeler", Mekke'ye 14 km'ye

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/632.

⁸⁸ Bakara: 2/191,

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/632-633.

⁹⁰ Mecmu'uz-Zevâid: 3890. Yine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Arzın kendisine ilk yanlaçağı' (mezarından ilk kalkacak olan) benim, sonra Ebû Bekir, Sonra da Ömer'dir. Sonra Bekî eriline gelirim onlarda benimle birlikte haşr olurlar. Sonra Mekke ehlini beklerim. Hatta benimle birlikte iki Harem'in arasında bulunanlar haşr olurlar..." Tuhfetü'l-Ahvezi: 3844,

"Kim evinden hac veya umre etmek için çıkarda ölürse, Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet gününe kadar hac ve umre edenin ecir ve sevabını verir. Ve kim iki Haremeynin birisinde vefat ederse, ona taarruz edilmez, o kişi hesaba çekilmez ve ona: "Gir cennete!" denilir." İhyâ-u Ulûmiddin c. 1. s. 240,

"İki Harem'den birisinde vefat eden kişiye benim şefa'at vacib olur ve o kişi, kıyamet günü emîn olanlardan olur." Mecmauz-Zevâid: 3889

⁹¹ Tezkiratü'l-Mevzuâ, bâbü'l-İlim, Hacun ve Bekî, Mekke ve Medine'de birer Mezarlıktırlar.

⁹² Ebû Süüd Tefsiri: c.2, s. 61,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/633-634.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim Mekkenin sıcaklığına gündüzün bir saati sabrederse, Allâhü Teâlâ hazretleri, cehennem ateşini ondan iki senelik mesafe kadar uzaklaştırır."⁹³

Gücü Yetenin Haccetmesi

İnsanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır," (ne?)

Bunlar, mü'minlerdir, kâfirler değil... Çünkü bize (Hanefî mezhebine) göre, kâfirler şeriatın edası ile muhâtab değildir... İmam Şafî (r.h.) hazretleri buna muhalefet etti.

Allah için onların üzerine karar kılındı:

"O Beyt'i haccetmesi,"

Lam ahd içindir.

"hacc," kelimesi fetha ile ehli Hicazın lügatidir. 'hıcc,' kelimesi kesre ile ehli Necd'in lügatidir.

Hangisi olursa olsun (ister fetha, ister kesreyle okunsun) her ikisinde de husûsî bir niyetle husûsî bir şekilde, husûsî bir yer olan Kabe'yi ziyaret etmek manâsı vardır.

Haccetmek insanların zimmetinde olan hak bir vacibtir.

İnsanların haccın edasından sıyrılmaları mümkün değildir.

Onu ahdlarından çıkarmaları; (kimin üzerine farzdır?)

"Yoiuna gücü yeten her kimsenin..."

"Nâs" kelimesinden bedel ba'z ile bedel olmak üzere mecrûr mahallindedir. Umumiyetinden dolayı hususilemiştir. Zamir, mahzûf olan mübeddelün minh'e aittir.⁹⁴

Gücü Yetmek

"Onlardan gücü yetene," kudreti olan ve

yolculuğa takat getirene farz'dır" manasındadır. Kabe'ye gitmeye gücü yeten demektir.

Bununla, âletlerin ve sebeplerin selâmeti, demektir. Azık ve binek Kâbeye ulaşmanın sebeplerindedir.

Bu güç ve kudretler, haccin fiillerinin üzerine takaddüm etmektedir. Haccın fiillerinin vacip olmasının şartları olan güç yetirmek, işte bu güç yetirmektir. Yoksa fiilin husulünün şartı olan güç yetirmek değildir. Çünkü ancak fiile başlarken meydana gelir. Bu fiilin var olmasının illeti ve sebebidir. Ancak kendisiyle birlikte olur.

Birinci güç yetirmek, haccin vucûbunun şartıdır.⁹⁵

İkinci güç yetirmek haccin fiillerinin meydana gelmesinin şartıdır.⁹⁶

İmkânı Olupta Haccetmeyenler

"Ve kim bu hakkı tanımazsa," "Ve kim bu hakkı tanımazsa," kavli-i şerfi;

"Ve kim haccetmezse," manâsının yerine konuldu.

Bu, haccin vucûbunu te'kid ve haccetmeyi terketmenin cezasının şiddetini beyan içindir.

Gücü olduğu halde, haccetmeyen bir kişi, küfre yaklaşmıştır.

Ve ancak haccı inkâr edenlerin amellerini yapmıştır, demektir.⁹⁷ "Her halde Allah'ın ihtiyacı yok, o bütün âlemlerden ganîdir."

Onların ibâdetinden ganîdir.

⁹³ Nesefî Tefsiri: c. 1, s. 168.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/634-635.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/635.

⁹⁵ Bu birinci güç yetirmek haccin bir kişiye vacip olmasının şartlarıdır. Haccin vucûbunun şartları şunlardır. Bir kişiye haccin farz olması için şu şartlar aranır

1. Müslüman olmak.
2. Akıllı olmak.
3. Baliğ olmak (erginlik çağına ermek),
4. Hür olmak,
5. Haccin farz olduğunu bilmek (Bu şart darü'l-harp ve gayri Müslim ülkelerde yaşayanlar içindir.)
6. İmkân ve nafaka
7. Nakil vâsıtası,
8. Vakit.

Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: İrşâdü's-Sârî ilâ Menâsiki'l-Molla Aliyyi'l-Kârîy s. 35, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut-1419.

⁹⁶ İkinci güç yetirmek, bir kişinin sağlık ve diğer durumlarının hac etmeye müsait olması demektir. Bir kişinin üzerine farz olan haccı bizzat kendisinin edâ edebilmesinin şartları şunlardır: 1- Sağlıklı olmak,

2. Tutuklu olmamak,
3. Yol emniyeti,
4. Kadınların yanlarında mahremlerinin bulunması.
5. Herhangi bir sebeple iddet bekleyen kadının iddet süresinin sona ermiş olması lazımdır.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/635-636.

⁹⁷ Haccı terkeden kişi, haccin vucûbunu inkâr etmedikçe kâfir olmaz. Haca farziyyetini inkar ederse kâfir olur.

Kâfirler, öncelikle bu âlemlerin cümlesine ve onların içine girmektedirler. Şart ile ceza arasında bulunan zamirin yerine bununla iktifa etti.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim zahîrî bir sebep kendisini hapsedip alıkoymaz veya alı-koyucu bir hastalık ya da zâlim bir sultan kendisini haccetmekten menetmediği halde haccetmezse; ister Yahudi olarak ölsün isterse Hıristiyan...⁹⁸Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, haccetmeyen kişilere, bu dini tahsis etti; çünkü Yahudî ve Hıristiyanlar haccetmezler ve Kâbenin faziletini görmemezlikten gelip kabul etmezler...

Bilki bu mukaddes yerlere ancak oralara aşık olan onları candan ve gönülden sevenler çokça gidip gelmek işerler...⁹⁹

Kabe'ye Davet Olunmak

Rivayet olundu:

Ali bin Muvaffak (r.h.)¹⁰⁰ hazretlerinden rivayet olundu:

Kendisi altmış (60) defa haccetti. Buyurdular:

Altmıncı haccimden sonra "Hacer-i esved"te İdim. Halimi düşünüyordum. Kendi kendime:

"Bu mübarek mekâna gidip gelmem çok olmuştu. Acaba haccım kabul oldu mu olmadı mı?" diye tefekkür ettim.

Beni uyku bastı.

Rüyâm'da gördüm, biri bana şöyle sesleniyordu:

"Ey Muvaffak'ın oğlu! Sen ancak sevdiğilerini evine çağırılmaz mısın?" Uyandım. Çok sevindim.

Bu âyet-i kerimede, kudret ve imkanı olduğu olduğu halde haccetmeyen ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin ziyafet ve misafirlik davetini terkettiğine işaret vardır.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin davetini ancak ona layık olmayan kişiler terkederler...

Bunda haccetmeye istidadı elde etmek için çalışmayanların haline azarlama vardır. Haccetmeye ve Allâhü Teâlâ'nın davetine elverişli olmak için istidadı tahsil etmedi ve belki, fesad, azgınlık ve kötülüğü ayakta tutmaya çalıştı.

Ailâhü Teâlâ hazretlerinin hikmeti, her sene insanların bu güzel ve mukaddes mekânları sevmeleri ve buralara gelmeye can atmalarını gerektirdi. Çünkü İbrahim Aleyhisselâm, şöyle dua etmişti.

"Yâ rabbenâ. Ben, zürriyetimden bazısını senin beyt-i muharreminin yanında, ekin bitmez bir vadide iskân ettim yâ rabbenâ. Namazı ikame etsinler diye... Bundan böyle insanlardan birtakım gönülleri onlara doğru akıt ve onları hasılatından merzûk buyur, gerek ki şükrederler.¹⁰¹ Onlara yönelecek demektir.¹⁰²

HACC-I MEBRÛR

Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Amellerin en faziletlisi, Allah'a ve rasûlüne iman etmek, sonra Allah yolunda cihâd etmek, sonra mebrûr bir hac'dır.¹⁰³

Denildi ki:

Günahların mağfireti, hac sebebiyledir. Cennete girmek haccın sebebiyledir. Haccin mebrûr olması üzerine terettüp etmiştir... (2/68)

Hac, kendisinde iki şeyin toplanmasıyla mebrûr olur.

1- İhsanda bulunmak,

2- Hata'dan kaçmak.

Birincisi. Hac'da birr (iyilik) amellerini işlemektir. Birr, insanlara ihsanda bulunmak, demektir.

Bu da yemek yedirmek ve selâm'ı yaymaktır.¹⁰⁴

⁹⁸ Dârimî: 1719, Bu manâ'da değişik lafızlarla bir çok hadis-i şerif vardır. Tirmizi, 740

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/636-637.

¹⁰⁰ 421 Ali bin Muvaffak (k.s.) hazretleri, doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Ahmed Ebü'l-Havâri ve Mansûr bin Ammar'dan hadis-i şerif rivayet etti. iyi bir eğitim gördü. Zühd ve takva ehliydi. Ali bin Muvaffak, 265 (m. 879) yılında vefat etti.

¹⁰¹ İbrahim; 14/37,

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/637-638.

¹⁰³ Bu manâda değişik lafızlarla bir çok hadis-i şerif bulunmaktadır:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine soruldu: -"Hangi amel daha faziletlidir?" buyurdular: -"Allah ve Rasûluna iman etmektir." Denildi: -"Sonra hangisidir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Allah yolunda cihâd etmektir." Denildi:

-"Sonra hangi amel üstündür?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Mebrûr olan hac'dır." Buhâr-i Şerif:25,

"Bir Umre diğer diğer umreye kadar ikisinin arasında işlenenlere keffârettir. Mebrûr haccin karşılığı ve mükâfâtı ancak cennettir." Buhâr-i Şerif: 1650,

"Hacc-i mebrûr o senenin hatalarına keffârettir." Müsned-i Ahmed: 9323,

¹⁰⁴ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

"Mebrûr haccin mi'Kâfâtı cennettir." Sahabeler sordular;

•"Ey Allah'ın Rasûlül Haec-ı Mebrûr nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular;

- "Yemek yedirmek ve selâm'ı yaymaktır (çokça selâm vermektir)" Müsned-i Ahmed: 14055; Yemek yedirmek ve iyilik yapmak hatta

İkincisi: Haccın kendisiyle mükemmel olduğu şeylerdir. Bu da, hac'da günah olan fiillerden kaçınmaktır, kendisinde, refes (cinsel ilişki ile ilgili şeylerden) fisk, isyan olan şeyler gibi...¹⁰⁵

Haccetmek İçin Üç Şart

Ebû Cafer el-Bakır (r.h.) buyurdular:

Üç şeyi yapmadan bu Beyti, tavaf etmek isteyen kişinin ziyaretine hiçbir önem verilmez.

1- Verâ,

2- Hilim,

3- Hoşsohbet,

(Birincisi), kendisini Allâhü Teâlâ'nin haramlarından meneden ve alıkoyan bir verâ ve takva.

(İkincisi:) Gadabını tutacak hilme sahip olmak.

(Üçüncüsü:) Müslümanlardan kendisiyle sohbet eden ve arkadaşlık yapanlarla güzel sohbet etmek ve iyi geçinmek...

Yolculuk eden ve hususiyetle hac yolculuğuna çıkan kişiler buna muhtaçtırlar.

Bu üç şeyi (vera, takva, hilim ve hoş sohbeti) tam ve mükemmel olan kişilerin, hacları da tam ve mükemmel olur.

Sâlike gereken şey, insanlarla güzel ahlakla geçinmektir.¹⁰⁶

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Benden söyle! Hacı adama! Şundan ki:

0 Pazar halkına dert olmakta insanlara zarar vermektedir. Deyin o hacıya: Hacı, sen değilsin!

Gerçek manâda haca seni ve yükünü o kutsal mekânlara götürün devedir.

Çünkü deve dikenler yiyerek seni ve yükünü götürdü. ikidir.¹⁰⁷

Hacc-ı Mebrûrun Alâmeti

Meşâyih'ten bazıları buyurdular: Hacc-ı mabrûrun alâmeti

1- Dünyaya zâhid,

2- Âhlîrete rağbet etmek...¹⁰⁸

Te'vilât-i Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar

Necmüddin el-Kübrevî (k.s.) hazretleri te'vilâtında şöyle buyurdu.

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin Beyti haccetmeyi vacip kılması, haccın menâsik ve erkânının hepsinde işaretler vardır.

Haccin erkân ve nusûklan, seyr-i sülûkün şartlarına uymak ve Allâhü Teâlâ hazretlerine olan seyrin adabıdır...

Haccin rükünlerinden biri de ihrâm'dır.¹⁰⁹

---

hac'dan önce insanda var olması gereken bir ahlaktır.

Anadolu Evliyalarından Beyzade Efendi, bir sene hacca gitmeye karar verir... Hac için yolculuğa çıkma zamanını kararlaştırdılar. Eş ve dostları ile vedâlaştı. Tam hac yolculuğuna çıkacakları haftalarda eşi hastalandı. Bir gün hanımı yatakta yatarken dışarıdan et kokusu geldi. Kocasına seslendi:

--Efendi! Şu kızarmış et kimlerde pişiyorsa git benim hatırım için bir parça isteyiver. Canım çekti. Beyzade Efendi:

-"Hatun! Senin isteğin et olsun çarşıya gideyim sana etin ve kebabın en iyisini getireyim. Kadın ısrar etti:

-"Hayır istemem.... Ben sadece kokusu burnuma hoş gelen bu eti istiyorum. Beyzade Efendi diretti:

-"Hanım çok şükür biz varlıklyız. Gidip fakir bir komşudan et istemek bize yakışmaz... Bizim onlara vermemiz lazım... Kadın:

-"Ben hastayım, canım kokusu burnuma hoş gelen o eti istedi... Eğer bana biraz merhametin var git komşulardan o kızarmış eti bana iste. Beyzade Efendi mecburen utana utana komşunun kapısına gitti... Kapıyı kendisine açan komşu kadına durumu anlattı. Komşu kadın: -"Bu eti size veremem? -Neden?

-Bu et size haram? -Ya size? -Helal. -Neden?

-Efendim! Üç gündün beri çocuk-çocuk açız... Çocukların ağlamalarına fazla dayanamadım. Haram olan bir necis eti getirip pişirerek onları oyalamaya çalışıyorum... Beyzade Efendi evine koşar. Hac için ayırmış olduğu paranın büyük bir kısmını getirir kadına verir. Geri kalan parasını da çevresindeki fakirlere ve ilim talebelerine dağıttı. Bütün parasını dağıtarak fakir hale düştüğü için üzerinde hacan farziyeti düştü. Bir hafta sonra Harputlular hacca giderken Beyzade Efendi gitmedi. Sebebini de açıklamadı. Arkadaşları bin bir zorluklarla Mekke-i Mukerremeye vardıklarında Beyzade Efendi'yi orada gördüler. Her yerde onu önlerinde gördüler... Haline şaşılar. Bir mâna veremediler. Hacılar Harputa döndüklerinde durumu kendisine sordular. 0: -Siz Ka'beye hep yürümekle mi varıldığını sanırsınız? -Peki bu dereceye nasıl yükseldiniz? -Hayır ve hasenat yüzünden....

Beyzade Efendinin bu hadisesinden sonra Harput'ta bir fakir hiçbir zaman muhtaç duruma düşmedi. Zenginler, fakir aramak için yarıştılar... Zekat ve sadaka verecek fakir bulamadıkları zaman bile oldu

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/639-640.

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/641.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/641.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/641.

İhrâm'ın İşaret Ettiği Mânâlar

İhram,

- 1 - Her türlü rüsum (ve şekilcilikten) çıkmaya,
- 2- Alışılmış olan şeyleri terk etmeye,
- 3- Dünya ve içinde olan şeylerden tecride,
- 4- Kötü ahlaklardan temizlenmeye,
- 5- İhram akdi, sıhhatli bir teveccüh ile kulluktur... ¹¹⁰

Arafatta Vakfenin İşaret Ettiği Manâlar

Haccin erkânından biri de Arafatta vakfedir.

Arafatta vakfe;

- 1 - Marifet dağında vakfeye,
- 2- Samimi (sadık bir kalb ile) rahmet dağının akabinde iltica etmek,
- 3- Güzel ahd,
- 4- Vefaya işarettir... ¹¹¹

Tavafın İşaret Ettiği Manâlar

Haccin farzlarından biri de tavaftır.

Tavaf; kişinin, Rubûbiyet kâbesinin çevresini yedi kere tavaf etmek, yedi beşerî tavır ve sıfatlardan çıkmasıdır: (Yedi beşerî sıfat

- 1- Kibir,
- 2- Hırs,
- 3- Şehvet.
- 4- Hased (kıskançlık),
- 5- Cazab,
- 6- Cimrilik,
- 7- Kin...

Her bir tavaf bu nefsân ve beşer! kötülüklerin her birinden kurtuluşa işarettir,,,) ¹¹²

Sa'y

Safa ile Merve'nin arasında sa'y etmek, sıfatların safâ'sı (duruluğu, arınmış ve temizliği) ile zâtın mürüvvetinin önünde seyretmeye işarettir... ¹¹³

Tıraş Olmak

Hac menâsikinden olan traş olmak, ilâhî nurların usturası ile kulluğun eserlerini (günah ve hatalarını) mahvetmek ve yok etmeye işarettir...

Haccin diğer bütün menâsikini buna kıyâs et!... ¹¹⁴

Hac'da Kasdolunan

Hac, talebin kendisine ve Allâhü Teâlâ hazretlerini kasetmeye ve Ona yönelmeye işarettir. İslâm'da diğer erkânın hilâfına...

Muhakkak ki haccin rükünlerinden her biri, talep etmeye istidadı olanın bir tarafına işarettir...

Allâhü Teâlâ hazretleri,

"O Beyt'i hacetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır."

Kavl-i şerifiyle, kullara hitâb etti.

Diğer vaciblerin ve farzların hiçbirinde, Allâhü Teâlâ hazretleri.

"...insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır." Buyurmadı.... Bu inceliğin faydası, hac'da kasdolunan bizzat Allâhü

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/641-642.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/642.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/642.

¹¹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/642.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/643.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/643.

Teâlâ hazretlerinin kendisi olmasıdır.

Diğer ibâdetlerden maksat ise,

- 1- Kurtuluş,
- 2- Derecelerin yükselmesi,
- 3- Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak,
- 4- Makamlar,
- 5- Ve kerâmât (ilâhî ikramlardır)...¹¹⁵

Hakiki Bir Cezbe İnsan ve Cinlerin İbâdetlerine Denktir

Allâhü Teâlâ hazretlerinin:

"Yoluna gücü yeten her kimsenin..." kavlı-i şerifinde ifâde edilen, "gücü yetmek;" insan ve cinlerin amellerine denk olan hakcezbisedir.¹¹⁶

Allâhü Teâlâ hazretlerine yürümek, seyr-ü suluk etmek, hakka vâsıl olmak, ancak hak cezbeleriyle mümkündür....

"Ve kim bu hakkı tanımazsa," Hakkı bulmaya i-nanmaz ve Rabbin lutuflarının nemalarına taarruz etmez ve cezbeleriyle yaklaşmazsa, demektir. Haccın rükünleri bunlara işaret ettiği gibi.....

"Her halde Allah'ın ihtiyacı yok, o bütün âlemlerden ganîdir." Allâhü Teâlâ hazretleri, âlemlerle kâmil olmaz. Belki âlemlerin kemâle ermesi ancak ve ancak Allâhü Teâlâ hazretleriyle olur...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin zenginlik ve ganîliği onların sebebiyle değildir. Böyle bir şeyden Allah münezzehtir.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, kemâle eren ve yakın kâbesine vâsıl olan ve temkine erenlerden eylesin!¹¹⁷

KİTAB EHLİNİN İNKÂRI

Yüce Meali

De ki: "Ey ehl-i kitabî Niçin Allah'ın âyetlerine küfrediyorsunuz? Allah yaptıklarınızı görüp duruyor".⁹⁸

De ki: "Ey ehl-i kitab! Niçin Allah'ın doğru yolundan imân edenleri men'ediyorsunuz; görüp durduğunuz halde niçin onun çarpıklığını istiyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

Ey o bütün imân edenler! Eğer o kitâb verilenlerden herhangi bir fırkaya uyarsanız, sizi imânınızdan sonra çevirirler, kâfir ederler.¹⁰⁰

Sizler ise küfre nasıl dönersiniz ki, önünüzde Allah'ın âyetleri okunuyor, İçinizde resulü bulunuyor? Halbuki her kim Allah'a sıkı tutunursa, o muhakkak bir doğru yola çıkarılmıştır.¹⁰¹¹¹⁸

Tefsiri:

De ki: "Ey ehl-i kitabî"

"Kitab ehli" Yahudî ve Hıristiyanlardır. Yahudî ve Hıristiyanlara "kitab ehli" diye isimlendirilmelerinin sebepleri, kitablann indirildiği kişilere göre tahsis edilip isimlendirilmesidir. Kendileri kitaba nisbet edildiler. Bu yazılanlar, ister ruhu'l-emîn Cebrail Aleyhisselâm tarafından kendilerine getirilen kitab olsun ve isterse, kendi nefisleri tarafından yazılanlar olsun...

"Niçin Allah'ın âyetlerine küfrediyorsunuz?"

Kitab ehlinin küfür sebeplerinden bir sebebin Allah'ın âyetleri olduğu için, onların küfürlerini azarlama ve inkâr (haksız ve boşa bir inkâr olduğunu) beyândır.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/643-644.

¹¹⁶ Cezbe, Çekme, çekilme. Allâhü teâlânın sevdiği bir kulu kendisine çekmesi, yüksek derecelere kavuşturması. Bu da nefsi terbiye ederek. Allâhü teâlâyı çok anmakla olur. Rahmân'ın cezbelere bütünü insanların ve cinnilerin sevâbları gibidir. Tasavvuf yolu İki kısımdır: Cezbe ve sülûk. Sülûk uğraşarak ilerlemektir. Sülûk tamamlandıktan sonra cezbe lâzımdır. Sülûk olmadan maksada kavuşulamaz. {İmâmı Rabbânî) Cezbe. Allâhü teâlânın ismini çok anmakla, sülûk. Lâ ilahe illallah sözünü çok söylemekle hâsıl olur. Cezbenin suluktan önce olması için sevilmiş olmak lâzımdır. İstenmedikçe çekilmek olmaz. Bu, Allâhü teâlânın öyle bir ihsandır ki, dilediğine verir. Sülûk (tasavvuf yoluna girip ilerleme) yapmadan hâsıl olan cezbe noksan ve bozuk olur.

Cezbe hakkında tmâm-ı Rabbânî k.s. hazretleri, şöyle buyurmaktadır: Sülûkün sonu, Seyr-i ilallah yolculuğunun sonuna kadardır. Buraya (Fenâ-i mutlak) denir. Bu makamdan sonra, cezbe başlar. Buna, Seyr-i fillah ve Bekâ-billah denir. Mektubât-ı tmâm-ı Rabbânî (k.s.) hazretleri. Mektubu: 290.

Âlem-i halk yolculuğunu bitirdikten sonra, Âlem-i emr yolculuğuna başlarlar ve cezbe makamına kavuşurlar. Mektubât; Mektûb: 145, Talibin isteğini gevşeten, ateşini söndüren, en kötü şey, nakıs olan. yolu bitirmemiş olan kimseye teslim olmaktır. Nakıs demek, sülûk ve cezbe ile yolu temâmiyamayıp, kendisine şeyh. murşid ismini veren kimse demektir. Nakıs şeyhlerin sohbeti semm-i katildir. Ona teslim olan. felâkete gider. Böyle sohbetler, talibin yüksek isti'dâdını. kabiliyyetini bozar. Meselâ, bir hasta, mütehasıs olmanın, icazeti bulunmayan bir tabîbin ilâcını içerse, iyi olmak şöyle dursun, hastalığı artar, iyi olmak kabiliyyeti de bozulur. Metktûb:61.

Cezbe hakkında daha geniş bilgi sahibi olmak için bakınız: İmam Rabbânî Mektubât, Mektûb: 1,2,5,6,9,10,11,14,15,16,27,30,32,36,40,61,62,145,200,221,260,267,285,29 1.292,313 318,357,359,367.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/644-645.

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/645-646.

Eğer onlar tahkik etmiş olsalardı asla külliyyen Allah'ın âyetlerinden kaçmazlardı...

Burada geçen "Allâhü Teâlâ'nın âyetleri"nden

murad, Kurân-ı kerim âyetlerinin umûmisi ve o âyetlerin cümlesinden olan hac ve diğer işler hakkında okunan âyetler, Tevrat ve İncilin içinde olup. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğine şahitlik eden âyetlerdir....

119

Allâhü Teâlâ Şahittir

"Halbuki, Allah yaptıklarınızı görüp duruyor "inkâr ediyorsunuz" fiilinin failinden hâl'dir.

Manâsı: Ey kitab ehli! Hangi sebep'ten dolayı Allâhü teâlâ azze ve celle hazretlerinin âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allâhü teâlâ hazretleri, sizin bütün amellerinize tam hakkı ve mübalağa ile muttali'dir. Sizi amellerinize göre cezalandıracaktır. Bundan asla şüphe yoktur. (2/69) Muhakkak ki bunda, onların getirdikleri ve benzeri sapmaları önleme, doğruyu belirtme ve bütün inkâr sebeplerini kesmek vardır. men'ediyorsunuz;"

Çevirip, döndürüyorsunuz. (Neden?)

"Allah'ın doğru yolundan,"

Ebedî saadete götüren hak dininden... 0 da tevhid ve İslâm millet ve dinidir. (Kimi?)

"İymân edenleri,"

"Men'ediyorsunuz," fiilin mefûlûdür.

Kitab ehli, onlara hile yapıyor ve onlara tuzak kuruyorlardı, insanları İslâm dininden alkoymaya çalışıyorlardı. İslâm'a girmeyi murad eden ve iman etmeye niyetlenen kişileri, çalışmalarıyla Islama girmelerine mâni oluyorlardı. Ve: "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vasıflarının kitaplarında olmadığını ve onun geleceğiyle ilgili herhangi bir müjdenin de yanlarında ve kitaplarında olmadığını," söylüyorlardı...

"Onun için istiyorsunuz,"

Harf-i cerrin hazfiyledir. Fiil zamire iysâl edilmiştir. Yani: "Onun için istiyorsunuz," demektir.

ancak bir mefûle müteaddî'dir. istedim" denilir. Zamir ise. "yol" kelimesine Müzekker de olabilir müennes de...

Âyetin manâsı: Yolların en kuvvetlisi ve sağlamı olan Allah'ın yolunun olmasını istiyorsunuz! ¹²⁰

Ivec "Çarpık (ve eğri)"

Çarpık, eğri ve maksat ve istikâmetten çıkmış. İnsanlara karışık göstererek; insanlar, ondan eğrilik ve çarpıklığın olduğu vehmine kapılmalarını istemektesiniz. Ve sizin:

-"Musa Aleyhisselâm'ın şeriat, nesh olmaz," sözünüz ve insanların kendisine yönelmelerinden çekinerek. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Tevrâtta bulunan vasıflarını değiştirmeniz ve bunlara benzer şeylerle İslâm'da çarpıklığın olduğunu istemeniz...

Cümle, "Men'ediyorsunuz," fiilinin failinden hât'dir. ¹²¹

Çarpık Kelimesinin Manâları

"çarpık ve eğrilik) kelimesi, ayin y harfinin fetha ve kesresiyle, "meyletmek" ve "inhiraf, sapıtmak ve eğrilik" demektir.

"çarpık ve eğrilik" kelimesinin meksûr olması, manâya mahsustur.

"çarpık ve eğrilik" kelimesinin meftun olması da a'yâna (madde isimlere) mahsustur.

Meselâ kesreyle; "Onun dininde ve sözünde çarpıklık ve eğrilik vardır" dersin.

Ama duvar, mızrak, ağaç ve (benzeri eşyada) eğriliğin olduğunu ifade etmek için; fetha ile "Duvar, mızrak ve ağaçta eğrilik var," denilir... ¹²²

Allâhü Teâlâ Yaptıklarınızdan Gafil Değildir

"Görüp durduğunuz halde,"

"Men'ediyorsunuz," fiilinin failinden hâl'dir; birincisinin haliyle takyîd etmek itibariyle...

Manâsı: Habulki sizler, İslâm dininin Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolu olduğuna şahidlik eder olduğunuz; onun içinde ve çevresinde asla bir çarpık ve eğriliğin olmadığına, her türlü şaibeden uzak olduğuna şahidlik ettiğiniz halde..." demektir.

İnsanların islâm'a girmelerine mâni olmak, hakkı ihlâldir.

"Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin onun yoluna mani olduğunuzu ve peygamberinin (s.a.v.)'ın şehâdetini

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/646.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/647-648.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/648.

¹²² İsmail Hakkı Bursalı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/648.

gizlediğinizden asla gâfil değildir. Bunlardan haberdârdır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kitab ehlini, mü'minleri hak yoldan çevirmek ve mü'minlerin İslam'a girmelerine mâni olduklarını tenbih edip azarladıktan sonra, mü'minleri de bu mâni olan kitab ehline tabi olmaktan nehyetti.... Ve şöyle buyurdu:¹²³

Kitap Ehline Tabi Olmayın

"Ey o bütün İymân edenler! herhangi bir fırkaya uyarsanız,"

Bir taifeye... Burada kitab ehline "bir fırka" ile husûsi-leştirdi. Çünkü onlardan iman edenler varâ.

"Kitâb verilenlerden sizi İmânınızdan sonra çevirirler, kâfir ederler."

"kâfirler" kavli-i şerifi, "sizi çevirirler," fiilinin ikincinefûlüdür. Bu, "reddetmek," kelimesinin, "kılmak" manâsını tazammun etmesi üzerinedir...¹²⁴

Sebeb-i Nüzul

İkrime (r.h.) hazretleri buyurdular:

Bu âyet-i kerime, Yahudî Şas bin Kays hakkında nazil oldu. Bu Yahudî, Evs ve Hazrec kabilelerinin kalabalık olduğu bir yeri gördü. Müslümanların aralarındaki sevgi, muhabbet, kardeşlik ve barış Yahudîyi kızdırdı, kıskandırdı. (Yahudî, Müslümanların arasındaki sevgi ve kardeşliği bozmak istedi. Bunun için de...)

Onların arasına vazifeli bir genç gönderdi. Genç Evs ve Hazrecilerin arasında, Buâs gününün şiirlerini okumaya başladı. O gün çok büyük öldürmeler olmuştu. Buâs savaşı Evs'lilerin zaferiyle son bulmuştu. Bu Yahudî genç böylece insanların kavmiyetçilik damarlarını depretilip, düşmanlık duygularını harekete geçirdi.

Okunan kavmiyet şiirlerinin tesiri ve Yahudînin oyunuyla Evs ve Hazreciler, birbirlerine girdiler.

Gelip, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdiler. Efendimiz (s.a.v.) çıkıp geldi. Onların arasına düzeltip barıştırdı.¹²⁵

İnkâr Neden?

"Önünüzde Allah'ın âyetleri

Manâsı: Küfür size nasıl ulaşır! Halbuki mu'ciz olan Kur'ân-ı kerim. Rasûlüllah (s.a.v.)'in dili üzere yeni taze taze okunmakta, Rasûlülah (s.a.v) size hakikati izhâr etmek, sizi nehyetmek, size vaaz etmektedir ve sizin şüphelerinizi gidermektedir. Hakikatin ortaya çıkması ve bu doğru işlerle beraber imandan sapıtmak ve küfre girmek, akıldan çok uzak ve gerçekten şaşılacak gülünç bir şeydir...¹²⁶

İslama Sarılan Hidâyet Bulmuştur

"Sizler ise küfre nasıl dönersiniz ki,"

İnkâr ve taccub'tur. Okunuyor. Kur'ân-ı kerim,

İçinizde resulü bulunuyor?,

"Halbuki her kim Allah'a sıkı tutunursa," Kim Allâhü Teâlâ hazretlerinin, peygamberinin (s.a.v.) hazretlerinin dili üzere âyetlerle açıkladığı hak dinine sarılırsa, bu djn İslâm ve tevhidtir. Daha önceki kavli-i şeriflerde İslâm dini, "Allah'ın yolu"¹²⁷ tabiriyle ifâde edilmişti. (Allah yoluna sarılan ne olmuş olur?)

"O muhakkak hidâyet bulmuştur."

Şartın cevâbidir. "muhakkak" manâsını ifâde etmek içindir.⁴²⁷

Sanki hidâyet hâsıl olmuştur. Bundan dolayı kendisinden kesin hâsıl olacak diye haber verilmektedir. Meydana geleceği manâsı zahirdir. Allâhü Teâlâ hazretlerine sarılmak, hidâyete bağlıdır. Kerime yönelmek nidaya bağlı olduğu gibi...

Hidâyete muvaffak olup irşâd olunur, demektir. (Nereye hidâyet bulur?)

"Sırât-ı müstakime (doğru yola)"

Matlûba ulaşırana yola...¹²⁸

Kötü Âlimler

Bilki, bu âyet-i kerimenin zahiri, kitâb ehlinedir; ama (bu â-yet-i kerimenin) bâtını ise ulemâ-i sû (kötü

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/648-649.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/649.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/649-650.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/650.

¹²⁷ Âl-i İmrân: 3/99.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/650-651.

âlimlere)dir.

Kötü âlimler, dini dünya karşılığında satanlardır.

Kötü âlimler, bildikleriyle amel etmeyenlerdir.

Kötü âlimler, bu hal ve hareketleriyle, Kur'ân-ı kerimin getirdiği;

1. Dünyadan zâhid olmak,
2. Dünyaya gönül vermemek,
3. Verâ,
4. Takva,
5. Nefsi hevâ-ü hevesten nehyetmek.
6. Fâni olan dünyayı ahiret üzere üzerine tercih etmek,
7. Halk'tan yüz çevirmek,
8. Hakka yönelmek,
9. Maksûda nail olmak için vücûdu harcamak,

Ve ilmi Allah için elde edip, Allah'ın rızâsını kazanmak için ümmet-i Muhammed (s.a.v.)'n hidâyeti için sarfetmek gibi Islâmî düsturlardan uzaktırlar...

Ey kötü âlimler! kelimesi, fiili mazının başına geldiğinde, "muhakkak" manâsını ifâde eder. Fiili müzârinin başına gildiğinde de "bazen" manâsını verir...

"Allah yaptıklarınızı görüp duruyor".

Onlarla beraber hazırdır. (2/70) Allâhü Teâlâ hazretleri onların hayır ve şer amellerindeki niyyetlerine bakıyor.

Ailâhü Teâlâ hazretleri, amellerine göre onları cezalandıracaktır.

Bu kötü âlimler (ve sahte şeyhler), hüsn-ü zan (iyi niyetle kendilerine) tabi olup bağlanan mü'minleri harcıyorlar: dünya'ya olan hırsları ve hevâ-ü hevese tabi olmaları sebebiyle onların doğruluğuna mâni oluyorlar.

Bu kötü âlim (ve sahte şeyhler), amellerinin ve hallerinin şeriat kaidesi ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolundan ve dininden bir tarikat üzere olduklarını zannediyorlar!

Halbuki bunlar, Allah yolundan ve hak tarikattan çok uzaktırlar. Allâhü Teâlâ hazretlerinin peygamberlere halkı kendisine davet etmeyi emrettiği yoldan mahrum ve yoksundurlar.

Bunlar, hak yolu bırakıp çarpık, eğri ve yanlış yollara saparak

bâtil yola girdiler.

(Bu kötü âlim ve sahte şeyhlerden dolayı) Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlere şöyle vasiyette bulundu ve emretti:

"Ey o bütün iymân edenleri Eğer o kitâb verilenlerden herhangi bir firkaya uyarsanız, sizi îmânınızdan sonra çevirirler, kâfir ederler."¹²⁹

O sahte şeyh ve kötü âlimlerin hevâ ve yoluna tabi olup, imandan sonra hidâyet yolundan dönüp sapıtmayın...

Yine Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Bundan evvel, şaşmış, bir çoklarını da şaşırtmış ve yolun doğrusundan sapmış bir kavmin hevâları ardından gitmeyin."¹³⁰

İlim Haşyetle Güzeldir

Bazı meşâyih buyurdular:

"İlmin en hayırlısı kendisiyle beraber haşyet olandır."

Çünkü haşyet, hakkın sıfatlarının ilminden (Hak Teâlâ hazretlerinin sıfatları hakkında tam bilgi) sahibi olmasından meydana gelmektedir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin matlûbu olan ilmin şahidi, haşyettir.

Haşyetin şahidi ise, Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrine muvafık olmasıdır.¹³¹

İlim ve Dünyevî Maksat

Ama kendisiyle beraber (haşyet değil de);

1. Dünyaya rağbet,
2. Dünya erbabına yaltaklanmak,
3. Dünyalık sahihlerine yağcılık,
4. Himmet ve gayreti dünyalık kazanmaya harcamak,
5. Mal toplanmaya vesile edilen,
6. Mal depolamaya vasıta kılmak,
7. Övünme vesilesi kılmak,

¹²⁹ Al-Ümrân: 3/100.

¹³⁰ El-Mâide: 5/77.

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/651-652.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/653.

8. Âlimlere karşı üstünlük taslamak,
  9. Çokluğun peşinde koşmak,
  10. Tûl-iemel,
  11. Âhireti unutmak,
  12. Ve benzeri dünyevî ve değersiz maksatlar bulunan bir ilim, hakikî ilimden ne kadar uzaktır.
- Bu tür ilimler, peygamberlerin mirası olan ilimden çok u-zaktır.¹³² Muristen vârise geçen bir şey, ancak mürîs'in yanında olduğu hâl üzere geçer...
- Bu kötü vasıflan taşıyan âlimlerin misâli, mum misâli gibidir. Başkalarını aydınlatır; kendilerini yakarlar...¹³³

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Dünya âlimi!
Dünyanın terkinin millette öğütlemek...
Kendisi ise sîm ü zer (altın ve gümüş) yığmakta..
Ve gıdalar depolamaktadır.
Âleme de:
-"Oldu ve yeter" demektir.
Onun dediklerini hiç kimse tutmadı.
Âlim, kötülük yapmayan kimsedir.
Kendisinin yapmadığını halka söylemez.
Ne kendisi kötülük yapar, ne de halka kötülüğü söyler...¹³⁴

Âlimlerin Şerhleri

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
İnsanlar üzerine bir zaman gelecek; İslâm'dan ancak ismi kalacaktır. Kur'ân-ı Kerim'den ancak resmi kalacaktır. İnsanların kalbleri hidâyetten harab olacak Mescidleri bedenleriyle mamur (dolup taşıyacaktır. 0 gün göğün üzerinde gölgelik ettiği kişilerin en şerhileri, onların (o devrin) âlimleridir.
Âlimlerden fitne çıkar.
Ve fitne yine o âlimlere dönecektir...¹³⁵
Fudayl bin İyâz (r.h.)'dan buyuruldu:
Bize balığ olup ulaştı, kıyamet günü hesâb, puta tapanlardan bile *daha önce, fasık olan âlimlerden ve hamel-i Kur'ândan (hafızlardan) başlayacaktır.
Akıllı insana düşen vazife, halinin zahirine aldanıp asla şımarmamalıdır.
Belki itikâdlarının vehâmetine, halinin durumuna ve kalbine bakmalıdır.
İbret alınacak her şeyden ibret almalıdır.
Bu durumlarda sîret ve ahlâkını düzeltmeli,
Allâhü Teâlâ'nın seçkin kullarının yoluna girmelidir.
Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden (mâsivâ'dan) kesilmek suretiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine sarılmalıdır.
Sırât-ı nâcî (takîme hidâyet bulasıya kadar, hakikî tevhide bağlanmalıdır.
Kim vahdette fenâ'dan kesilirse o kişinin yolu, Allah'ın yolu olmuş olur.
O kişiyi hiçbir kimse yolundan çevirip alıkoymaz.
Hiçbir şey ona zarar veremez (nefsinden başka...)
Düşmanlarının hile ve serleri onu sapıtamaz.
Muhakkak ki, kim Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber olursa, Allah da onunla beraber olur.
Onun muhafızı Allah'tır.
Onun yâr ve yardımcısı Allah'tır.
İşte bu tür bağlanmak ve sarılmak her sâûk'ın yapabileceği bir iş değildir...
Lâkin, Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunun elinden tutmaya ve onu murad ettiği yüce makama ulaştırmaya kadirdir.
Kul sahih bir şekilde Allâhü Teâlâ hazretlerinden istediği zaman, elbette Allah kulunu mahrum etmez, ona icabet eder.

¹³² İlim ve âlimler için. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim ilim öğreneceği bir yola girerse, Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisini cennete götüren bir yola koyar. Melekler, ilim öğrenen talebeleri sevdikleri için onların ayaklarının altına kanatlarını koyarlar. Göklerde ve yerde bulunan her şey, âlim için istiğfar ederler. Hatta suda balıklar bile... Âlimin âbid üzerine fazileti, ayın diğer yıldızlardan olan üstünlüğü gibidir. Muhakkak ki âlimler, peygamberlerin vârisleridirler. Çünkü peygamberler, dirhem ve dinar (dünyalık) miras bırakmazlar. Onlar, ilim miras bırakırlar. Kim ilim alırsa, öğrenmiş olduğu ilim vasıtası ile büyük bir haz ve nasîbe kavuşmuştur." Buhâr-i Şerif: 2606, Ebû Davud: 3157, İbni Mâce: 219, MÜsned-i Ahmed: 20273. Dârimi- 34FI

¹³³ İsmail Hakkî Burselî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/653-654.

¹³⁴ İsmail Hakkî Burselî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/654.

¹³⁵ Kenzül-Ummât: 31135, 31136, Çok az değişik ifâdelerle burada geçmektedir,

Kim talep eder ve bu talebinda ciddî olursa, o kişi bulur.

Kim kapı çalarsa, ve bu işte ısrar ederse, muradına nail olur.

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, şeytanın hilelerinden, nefs-i emmârenin mekrinden ve tuzaklarından her

136

ALLAH'IN İPİ

Yüce Meali:

Ey o bütün iymân edenlerî Allah'a nasıl korunmak gerekse öyle korunun, hakkıyla müttakî olun ve her halde müslim olarak can verin.¹⁰²

Topunuz bir Allah ipine sımsıkı tutunun, birbirinizden ayrılmayın ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Sizler birbirinize düşmanlar iken, o sizin kalblerinizin arasında ülfet husule getirip yanaştırdı da, nimeti sayesinde uyanıp kardeş oldunuz; hem sizler ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz da, O tuttu sizi ondan kurtardı. Şimdi böyle size âyetlerini beyan ediyor ki Allah'a doğru gidebilirsiniz.¹⁰³¹³⁷

Tefsiri Şerifi:

Hakkıyla Korunun

Ey o bütün iymân edenler! Allah'a korunun, müttakî olun!" (korunmak ve mütteki olmak) iAij (korunmak)'dan babından gelmektedir.

O da, korunmakta aşırı gitmek demektir. "Nasıl korunmak gerekse!"

Takva ve korunmayı hakkıyla yapın. Hakkıyla korunun! Korunmada gerekli olduğu şekliyle korunun!

Bu da vâcibleri yerine getirmekte ve haramlardan kaçınmakta tam geniş ve azâmi gayret göstermektir.

Bu kavî-i şerifin bir benzeri de:

"Onun için gücünüz yettiği kadar Allah'a korunun,¹³⁸

Takvada çok ileri gidip mübalağa etmeleri murâd ediliyor. Hatta itaat edilmesi gereken şeylerden hiçbir şeyi terketmemeleri istenmektedir.¹³⁹

Müslümanlar Olarak ölü

Ve ner naIce Müslim olarak can verin."

Nefislerinizi Allâhü Teâlâ Hazretleri için ihlaslı ve samimi kılarak ölü, demektir.

Nefislerinizde Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin dışında asla bir ortak bulundurmayın.

Bu (istisna) hallerin umumiliğinden istisnâ-i müferrağ'dır. (2/71)

Manâsı, hallerden hiçbir hâl üzere ölmeyin; ancak İslâmınızın tahakkuku ve İslâm üzere sebat ettiğiniz bir halde vefat edin,¹⁴⁰ demektir.

Görünüşte, bu âyet-i kerime insanların İslâm hâlinde başka bir hâl üzere vefat etmelerini nehyediyor.

Bundan murad, Müslümanların İslâm üzere devam etmeleridir.¹⁴¹

Allah'ın İpine Sımsıkı Tutunun

"Allah İpine sımsıkı tutunun,"

İslâm dinine veya Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerim'e sımsıkı tutunun, demektir.⁴³⁴

"ip" lafzı, bu iki mânâdan birisi için istiare edildi.

Çünkü bunların, islâm dini ve Kur'ân-ı Kerim'in her biri, ipe benzemektedirler. Zira İslâm dini ve Kur'ân-ı Kerim, kötülüklerden kurtuluşa sebep ve matlûba vâsil olmaya vesiledirler.

Zor bir yola giren kişi, muhakkak ki ayaklarının kaymasından korkar. Bu yolun iki tarafına bağlanılmış iplere tutunduğu zaman; ayaklarının kayma korkularından emir olur.

Ebedî saadet ve Rabbin rızâ yolu da kaygandır. İnsanı o yoldan ayıran ve dalâlete düşüren sapıklığa davet eden tuzaklar çoktur. Birçok kişinin ayakları burada kaymıştır.

Ama kim Kur'ân-ı azîm, kuvvetli şeriatın kanunları ve Kerim Rabbin beyyinatına sımsıkı sarılan kişi, sırât-ı mustakîme hidâyet bulur. Cehennem ateşine götüren igvâ ve sapıklıklardan muhafaza eder. İpe kavuşan kişiler,

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/654-655.

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/656.

¹³⁸ Et-Teğâbun: 64/16,

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/656-657.

¹⁴⁰ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kimin son sözü "Lâ ilahe illallah" olursa o kişi cennete girdi." Ebû Davud:3709. Başka bir hadîs-i şerifte ise şöyle buyurdular:

"Kimin son sözü "U ilahe illallah" olursa o kişiye cennet vacib oldu." Müsned-i Ahmed: 21024,

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/657-658.

elim azâb'dan kurtuldukları gibi...¹⁴²

Tefrikaya Düşmeyin

"Topunuz,"

"Sımsıkı sanlın" fiilin fâilinden hâi'dir. Toplu bir halde sanlın, demektir.¹⁴³

"Birbirinizden ayrılmayın (tefrikaya düşmeyin)"

Kitab ehli gibi aranızda çıkan ihtilâflardan dolayı hak'dan ayrılmayın, tefrikaya düşmeyin...¹⁴⁴

Allah'ın Nimetini Zikredin

"Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün,"

"üzerinizdedir," kavlı şerifi, "nimet" kelimesine taalluk etmektedir.

"Hani siz idiniz,"

Onun zarfıdır. Allah'ın üzerinizde olan nimetlerini düşünün! Olduğunuz vakit (Ne olduğunuz vakit?)

"Düşmanlar"

Câhiliyet döneminde, aranızda kavga, düşmanlık, kan akıtma, harpler ve adam öldürmeler, sona ermeyip birbirlerine ardı sıra devam ediyordu.

Denildi ki, Evs ve Hazrec¹⁴⁵ anne ve baba bir, iki kardeşiler. Bunların çocuklarının ve evlatlarının arasında savaşlar çıktı. Bu savaşlar tam yüz yirmi (120) sene kadar uzadı ve devam etti.

"O sizin kalblerinizin arasında ülfet

husule getirip yanaştırdı,"

Sizi Müslüman olmaya muvaffak kılarak...¹⁴⁶

DİN KARDEŞLİĞİ

"Uyanıp oldunuz;"

Sizler oluverdiniz. (Ne sebebiyle oldunuz?)

"Allah'ın nimetinin sayesinde"

Bu te'lif ve ülfet ile oldunuz. (Ne oldunuz?) "Kardeşler Uyanıp oldunuz;" nakıs fiilinin haberidir.

Birbirlerini seven, Allah yolunda olan kardeşler oldunuz. Böylece birbirinize nasihat eden, birbirinizin iyiliğini düşünen, birbirlerini seven, birbirlerine merhamet eden, şefkat besleyen ve hak kelimesi üzere ve hak yolda birleşen kardeşler oldunuz.¹⁴⁷

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/658.

¹⁴³ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Muhakkak ki, Allah'ın İpi (Hablülâh), Kur'ân-ı kerim'dir. Darimi;3183,

¹⁴⁴ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin için üç şeye razı ve üç seyide kerih görmektedir. Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin sizin için razı olduğu şeyler:

1- Ona İbâdet etmenizi,

2- Ona hiçbir şeyi şirk koşmamanızı.

3- Ve topluca Allah'ın ipine (dinine ve kitabına) sarılmanızı ve asla düşmemenizden razı olur.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizden meydana gelmesine memnun olmadığı şeyler:

1- Kîyl-ü kâl (dedikodu),

2- Çok soru sormak,

3- Ve malı zayı etmek... (Sahih-i Müslim: 3236,

"Topluca yemek yeyin. Ayrılaşmayın (ayrı ayrı yemek yemeyin) Çünkü bereket cemaat ile beraberdir." (İbni Mâce; 3278.)

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/658-659.

¹⁴⁵ Evs ve Hazrec Medine'nin yerlileridirler. Yahudi değillerdi. Onlarda diğer Arablar gibi, müşriktiler. Ataları son peygamberin Medine'ye hicret edeceğini bildiği için gelip oraya yerleşmişlerdi. Kendileri ve en azında torunları âhir zaman peygamberinin ashabından olup ona yardım etsinler diye... Bunlar Müslüman olup Müslümanlara büyük yardımları dokundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini Medineye davet ettiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri oraya hicret etti. Evs ve Hazrecilere daha sonra "Ensâr" yardımcıları adı verildi. Kabile olmaktan çıkıp İslâm ile özdeşleştiler. İslâm sayesinde kabile, ırkçılık ve câhiliyetten kurtuldular. İşte bu en büyük nimettir.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/659-660.

¹⁴⁷ Müslümanların kardeşliği Kur'an-ı kerim ve hadis- i şerif ile sabittir. Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdular:

"Mü'minler ancak kardeşler: onun için iki kardeşinizin aralarını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete şayan olasınız." EI-Hucurât:49/10, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurdular:

"Mü'min, mü'minin kardeşidir." Camiu's-Sagîr: Camis-Sagîr c.2. s. 456 Başka bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurdular:

"Sû-i zandan (yersiz töhmet ve insanlar hakkında kötü düşünmekten) sakının, zira sû-i zan sözlerin en yalanıdır, (aranızda birbirinizin aybını araştırmak için) casusluk etmeyin, gizli halleri ve kusurları araştırmayın, birbirinize rekabet etmeyin, birbirinize hased etmeyin, birbirinize hiddetlenmeyin, arka çevirmeyin. Ey Allahın kullan, Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun. Müslüman, müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, ona yardımcı kesmez, onu hakir görmez. -Göğsünü işaret ederek;- Takva işte buradadır, takva işte buradadır, takva işte buradadır. Müslüman kardeşini hakir görmek, şer bakımından kişiye yeter. Her Müslümanın. yek diğerine kanı. ırzı ve malı haramdır." Riyazu's-Sâlihîn hadis no 1S67

Buyuran Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Mekke'den Medineye hicret ettiği zaman, yaptığı ilk İşlerden biri de, "Ashab -ı Kirarr'ın arasında kardeşlik kurmak oldu. Bütün Müslümanların kardeş olduklarını dünyaya ve insanlığa ilan etti. Resûlullah (s.a.v.). Mekke'de, işini, aşım,

Cehennem Ateşinin Kenarı

"Hem sizler ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz."

Çukurun tam kenarındaydınız.

Çukurun kenarında ve bir tarafındaydınız. Sizler, küfrünüzden dolayı, düşmekte olduğunuz cehennem ateşinin kenarındaydınız. Ateşe düşmek üzereydiniz.

Zira eğer, Müslüman olmadan küfür üzere olmuş olaydınız elbette cehennem ateşine düşecektiniz.

Bu hâl, onların ateşe düşme hayatlarının bir temsilidir. Ateşin kenarında oturmuş ve ateşe düşmek üzereydiniz.

"O tuttu kurtardı."

Sizi halâs etti, sizi kurtardı. Size İslâm'ı hidâyet etmek sebebiyle...

"Ondan," Çukurdan...

"Şimdi böyle,"

Kendisinden sonra gelen fiilin masdanna işaretidir. Bu beyân ve açıklık misali...

"Size âyetlerini beyan ediyor ki Delâlet eden âyetler..."

"Allah'a doğru gidebilirsiniz."

Bu açıklamaların sebebi, sizin hidâyette sebat etmeniz, doğru yoldan sapmamanız ve hidâyetinizin ziyâdeliği içindir.¹⁴⁸

Hablullâh'a Sarılanlar

Burada işaret edildi. Hablullah'a sarılanlar iki taifedirler.

1- Suret ehli

2- İki mânâ ehli olanlar.

Birincisi, suret ehli olup şekilcidirler. Bunlar sebeblere bağlıdır. Çünkü bunların meşrebi ameldir.

İkincisi, mânâ ehlidirler. Bunlar sebeplerden kesilmişlerdir. Çünkü bunların meşrebi ahvâldir. Bunlar hâl ehlidirler. Bunlar için Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Ve Allah'a sıkı tutunun ki mevlânız O'dur. Artık ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!¹⁴⁹ Maksudunuz, Allah'tır, demektir.

Sebeplere bağlı olanlar için de Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Topunuz bir Allah ipine sımsıkı tutunun, birbirinizden ayrılmayın." Bu insanların kendisiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine tevessül ettiği her türlü sebeptir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin ipine yapışan (Hablullah'a sarılanlar), birr (sâlih) amelleriyle ve yaklaşımcı vasıtalar sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmaktadırlar.¹⁵⁰

Tefrika

Hablullah'a (İslâm ve Kur'ân'a) sımsıkı sarılmak bulunduğu zaman, tefrika bulunmaz. Bölünme yok olur.

Hablullah'a (İslâm ve Kur'ân'a) sarılmanın olmayışı bu durumun tam tersidir. Çünkü İslâm ve Kur'ân-ı kerime sarılmamak zahir ve bâtında bölünmenin sebebidir...

(İslâm ve Kur'ân-ı kerime bağlılığın olmadığı yerde iki türlü bölünme ve tefrika olur:

1- Zahiri bölünme,

2- Bâtınî bölünme)

Zahiri bölünme, İslâm ve Kur'ân-ı kerime bağlanmayan kişiler (mürted olup) İslâm cemaatından ayrılmaları

---

malını, (ve hatta bir çoğu eşini) bırakarak, Allah için, Medine'ye hicret eden "Muhacir"lerden her birini, Medine'nin yerlisi olan "Ensâr"dan birine kardeş tayin etti.

Bu din kardeşliği kan ve nesep kardeşliğinden daha kuvvetliydi. Tarihte. Muhacirler ile Ensâr arasındaki kardeşlik kadar kuvvetli bir bağlantı kurulduğu ve bu kadar candan ve gönülden birbirlerine kaynaşan insanlar olduğu, görülmemiştir.

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in huzurunda insanlar, içlerindeki büyüklük kompleksi, kin, nefret ve düşmanlık gibi, kötü düşünceleri çıkarıp, sevgi, kardeşlik, birlik, saygı ve tevazu gibi güzel ahlâkla birbirlerini kucaklıyordu.

Ensâr, mallarını, mülklerini bırakarak gelen Muhacir kardeşlerine ellerini uzattı. Onları evlerinde müsâfir olarak barındırdılar. Mallarını, mülklerini, ekmeklerini, onlarla paylaştılar. Onlara iş, aş ve eş buldular...

Onlardan biri vardı ki, insanlığı karşısında resmi geçit yaptıracak kadar soyyu ve mürted-velti davranıyordu. "Önce canan, sonra cân" diyordu.

Tarihe altın harflerle yazılması gereken, o büyük insan; Abdurrahman bin Avf (r.a.)437 ile kardeşlik kuran Sa'd bin Rebî (r.a.) hazretleriydi...

Sa'd bin Rebî hazretleri, maddeperest ve sadece "akl-ı maaşını çalıştıran insanların akıllarını, kaf dağıtım ötesine bir daha gelmemek üzere tatile gönderecek bir teklifte bulunuyordu:

"Benim iki eşim var. Hangisini istersen benim için boşayayım iddeti bitince onunla evlen," demiştir.

Kardeşinin bu teklifi üzerine gözleri yaşaran Abdurrahman bin Avf (r.a.) -"Eşin ve malın sana mübarek olsun. Sen bana pazarın yolunu göster yeter." diyecek kadar tok gözlüydü. İşte din kardeşliği budur...!

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/660.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/662.

¹⁴⁹ el-Hacc: 22/78,

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/662-663.

gerekir. Bu (murted) kim olursa olsun ve hangi hâlde olursa olsun öldürülür. Bâtında bölünme de, kendisinden, ümmetten ayrılmayı gerektiren değişik hevâ-ü hevesler ve hâller meydana gelir.¹⁵¹

Yetmiş Üç Fırka

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

"Ümmetim yetmiş iki fırkaya bölünecektir. Onlardan fırka-i nâciye {kurtulacak olan fırka} bîr firkadır."

Dediler:

-"Ya Rasûlallâh (s.a.v.) Fırka-i nâciye kimlerdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Benim ve ashabımın olduğu yol üzere olanlardır."¹⁵²

İlâhî Davetin Yolu

Bilki Allâhü Teâlâ hazretleri, bu âyet-i kerime'de şunları em-

1- Takva,

2- Hablullâh'a sımsıkı sarılmak.

3- Nimetleri hatırlamak...

Evvêlâ takva, ikinci olarak, sımsıkı sarılmak ve üçüncü olarak da nimetleri hatırlamayı ve düşünmeyi emretti.

Çünkü insanın fiili ve bütün işleri, şu şeye göredir.

1- Korkutmak.

2- Rağbet...

Korkutmak, rağbet ve teşvikten öncedir.

Çünkü zararı defî, menfaatin celbi üzerine tekaddüm etmiştir. (Zararı savmak, fayda çekip sağlamaktan öncedir)... Tıpkı insanın kötülüklerden arınması, güzel ahlaklarla süslenmesinden önce olduğu gibi. (2/72)¹⁵³

İşaret Edilen Manâlar

"Ey o bütün imân edenler! Allah'a nasıl korunmak gerekse öyle korunun, hakkıyla müttakî olun." kavî-i şerifi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabının hafifliğine işarettir.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, Allah'ın dinine bağlanmaya sebep kıldı.

Sonra onun peşinde hemen rağbeti getirdi ve şöyle buyurdu:

"Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Sizler birbirinize düşmanlar iken. o sizin kalblerinizin arasında ülfet husule getirip yaşattı da. nimeti sayesinde uyanıp kardeş oldunuz; hem sizler ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz da. O tuttu sizi ondan kurtardı."¹⁵⁴

Akıllı Kişinin Vazifesi

Akıllı kişiye düşen vazife;

1. Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine boyun eğmek,

2. Allah'ın hükümlerine itaat etmek,

3. Hablullâh'a Allah'ın inip gımsıkı garılmak

4. Dinde asla tefrikaya düşmemek,

5. Bölünmemek.

6. Cemaattan ayrılmamak,

7. Takvâ'dan ayrılmamak,

8. Ve hakkıyla müttakî olmak, gereğince Hakk Sübhânehü ve Teâlâ hazretlerinden korkmaktır...¹⁵⁵

¹⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/663.

¹⁵² Bu manâda değişik lafızlarla bir çok hadisi-i şerif bulunmaktadır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Yahudiler, yetmiş bir fırkaya bölündüler. Onlardan sadece bir fırka cennete girdiler. Yetmiş fırka cehennem ateşine girdiler.

Hıristiyanlar, yetmiş iki fırkaya bölündüler. Onlardan yetmiş bir fırka cehenneme gitti. Sadece bir fırka cennete girecektir.

Muhammed (s.a.v.)'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a and olsun ki. benim ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Onlardan bir fırka cennettir. Yetmiş iki fırka da cehennem ateşindedir. Soruldu:

-"Ya Rasûlallâh! Bu cennete girecek olan fırka kimlerdir?" Efendimiz (sa.v.) hazretleri buyurdular: "Ehl-i sünnet ve'l-cemaat ehli olanlardır." İbni Mâce: 3982,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/664.

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/664-665.

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/665.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/665-666.

Müttekî Olanlar

Söyleyen ne güzel söylemiş:

Müttekînin dört nişanı vardır.

(Birincisi:) Şeriatın hükümierini muhafaza etmek,

(İkincisi:) Her zaman eli uzun olmak. Cömert olmak. Fakirlere ve kimsesizlere bahşiş vermek. İkramlarda bulunmak.

(Üçüncüsü:) Ahdlerini vefalı olmak.

(Dördüncüsü:) Elinde olanlarla mutlu olmak.. Kanaat etmek. ..¹⁵⁶

Müttekînin Alâmetleri

Bu manâ'da Şeyh Nasr Âbâdî (r.h.) şöyle buyurdular:

1- Hududları (şeriatın sınırlarını) muhafaza etmek,

2- Allâhü Teâlâ'ya itaat için son gücüyle çalışmak,

3- Ahidlere vefa,

4- Mevcûd olanlar İle kanaat...¹⁵⁷

Takvâ-i Hakikî

İmam Kuşeyrî (r.h.) hazretleri buyurdular: Hakikî takva (şu şartlan taşımalıdır:)

1- Allah'ın emirlerine muvafık olmalıdır.

2- Kendi tarafından hiçbir ziyâde kılmamalıdır.

3- Ve hiçbir şeyi noksan edip eksiltmemelidir...

Hakikî takva şöyle olmalıdır:

1- Zellelerden (ayak kaymaları ve küçük günahlardan) kaçınmak.

2- Sonra fuzûlî şeylerden sakınmak,

3- Sonra Allah'ın gayri bütün dostluklardan korunmak.

4- Sonra bütün illet ve ayıplardan korunmak,

5- Takvayı takva olarak görmekten sakınmak....

Sen, bu sıfatlarla muttasif olup hakkıyla muttakî olduktan ve takvanı takva olarak görmekten de koruduğun (ben takvâliyım düşüncesine kapılmadığın) zaman, gerçek takvaya kuvuşmuş olursun...

Zira kendisinden varlık eserlerinden bir şey bulunan kişi şirk-i hafî (gizli şirk) ile Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmuştur.

Böyle (takvasını gören) bir kişi, hakikâtin şuhûduna eremez, gerçeği göremez..¹⁵⁸

Allah'a Kavuşmak İçin

Hafız (k.s. yarı Arabî ve yan Fârisî) ne güzel buyurmuş:

Ey Hafız!

Eğer istersen huzur, , Ebedî istirahat ve selâmeti, Ondan gâfil olma! Allâh'dan asla gâfil olma ey Hafız! Sen sevdiğin ve çok arzuladığına, Allah'a kavuşmak istediğinde, dünyayı terket. Kalbinden dünya sevgisini çıkart Ve hatta dünyayı tamamen ihmâl et!¹⁵⁹

Cennetler isteyen

Ebû Medyen (r.h.) hazretleri buyurdular:

Ayrıldı, hûrî ve saraylar arzulayan himmetiyle, aradaki perdelerin kaldırılmasını ve huzurun devamını isteyen himmetlerin arası tamamen ayrıldı.

Ne mutlu ona ki, tahkik kademi ve ilâhî cezbelerle Allâhü Teâlâ hazretlerine yürüdü!

Ne mutlu ona ki, Rabbânî sıfatlarının tecellisi ve tevfik kanatlarıyla uçtu!¹⁶⁰

Dualar

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/666.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/666.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/666-667.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/667.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/667.

Seni (r.h.) hazretleri buyurdular:

"Kulun ancak Mevfâsi vardır. Mevlâ'ya dönebilmek için her hâlini ihsan üzere bulundur. Şöyle ki:

Kul, Allah'a âsi olduğu zaman, şöyle dua etmelidir:

"Ya Rabbi! Ayıplarımı ört!"

Duası kabul olunup suç ve ayıplan örtüldüğü zaman;

"Ya Rabbi! Tevbemi kabul buyur!" diye dua eder. Tevbesi kabul olduğu zaman da, şöyle dua eder:

"Yâ Rabbi! Beni muvaffak kıl ki, sâlih amel işleyeyim!" Salih ameller işlemeye muvaffak olduğu zaman da, şöyle dua etmelidir:

"Ya Rabbi! Beni muvaffak kıl ki, ihlâslı olayım!"

İhlâs ile sâlih amel işlediği zaman, sonunda şöyle dua eder:

"Ya Rabbi! Benden kabul buyur!"

Akıllı kişiye gereken, bu sağlam ipe yapışmaktır...¹⁶¹

EMR-I BÎ'L-MA'RÛF VE NEHYÎ ANÎ'L-MÛNKER

Yüce Meali:

Hem sizden müteşekkil, önde gider, hayra davet eder, ma'rûf ile emr ve münkerden nehy eyler bir ümmet olsun; işte onlardır o felâhı bulacaklar.¹⁶⁴

Ve şunlar; şu kendilerine beyyineler geldikten sonra ayrılık çıkarıp ihtilâf edenler gibi olmayın, onlar için büyük bir azap¹⁶²

Tefsiri:

"Sizden olsun;"

İçinizden var olsun, aranızda bulunsun. (Kim bulunsun?)

"Hayra davet eder bir ümmet,"

"Hayır" Kur'ân-ı kerim ve sünnet seniyye'ye tabi olmaktadır.¹⁶³

Hayra davet eden bir cemaat bulun, içinde dinî ve dünevî maslahat olan şeylere sizi çağıran bir topluluk olsun.

Hayra davet mefhûmu umûmidir. Teklifler de ef'âl {amel işlemeye) ve (haramları) terketmelere şâmindir.

Sonra faziletini beyan ve bildirmek için Allâhü teâlâ hazretlerine onun üzerine husûsî atıf yaptı ve şöyle buyurdu:¹⁶⁴

Maruf Nedir?

"Ve ma'rûfû emrederler,"

"Ma'rûf Şeriatın ve aklın güzel gördüğü ve şeriat ve akla muvafık olan her şeydir."¹⁶⁵

Münker Nedir?

"Ve münkerden nehy eyler,"

"Münker", Şeriatın ve aklın çirkin gördüğü ve kabul etmediği akıl ve şeriata muhalif olan her şeydir. "İşte onlar,"

Bu kâmil sıfatlar ile muttasıf olanlar, demektir.

Hitâb (il) kefinin müfred gelmesi, hitabın kendisine hitâb edilmeye elverişli olan herkese olmasındandır.

"Onlardır, o felâhı bulacak (olan)lar."

Kemâli felah ile husûsileşenler onlardır.

"Onlar" fasıl zamiridir. Müsnedün, müsnedün ileyhe tahsisini ifâde eder.¹⁶⁶

Marufu Emretmek

"Sizden" kavM şerifindeki (harf-i cerri) tebğîz manâs

Davetin bazılarına isnâd edilmesiyle beraber, hitabın küllisine tevcih edilmesi, marufu emretmenin ve münkeri nehyetmenin farz-ı kifâye olmak üzere vacip olduğu manâsının tahakkuku içindir.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/668.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/669.

¹⁶³ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Hayır, Kur'ân-ı kerim ve sünnetime tabi olmaktadır," Ed-Dürü'l-Mensûr Tefsiri: c.2.s. 289.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/669-670.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/670.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/670.

Marufu emretmek ve münkeri nehyetmek herkes üzerine vacibtir. Lâkin farz-ı kifâye olarak farzdır. Şu cihetle ki, bazı insanlar, marûfî emretmek ve münkeri nehyetmek vazifesini yaparlarsa, diğerlerinden bu hizmet sakıt olur.

Bütün insanlar, onu boşverirlerse, bütün Müslümanlar, günahkâr olurlar. Ve bu yüce vazifeyi ifâ etmek, iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek bütün Müslümanlar üzerine kesinlikle farz olur. Çünkü iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek büyük işlerdendir.¹⁶⁷

Câhiller Tebliğ Yapamaz

Ona azimet eden ve bu büyük vazifeyi yerine getiren sadece Allâhü Teâlâ'nın hükümlerini, intisabın¹⁶⁸ (tebliğin) mertebelerini ve onu ikâme edip yapabilen âlimlerdir.

Muhakkak ki câhil yani fıkıhı doğru dürüst bilmeyen bir kişi, çoğu kere İnsanlara (iyiliği emredeceği yerde) marûfî yasaklar.

İnsanlara münkeri (kötülüğü) emreder.

Câhil kişi bir meselenin kendi mezhebindeki hükmünü bildiği halde, arkadaş ve muhatabının mezhebindeki hükmü bilmeyebilir.

Bu konuda yanılabilir.

(Câhil insan beşerî ilişkiler ve insan psikolojisinden habersiz olduğu için) münkerden nehy ederken, yumuşak davranması gereken bir yerde sert ve sert davranması gereken yerlerde de çok yumuşak davranabilir...

İnkâr (kötülük işleme) fazla olmayan bir kişi, temâdüyyen inkârdaymış gibi onu kötülüklerden nehyeder. Bu da o kişinin ziyadesiyle kötülüklere dalmasına vesile olabilir.

Veya üzerinde boş vakit geçirme kötülüğü olan bir kişiyi, günahlara ısrar edenler, cellâtlar ve benzerleri gibi kabul eder...

Bazı âlimler buyurdular; "Sizden" kavli-i şerifindeki (harf-i cerri) teybîn için olup beyân manasınadır."oldu, idi" fiili de nakıs fiildir.

Buna göre âyet-i kerimenin manâsı şöyledir:

"Hem sizler hayra davet eder, ma'rûf ile emr ve münker den nehy eyleser bir ümmet olun," demektir.

Bu şekilde manâ vermek, maruf emretmek ve münkeri nehyetmenin farz-ı ayn olmasını gerektirmez. (2/73) Çünkü cihâd, umûmî hitâb ile sabit olmasıyla beraber farz-ı kifâyedir.¹⁶⁹

İnsanların En Hayırlısı

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mimberin üzerinde iken kendisine soruldu:

-"Yâ Rasûlallahî İnsanların hayırlısı kimdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"İnsanların en hayırlısı;

- 1- Onlara marufu (iyiliği) emreden,
- 2- Onları münkerden alıkoyan (kötülüğü yasaklayan)
- 3- Onların en takvâlıları,
- 4- Ve Onların sıla-î rahmi en çok yapanlarıdır.¹⁷⁰

Allah'ın Kitabı ve...

"Kim ma'rûfî emreder ve münkeri nehyederse o ki, yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Kitabının halifesidir ve Rasûlünün

(s.a.v.)'m halifesidir."¹⁷¹

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/670-671.

¹⁶⁸ İhtisâb. hisbe elemektir. Hisbe, terki görüldüğü zaman, mârufu (iyiliği) emretmek, yapıldığı görüldüğü zaman, münkerden (kötülüklerden) menetmek ve sakındırmak vazifesine söylenir. Hisbe yapacak olan kişi, Kur'ân-ı kerim, tefsir, hadis-i şerif, fıkıh, ilmihâl, akâid, ahlak, tasavvuf, tarih, psikoloji, beşerî ilişkiler, iletişim, diyalog ve siyâset ilminden haberdar olmalıdır. Httab ittiği topluluğun dilini çok güzel kullanmalıdır, Dilin inceliklerini iv* bilmedir.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/671-672.

¹⁷⁰ Müsned-I Ahmad; 2616S. Kurtubî Tefsiri: c. 4, s.49,

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/672.

¹⁷¹ Kenzü'i-Ummâl: 5576. Üstazım ve müşşidim Ebul Faruk (k.s.) hazretleri de talebelerine şöyle buyurmuştur:

"Evlatlarım!

Sizler Allah'ın memurusunuz,

Kitabullâh'ın memurusunuz,

Rasûlullâh'ın memurusunuz.

Dinin memurusunuz,

Fuyûzât-i iihâhiyeninin tevzi memurusunuz.

Vazifeniz bataklığa düşmüş ümmeti Muhammedi kurtarmaktır."

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/672-673.

Âhir Zaman İnsanları Öğüt Verenleri Sevmeyecekler

Huzeyfe (r.a.) hazretleri¹⁷² buyurdular:

"İnsanlar üzerine bir zaman gelecek merkeb leşi, içlerinden kendilerine marûfî emreden ve münkeri nehyeden bir mü'minden daha sevimli ve daha değerli olacaktır."

Süfyân-i Sevrî (r.h.) hazretleri buyurdular:

Bir insan eğer komşuları tarafından seviliyor; kardeş ve arkadaşlarının arasında övülüyorsa; onun meddah (yağcı) olduğunu bilin.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Allah'ın hudutlarını (şer'î kanunlarını) çiğneyenler ve ona düşenler ile onlara meddahlık yapan, onlara yağcılık ve onlara haddinden fazla hoşgörülü davrananların misâli, bir gemiye binen bir kavim ve topluluk gibidirler.

Bazıları geminin üst katındadırlar, bazıları da geminin alt katındadırlar. Alt kattakiler, üst kattakilerden su almak için onlara uğrayıp kendilerine eziyet veriyorlardı. Onlar da kendilerini su almaktan menettirler. Bunun üzerine alt kattakiler, ellerine bir balta alıp gemiyi delmeye başladılar. Üsttekiler ona geldiler. Ona:

-"Sana ne oluyor?" dediler. O:

-"Sizler benden rahatsız oldunuz. Bana da su gerekiyordu."

Eğer onlar, onun elinden tutarlarsa, hem o adamı kurtarırlar ve hem de kendilerini kurtarmış olurlar. Eğer onu o halde terkederlerse hem o adamı helak etmiş olurlar ve hem de kendilerini helak etmiş olurlar.¹⁷³

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"İnsanlar, bir münker gördüklerinde kendi aralarında eğer onu değiştirmezlerse, o münker ve kötülüğün azabını Allâhü Teâlâ onların hepsine umûmleştirebilir.¹⁷⁴

Hadis-i Şerif:

"Ümmetimden bir takım insanlar, kıyamet günü, maymun ve domuzlar suretinde haşır olunurlar. Bunlar, ısyân ehline yağcılık yapan ve onları nehyetmekten kaçınanlardır. Halbuki günah ehlini kötülüklerden menetmeye güçleri yetiyordu.¹⁷⁵

"Nefsim yed-i kutretinde olan Aiihü Teâla hazretlerine and olsun ki, elbette sizler maruf (iyiliği) emredek ve elbette münkerden (kötülüğten) nehyedeceksinizdir. Veya elbette Aflâhü Teâlâ hazretleri hepinizin üzerine katından azab gönderir. Bundan sonra dua ederseniz, dualarınıza icabet edilmez. Dualarınız artık kabul olunmaz."

Nefsi sabretmeye zorlanmalı, halktan alâkalarını azaltılmalı ki, müdâhane (yağcılık) kendinden giderilsin...¹⁷⁶

¹⁷² Huzeyfetül-Yemânî Hazretleri: Eshab-ı kiramdan olup. Efendimizin sırdaşı idi. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Babasının ismi Huseyldir. Yemânî lakabı ile meşhurdur. Huzeyfetül-Yemânî Hazretleri önceleri Hıristiyandı. Hicretten sonra çok yaşlanmış olan babasını da yanına alarak Medineye gelip, Müslüman oldu. Müslüman olduktan sonra ilk olarak Uhud savaşına Katıldı. Hendek savaşından sonra yapılan bütün savaşlarda bulundu.

Peygamber Efendimiz ona, Ashabın arasına karışarak, kendilerini gizleyen münafıkların kimler olduğunu ve bunlardan başka kıyamete kadar meydana gelecek olan bütün hadiseleri bildirmişti.

Huzeyfetül-Yemânî Hazretlerinin bazı kişilerin cenaze namazlarını kılmadığını gören Hazreti Ömer bir gün ona sorar:

- Neden bu Müslümanın cenaze namazını kılmadın?

- öyle gerekiyordu

- O münafık mıydı?

- Ben söylemedim.

Hazreti Ömer ağlamaklı bir sesle sorar:

- Münafıkların içinde ben de var mıyım?

- Münafıkların isim listesini açıklayamam?

Hazreti Ömer hüngür hüngür ağlar, gözlerinden dökülen yaşlar gül yanaklarını ve mübarek sakalını ıslatır. Huzeyfetül-Yemânî hazretlerine yalvarır:

- Ömer münafık mı, değil mi?

Huzeyfe'tül-Yemânî Hazretleri Rasûlullah'ın Halifesi ve mü'minlerin emirinin ısrarına dayanamaz: -Hayır, der. Hazreti Ömer yine sorar:

- Memurlarımın arasınla münafık mı var mı?

- Bir kişi var. -Kim?

- Açıklayamam.

Bu mealdeki konuşmalardan sonra Hazreti Ömer {r.a} memurlarında değişiklik yapar. Bir hafta sonra yine karşılaşırlar. Hazreti Ömer (r.a.).

Huzeyfe'tül-Yemânî Hazretlerine sorar:

- Şu anda memurlarımın arasında münafık var mı?

- Hayır.

Huzeyfetül-Yemânî Hazretleri, Hazreti Ebu Bekir'in zamanında komutanlık ve Umman Valiliği yaptı. Hazreti Ömer'in danışma heyetinde bulundu. İrak ve İran'ın fethine katıldı. Nusaybin Valiliğini yaptı.

Hazreti Osman şehid edildiğinde Medine'de bulunuyordu. Müslümanların arasında çıkan hadiselerle ve Hazreti Osman'ın şehid edilmesine çok üzüldü. Hazreti Osman'ın şehâdetinden kırk gün sonra 6S6 {H. 36} senesinde vefat etti.

"Münafık kimdir?" denildiğinde; "Münafık. İslâmiyetten sözedip de onunla

¹⁷³ Bu konuda bir çok hadis-i şerifler vardır Bakınız, Tirmizi,2099

¹⁷⁴ Müsned-i Ahmed: 50, Bu manâda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

¹⁷⁵ Ed-Dürrül-Mensür: c.3.s. 127.

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/673-676.

Bana Değmeyen Yılan

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bir şehir ehli azab olundu. İçlerinde, on sekiz bin kişi vardı, amelleri peygamberler (a.s.)'ın amelleriydi."

Sahaberler:

-"Ya Rasûlallâh nasıl?" diye sordular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

(Hususiyetle şu üç amelden dolayı azab olundular)

- 1- Allah için buğzeder olmadılar,
- 2- Mârufu emretmediler,
- 3- Münkeri nehyetmediler.¹⁷⁷

Mârufu Emretmenin Hükümü

Sonra marûfî emretmek, emredilen şeye bağlıdır. Emredilen şey farz ise, marûfî emretmek farz. Eğer, vacip ise onu emretmek vacibtir. Eğer sünnet ise onu emretmek sünnettir. Eğer mendûb ise onu emretmek mendûbtur...¹⁷⁸

Münkeri Nehyetmenin Hükümü

Münkerin hepsinden nehyetmek vacip yani farzdır. Çünkü münkerin hepsini terketmek vacibtir. Çünkü münker kubh sıfatıyla muttasıftır.

Vacip olmasının yolu, naklî ve aklî'dir. Bazıların göre sadece naklîdir.

Münkerden Nehyetmenin Şartı

- 1- Nehyedilen şeyin bilinmesinden sonra olmalı,
- 2- Nehyedilen şey o an vaki olmuş olmamalı,
- 3- Günah işlenmiş olmalıdır.

Zira işlenmiş bir günahdan dolayı nehyetmek güzel olmaz. İşlenilmiş bir günahdan dolayı kötölemek ve tenkid etmek güzel olur.

4- Mâsiyete düşeceği ve günah işleyeceği kesin bir zan ile bilinen kişiler, günaha düşmekten ve inattan nehyedilmelidir.

Meselâ bir içicinin, şarap (ve diğer sarhoşluk veren şeyleri) içmeye hazırlandığını gördüğünde, aletlerini hazırlamak sebebiyle bunu kesin bildiğinde, onu içmekten nehyeder.

Fakat kesin bir zan ile bilmediğinde, onu şarap içmekten nehyettiği zaman, büyük zararlarla karşılaşabilir.

5- Münkerden nehyettiğinde ondan büyük zararların doğmayacağını kuvvetli bir zan ile bilmek...

Suâl: Eğer sen, desen ki: inkâra (kötülüklerden nehyetmeye) nasıl başlanılmalıdır?"

Cevâb: Derim ki: Kolaylıkla başlanır. Eğer kolaylık fayda vermezse daha sonra zora yükselir. Çünkü münkerden maksat (karşı tarafa zarar vermek değil) onu kötülüklerden alıkoymaktır.

Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Ve eğer mü'minlerden iki taife çarpışarlarsa, hemen aralarını bulun, barıştırın! Şayet biri diğerine karşı bağı ediyorsa o vakit bağı olan Allah'ın emrine rücû edinceye kadar kıtâl edin, eğer rücû ederse yine adaletle aralarını sulh edin ve hep inşafı olun; çünkü Allah adalet yapanları sever."¹⁷⁹

Âyet-i kerimesinde münker (kötülüklerden) nehyetmenin şeklini anlatıp beyân eder ve önce;

"Hemen aralarını bulun, barıştırın!" buyurdu. Sonra da barışa yaklaşmayanlar hakkında şöyle buyurdu:

"O vakit bağı olan Allah'ın emrine rücû edinceye kadar savaşın..."

(Burada önce kolay yolu, sonra zor olan yolu gösterdi.) Elinden iş gelen ve bu hususî şartlan taşıyan her Müslüman, münkerden nehyetmeye başlayabilir.¹⁸⁰

Namaz Kılmayanları Uyararak

Kim bir kişinin namazı terkettiğini görürse, o kişiyi münkerden nehyetmek ve uyararak kendisinin üzerine

¹⁷⁷ Bu hadis-i şerifin bir benzeri de İmam Gazâlî Hazretlerinin ihyası ndad ir. Yahudilerin kötülükleri, Allah'a ve onun peygamberi Yûşa Aleyhisselâm'a karşı gelip, yeryüzünü günahla kirletirken, iyileri de hadiseye seyirci kalıyorlardı. Güçleri yettiği halde onları kötülüklerden alıkoymuyorlardı. Onlara gereken vaaz ve nasihatı etmiyorlardı. Cenab-ı Allah. Yûşa Aleyhisselâm'a vahyetti:

- "Ey Yûşa! Senin kavminin iyilerinden kırk bin, kötülerinden altmış bin kişiyi helak edeceğim."

Yûşa Aleyhisselâm:

- "Yâ Rabbil Kötü ve şerli olanlar tamam, onları helak et; ama iyilerin helak olmalarının sebebi nedir?" diye dua etti.

Cenab-ı Allâh:

- "İyileri, kötülerin kötülüklerine manî olmadılar, onlara benim İçin buğzetmediler. İyiliği emredip kötülüklerden insanları alıkoymaya çalışmadıkları için onları helak edeceğim." buyurdu İmam Gazali, lhyâ'u Ulûmî'd-đin, c. 2. s. 151. Darü'l-Marifp-Beyrut:

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/676.

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/676.

¹⁷⁹ el-Hucurât: 49/9.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/677-678.

vacibtir.

Çünkü namaz kılmayan kişinin çirkinliği (ve kubhu) herkes tarafından bilinmektedir...¹⁸¹

Öldürmekle Olan Münkerden Nehyetmeler Devletin İşidir

Öldürmek, dövmek, maddî ceza vermek ve maddî müeyyide uygulamak gerektiren, münkerden nehyetmeler, İmam (devlet reisinin) ve onun halifeleri, tayin ettiği hakimlerin ve vazifeli kişilerin işidir...

Çünkü siyâseti en iyi şekilde bilenler onlardır. Bunun için gerekli olan alet ve imkânlarla sahibtirler... Suâl: Eğer sen, kimlere maruf emredilir ve münkerden nehyedilirler? Dersen,

Cevâb: Derim ki: Mükellef olan ve mükellef olmayan herkes, başkasına zarar verdiği zaman nehyedilir; çocuklar ve deliler gibi.

Çocuklar, haram olan şeylerden nehyedilirler. Ona alışıp onu işlemesinler diye; namaza alışmaları için namaz kılmakla emir olundukları gibi...¹⁸²

Âsînin Nehyi

Kötülükten nehyetmek, âsî olan, kendisi günah işleyen kişinin üzerine de vacibtir. O kendisinin irtikâb ettiği günahları işleyen de başkalarını münkerden nehyetmelidir.

Kişinin günahattan vazgeçmesi ve o günaha mübtelâ olan insanları günahattan alıkoyması kendisinin üzerine vacibtir. Bundan dolayı bir Müslüman bu vaciblerden birini terketti diye diğer vacip kendisinden düşmez.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Allâhü Teâlâ hazretleri, bu dini fisk ehli ile de destekleyip kuvvetlendirir."¹⁸³

"İnsanlara, iyilik emreder de. kendinizi unuttur musunuz?"¹⁸⁴

Halbuki Kitap okuyorsunuz... Artık akıl etmez misiniz.

Âyet-i kerimesindeki tevbih ve azarlama, onların kendi nefislerini unutmalarından dolayıdır. Yoksa başkalarına iyilik emretmelerinden dolayı değildir.

Selef-i sâlihîn buyurdular: Ö "Hayrı emredin: siz yapmazsanız bile..."¹⁸⁵

Gücü Yetmeyenler

Bazı sahabeler (r.a.) hazerâtı buyurdular:

Adam görmüş olduğu münkere, kötülüğe ve işlenen bir günaha mâni olmaya ve onu menetmeye gücü yetmezse o zaman şöyle dua etsin:

"Allâhım! Bu bir münkerdir! böyle dua ettiğinde, üzerine düşen vazifeyi yapmış olur."¹⁸⁶

Ne Güzel Buyurmuşlar:

Münkeri el ile yapmalıdır.

Eğer buna gücü yetmezse, ayaklarının üzerine durmamalı, Oradan kaçmalı ve gitmeli, El ve dilin mecali kalmadığında, Himmet kalmamış demektir. Büyük adamlarda... (2/74)

Yani kişi, münkeri, eli ve diliyle değiştirmeye gücü yetmezse, onu kalbiyle inkâr etsin. Kalbinde ona karşı buğuz beslesin.¹⁸⁷

Çünkü rical (erenler), racûliyyeti (adamlığı), defetmeye güçlerinin yetmediği şeylerde defî için Allâhü Teâlâ hazretlerine yalvarmak ve himmet etmekte olduğunu gördüler.¹⁸⁸

Hâlleri Konuşanlar

Bu âyet-i kerime'de işaret edilen manâlar:

Muhakkak ki, kâl (sözleriyle) değil de, hâilen (ve davranışlarıyla) halkı hayra davet edenler, gerçek manâda marûfî emreden ve münkeri nehyedenlerdir.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/678.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/678.

¹⁸³ 450 Bu manâ'da bir çok hadis-İ şerif vardır:

"Muhakkak ki Allâhü teâlâ hazretleri, elbette bu dini facir bir'adam sebebiyle destekleyip, kuvvetlendirir." Sahihî Buhâri: 2834,

¹⁸⁴ Bakara: 2/44,

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/679.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/679-680.

¹⁸⁷ Bu ibare şu hadis-i şerifin tercümesidir:

"Sizden kim bir münkeri (şeriata ve akla mûhâüf) bir şey görürse, onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse, diliyle değiştirsin, eğer buna da gücü yetmezse, kalbiyle mani olsun. Bu da imanın en katmerlisidir..." Müslim:

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/680.

Felâhı bulacak olanlar da bunlardır.¹⁸⁹

Söylediklerini Tutmayanlar

Kendisi yapmadığı halde, halka iyiliği emreden kişiler için büyük korkutma vardır.

Bu hadis-i şerif bu gerçeğe delâlet eder:

"Kıyamet günü bir adam getirilir. Cehennem ateşine atılır. Ateşte karnından bağırsakları dışarıya çıkarlar. Adam, değirmen döndüren merkeb gibi ateşin içinde döner. Cehennem ehli onun başına toplanırlar. Ona:

- "Ey falanca adam bu halin nedir? Sen değil miydin, bize marûfî emreden ve münkeri nehyeden?" Onlara cevap verdi:

- "Ben size marûfî (iyiliği) emrediyordum; ama kendim onu yerine getirmiyordum. Ben sizi kötülükten nehyediyordum ama, kendim kötülüğü yapıyordum."¹⁹⁰

Tarikat Şeyhleri

Gerçek manâ'da halkı hayra davet edenler, tarikat şeyhleridir.¹⁹¹ Mürşid-i kâmillerdir.

Zira Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmeyenler (marifetleri kıt o-lanlar) hayrı da bilemezler...

Çünkü mutlak hayır, mutlak kemâl'dir. O ki, insanlar için nev'inin hasebiyle Hakkın marifetinden ve ona vâsıl olmaktan olur...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri için olduğu gibi...

İzâfî olan mutlaka ermek için, kendisine tavessül edilendir.¹⁹²

Hayr, Maruf ve Münker

Kendisine davet edilen hayr (iki şeydir)

1-Ya Hak Teâlâ hazretleridir.

2-Ya da Hakka ulaştırılan şeylerdir.

Maruf, insanı Hak Teâlâ hazretlerine yaklaştıran her şeydir.

Münker, insanı Hak'dan uzaklaştıran her şeydir.

Tevhîd ve istikâmeti olmayan bir kişinin, davet makamında olması mümkün değildir.

Sirât-ı müstakim üzere olmayanlar, tevhid ehli olsalar bile, kendi zanlarına göre maruf olup aslında münker olan şeyleri emredebilirler...

Hakikatta maruf olduğu halde, kendi zan ve görüşlerine göre münker olan doğruluk ve iyilikleri yasaklayabilirler...

Cemî makamına ulaşan kişi gibi... Bu kişi, Hak ile halktan hicâb (örtülü ve mestur) olur. Çoğu kere haramı halâl, halâli haram gibi görür.

Mutlak felâh ehli, kendileri için hiçbir perde ve hicâb kalmayanlardır.

İşte bunlar, yeryüzünde Allah'ın halifeleridirler...

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, marifetin hakikî hâline vâsıl kılınsın. Bizleri Mûteâl olan Cenâb-ı âlilerine vâsıl eylesin!¹⁹³

TEFRİKAYA DÜŞMEYİN

"Ve şu tefrika çıkaranlar gibi olmayın."

Bunlar iki kitab ehli olan Yahudî ve Hıristiyanlardır. Yahudî-ler fırka fırka oldular, Hıristiyanlar da bölük bölük bölündüler...

İhtilâf ettiler," Onlar bir takım sahte ve bozuk telifler çıkararak, hakkı ifâde eden âyetleri gizleyerek ve ilâhî kitabları tahrif ederek ihtilâfa düştüler. Bunun sebebi, dünyevî birkaç kırıntıya kavuşmaktı...

İmâm Fahreddin-i Râzî (r.h.) buyurdular:

Bunlar bedenlen birbirlerinden ayrıldılar. Bu âlimlerden her biri bir şehirde reis oldu.

Sonra onlardan her biri, kendilerinin hak üzere olduğunu ve arkadaşlarının bâtil bir yol üzere olduğunu iddia ettiler.¹⁹⁴

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/680.

¹⁹⁰ Sahih-i Buhârî: 3027, Sahih-i Müslim: 5305.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/680-681.

¹⁹¹ Hakikî manâ'da halkı hayra davet eden şeyler, gerçek şeyhlerdir. Evliya ve mürşid-i kâmillerdir. Şeyhlik taslayan sahte şeyhler değildir. İlim, şeriat, tarikat, marifet ve hakikattan yoksun olan kendisi hayra davet edilmeye muhtaç olan müteşâhîier değildir. .. Uyanık olmak lazımdır.

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/681.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/681-682.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/682.

Bu Günün İlim Adamları

Ben (İsmail Hakkı Bursevî) derim ki; -"Gerçekten insaflı olarak düşündüğünüz ve araştırdığınız zaman, bu çağın âlimlerinin çoğununda bu sıfatlarla mevsûf olduklarını (Yahudiler gibi, kendisinin hak üzere olduğunu ve karşısındaki muhâtablarının ve diğer cemaatlerin bâtil üzere olduğunu iddia eder olduklarını) bilirsin!. Allâh'dan af ve rahmet dileriz."¹⁹⁵

Tefrika ve İhtilâfa Düşenler

"Kendilerine beyyineler geldikten sonra..."

Vudûh'a kavuşturan, hakkı açıklayan üzerinde ittifak etmek ve söz birliği yapmak vacip olan ilâhî beyineler kendilerine geldikten sonra ihtilâfa düştüler.

"Onlar için büyük bir azap var."

Tefrikaya düşmeleri sebebiyle âhirette onlar için büyük bir azap vardır. Azap sürekli devam eder ve asla onlardan kesilmez.

Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmette maruf ü emreden ve münkeri nehyeden kişiler olmalarını emretti. Bu iyiliği emretmek ve kötülüğü nehyetmek vazifesi ancak, marûfî emreden kişinin ilâhî teklifleri zâlimler ve galebe çalan zorbalara üzerine tenfîzine (yürütmeye) kadir olmakla tamam olur.

İlâhî teklifleri yürütmeye kadir olmakta, ancak ve ancak Hak ve din ehlinin arasında ülfet, muhabbet, sevgi ve hoşgörü olduğu zaman hâsıl olur. Başka türlü mümkün değildir.

Hiç şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minleri ihtilâf ve tefrikalardan sakındırdı ki, Müslümanların bölünmeleri, onların bu teklifi ayakta tutmalarında acziyete düşmelerine sebep olmasın ;..

Mü'mine düşen vazife, imam'a tabi olmaksızın tabiatlarının gereğiyle hareket etmemeleridir. Bir kelime üzere ittifak etmeyerek, ve kendilerini bir yol üzere toplayan öncülerine tabi olmaktan ayrılmamalıdır.

Eğer kendilerinin bir imâmı ve kendisine iktidâ edecekleri biri olmazsa, onların akâidlerini, sîret, ahlak, eser ve görüşlerini edinip ona tabi olurlar,...

Onların kelimeleri âhirette hissi bir hâl üzere ittifak etmeleri dünyadaki zuhurlarından daha açıktır.

Bir basîret üzere Allâhü Teâlâ hazretlerine davet edenlerden dünyada zuhur etmelerinden daha açıktır.

Rasûl (s.a.v.) hazretleri, ona tabi olanlar ki, Allâhü Teâlâ hazretleri onların kendisine davet etmeleri konusunda kendilerine bir basîret üzere dünyada dereceler verdi.

Onların kelimeleri, adetleri, ona olan arzularında muhabbetinde ve taatında mühlet ve tefrikaya düşmektedirler.¹⁹⁶

İdareci (Emir)

Tefrikaya düşenler, şeytana yem olmaktadırlar. Sürüden ayrılan koyun gibi, kurda yem olurlar. Bundan dolayı mü'minlerin emîri Hazret-i Ali (r.a.) şöyle buyurdu:

"İnsanlara iyi ve fâcîr mutlaka bir imâm lazımdır."¹⁹⁷

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, iki veya daha fazla kişiyi, herhangi bir iş sebebiyle bir yere gönderdiğinde, mutlaka birisini diğerinin üzerine imam tayin ederdi. Diğerine de imamına İtaat etmesini, ona uymasını emrederdi. Böylece emirin bir olması ile insanların arasında nizâm, intizâm ve birlik meydana geldi. Böyle olmasa insanların arasına herc-ü merc, kargaşalık ve disiplinsizlik olur. Böylece din ve dünya işleri zorlaşır. Dünya ve ahiret işleri bozulur.¹⁹⁸

Emire İtaat

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim bir kanşlık kadar cemaattan ayrılırsa, cennetin ortasını (en güzel yerlerini) göremez"¹⁹⁹

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin yed-i kudreti cemaat ile beraberdir."²⁰⁰

¹⁹⁵ Musannif İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) hazretlerinin bu açıklamalarını bir çok takva ehli, âlim ve evliyâ'nın yaşadığı 3 Muharrem 1100 {m. 28.10. 1688 Perşembe günü} tarihinde söylediğine dikkat etmeliyiz, ibret almalıyız! Acaba çağımızda olsaydı ne İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/682-683.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/683-684.

¹⁹⁷ Bu imam zamanın müceddidi de olabilir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri/her yüz senenin başında bu ümmete dinini tecdid edecek (yenileyecek) zâtlar, gönderir." Ebû Davud: 3740.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/684.

¹⁹⁹ Bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim emirinden kerih ve kötü bir şey görürse ona sabretsin. (Cemaattan ayrılmamasın, tefrikaya düşmesin). Çünkü kim, bir karış kadar

Çünkü şeytan, tek başına olan insan ile beraber olur. Şeytan iki kişiden çok uzak durur.²⁰¹ insaniyet cemaati, kalbin riyaseti altında zabt-u rabta alınmadığı ve akla itaat edilmediği zaman, nizâmının nasıl bozulduğunu görmez misin?

Nasıl fesada meylettiğini, görmüyor musun?

Tefrika ve ayrılık dünyevî ve uhrevî zararları icâbeder.

"Bir de şu: "Benim dosdoğru yolum; hem onu takip edin, başka yollar takip etmeyin ki, sizi O'nun yolundan saptırıp parçalamasınlar". Duydunuz â, işte size O bunu ferman buyurdu. Gerektir ki korunur, müttakî olursunuz.²⁰²

Âyet-i kerimesi nazil olduğunda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir hat çizdi ve:

"Bu rüşd (ve olgunluk) yoludur," buyurdular.

Sonra sağında ve solunda hatlar çizdi ve şöyle buyurdular:

"Bu şeytanın kendisine davet ettiği yollardır."

Akıllı kişiye gereken, tevhîd yoluna girmesidir. O yolun gerekleri ve hukukunu yerine getirmesidir. Şeytanın yollarından ve ona girme sebeplerinden de uzak durmalıdır.²⁰³

İman Eden Kurtulur

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

-"Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'in Resûlullah olduğuna şehadet edinceye, namaz kılmaya ve zekat verinceye kadar insanlar ile savaşmakla emir olundum. Eğer bunu yaparlarsa, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm hakkıyla (bir hak, hukuk ve kanunla) olanlar hariç. Onların hesapları Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerindedir.²⁰⁴ Buyurdular "Onların hesapları Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerindedir." Kavî-î şerifiyle murâd edilen manâ şudur: "Onların bunu İtikâd ederek söyledikleri bilinmez," manasındır.²⁰⁵

Müşrik. Mu'til ve Münafık

Müşrik, tevhîd yolunun üzerinde ayağı olmayandır.

Müşrik, vücûd yolunun üzerinde ayağı olandır.

Mu'tilk²⁰⁶ vücûd yolunun üzerinde de ayağı olmayandır.

Müşrik, varlıkta Allâhü Teâlâ'yı bir bilmeyendir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin birliğine inanmayanlardır.

Müşrikin, duracağı yer, mu'tillerle ve cehennem ehli olanlarla beraber, cehennem ateşidir.

Münafıklar hariç...

Münafıklar, cennete bakarlar, cenneti ve cennetin içindeki nimetleri görürler. Cennete girmeye heveslenirler.

Tam cennete gireceklerine inandıkları bir zaman, çevirilip cehennem ateşine atılırlar...Bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin adâletindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara amellerine göre mukabele etti. Amelleri gibi onlara karşılık verdi.²⁰⁷

Sirât-ı Müstakim

Burada şeriat, sirât-ı mustakîm'dir. Dosdoğru olan Allah'ın yoludur. Hiç şüphesiz her zaman namazlarımızın bütün rek'atlerinde;

"Hidâyet eyle bizi doğru yola,"²⁰⁸ diye dua etmekteyiz.

---

cemaattan ayrılırsa, câhiliyyet ölümüyle ölmüş olur." Buhâr-i Şerif: 6531,

"Kim taattan çıkar ve cemaattan ayrılır da sonra ölürse, câhiliyyet ölümüyle ölmüş olur." Sahih-i Müslim: 3437,

"Kim, cemaattan bir karış kadar ayrılırsa, muhakkak ki o, boynundan İslâm yularını çıkartmıştır." Ebû Davud: 4131

²⁰⁰ Tirmizi: 2092, Efendimiz {s.a.v.} hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki Alfâhü Teâlâ hazretleri benim ümmetimi (veya Muhammed s.a.v.'in ümmetini) dalâlet üzere toplayıp birleştirmez. Allah'ın yed-i kudreti cemaat ile beraberdir. Cemaattan ayrılan, ayrı olarak ateşe girer." Tirmizi: 2093,

²⁰¹ Bu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifinin manâsıdır:

"kim cennetin ortalarına meskûn olup yerleşmek kendisini sevindirirse, cemaata devam etsin. Çünkü şeytan tek başına olan kişiyle beraberdir; şeytan iki

²⁰² el-Enpâr: 6/153,

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/684-686.

²⁰⁴ Sahih-i Buhârî: 24.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/686.

²⁰⁶ Mu'til, tamamen inançsız kimse demektir. Müşrikler, kendilerine göre, yıldız, ay, güneş, ateş, taş, put, heykel, şu veya bu şekilde bazı şeyleri ilâh kabul edenlerdir. Müşrikler, Allah'a ortak koşanlardır. Allah ile beraber, bir puta ve heykele de ibâdet edenlerdir. Mu'tiller ise kafalarındaki inanç sistemini tatil eden, hiçbir varlığı ma'bud olarak kabul etmeyen ve Allah'a da inanmayan ateistlerdir... Mu'tillerde ilâh inancı yoktur. Ne şirk olarak ve ne de tevhid olarak... Münafık ise, kalbiyle inanmadığı halde diliyle İnanıldığını söyleyip iki yüzlülük yapandır. Dış görünüşünde Müslüman, iç dünyasında kâfir olanlardır.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/687.

²⁰⁸ El-fatıha 1/6

Sırât-ı müstakim (doğru yol), kılıçtan daha keskin, kıldan daha incedir. Onun zuhuru, ilim ve keşf üzeredir. Hazret-i Ali kerremelfâh'ü vechehû (r.a.) buyurdular:

"Perde keşif olunsa (bile) benim yakîn (kesin olan inancım) artmaz.²⁰⁹

Kim metin şeriat ve apaçık olan Kur'ân-ı mübine sarılırsa, sırât-ı mustakîm (doğru yola) hidâyet bulur.

Elim olan çetin azabı gerektiren tefrikadan kurtulmuş olur.

Âhirette o kişinin üzerinde hesâb olmaz ve ona azab da yoktur.

Belki o kişi neîm cennetlerine yerleşip evliya ve peygamber lerle beraber olur.

Mahzurlu olan şeyleri irtikâb etmek (mekruh ve haram olan şeyleri işlemekle) dünyada kimin ayaklan şeriattan kayarsa; onun ayaklan âhirette de sıratın üzerinde kayar.

Çünkü dünya'da kör ve mahcûb (hakikati görmekten gözleri perdeli) olup hakka vâsıl olmayanlar, âhirette de böyle kör olurlar. Allah'ın rahmetine vâsıl olamazlar.

Bundan Allah'a sığırız.²¹⁰

Kadınlar

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sıratın üzerinde ayaklan kayan çoktur. Sıratın ayakları kayanların çoğu da kadınlardır."

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ben cehennem ateşini gördüm. Cehennemnin ehlinin çoğu kadınlar idiler. (Cehennemliklerin çoğunun kadınlar olmasının sebepleri)

1 - Kadınlar, çok lânet okuyorlar,

2- Kadınlar, kocalarına karşı çok nankör oluyorlar...

Zamanın hepsinde (bir ömür boyu) kadınlardan birine iyilik yapsan, ihsanda bulunsan, sonra bir gün senden bir şey görmezse, o sana:

-"Ben senden asla bir hayır görmedim" der. (Ve böylece nankörlük yaparlar).²¹¹

Bakî Düşün! Kadınların ayaklarının âhirette sıratın üzerinde nasıl kaydıklarına bak! Bu durum, kadınların dünyada iken itikad ve amel bakımından şeriattan ayrılmalarındandır...²¹²

Molla Cami (k.s.) Hazretleri buyurdular:

Kadınların akıllan noksandır...

Dinleri de...

Hiçbir zaman onu tam kabul etme

Ve mükemmel biri itikâd etme!

El ile ondan itibâr alma!

Ona söyleme! (Sırrını ondan sakla)

Ve ona itimâd etme!²¹³

Mürşid-î Kâmile Tabi Olmak

Sen bu tafsilatın üzerine vakıf olduğun zaman çalış! Ey zelil kul! Kâmil peygamberlere tabi olmak ve onlara muvafık ameller işlemek yolunda, gayret et.

Yakına vasıl olan şeyh'in eteğine yapış! Allâhü Teâîâ hazretleri, karışıklıktan sonra senin dağınıklığını toplar.

Seni vuslata erdirir. Ve senin halini değiştirir.

Yol meçhuldür.

Bu meçhul yolda elbette bir mürşid-i kâmil lazımdır. Yoksa insan helâk olur...

Allâhü Teâlâ hazretleri, ayrılıktan ve muhalefet etmekten korusun. Bizleri selef-i sâlihinden en hayırlıların yoluna koysun! O yolda Allah bizleri ecelimizin sonuna kadar sebat ve daim etsin. Bizleri fazilet ve kemâl ehliyle beraber hasretsin! Âmin! (2/76)²¹⁴

YÜZLERİN AĞARACAĞI VE KARARACAĞI GÜN

Yüce Meali:

²⁰⁹ Irşâd-u Akli's-selim ilâ mezâyâ'l-Kur'ân-ı kerim (Ebû Suud Tefsiri), c. 1. s. 56; Ebû Suud Tefsiri, c. 4. s. 4: ve Hâşiyetü's-Senedialâ'n-Nesâî: Hadis no: 4985.

²¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/687-688.

²¹¹ Buhâr-i Şerif: 28. 993. (çok az değişik bir lafızla).

²¹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/688-689.

²¹³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/689.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/689.

0 birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin kararacağı gün, o vakit, o yüzleri kara çıkanlara şöyle denecek: "Yâ... îmânınızdan sonra küfrettiniz ha? 0 halde tadın azabı, ettiğiniz nankörlüğün cezası..."¹⁰⁶ Amma yüzleri ak olanlar, hep Allah'ın rahmeti içindeler, onlar onun içinde ebed-nişînler.¹⁰⁷ İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları sana hak sebep ile tilâvet ediyoruz; yoksa Allah, âlemlere bir zulüm murad edecek değil.¹⁰⁸ Hem göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır; bütün işler de Allah'a irca olunur.¹⁰⁹²¹⁵

Tefsiri:

O birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin kararacağı gün,"
Ey mü'minler! Bir çok insanın yüzünün ağaracağı ve bir çok insanın yüzünün kararacağı günü düşünün!
Sevinç Yüzün ağarması ve kararması; yüzde beliren, parlaklığının ve korkunun siyahlığı halinden kinayedirler.
Gayesine nail olan ve matlûbuna kavuşan kişiye: "Yüzü ağardı" denilir. Müjdeyle sevindi.
Kendisine bir kötülük, fenalık ve sevmediği şey isabet eden kişiye de: "Rengi soldu," ve "Sureti değişti," denilir.
Âyet-i kerimenin manâsı: Muhakkak ki mü'min, önceden ellerinin gönderdiklerine reddolunup amelleriyle karşılaştırılır. Eğer amelleri hasenat ise, mü'min Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimet ve fazlıyla müjdelenip sevinir. Sevinçten yüzü ağarır.
Kâfir, çirkin amellerini gördüğünde, hüznü ve kederi şiddetlenir. Üzüntüden yüzü kararır.
Denildi ki, yüzün ağarması ve kararması (kinaye değil de) hakikî manâlarında kullanılmıştır. Hak ehlinin yüzleri beyazlıkla damgalanır. Sahifeleri, amel defterleri, bedenleri ışıqlanır, önlerinde ve sağlarında nur yürür.
Bâtıl ehli ise onların zıddı olur. (Yüzleri siyah ile damgalanır.)
Ağarmak ve kararmanın hakikî olarak yüzlerde zahir olmasında hikmet vardır. Saîd olan kişi, kavmine saadet ehlinden olduğunu bildirmekle ferahlanıp sevinir. Allâhü Teâlâ hazretleri onların durumlarını şöyle haber vermektedir:
"Denildi ki:
'Haydi gir cennete!' *Ay!' dedi; 'n'olurdu kavmim bilselerdi, rabbim bana ne mağfired buyurdu. Beni ikram olunan kullarından kıldı!'²¹⁶
Şakî kişi ise bunun tersine kederlenir, gamlanır ve hasret çeker."²¹⁷

İmandan Sonra Küfre Girenler

"0 vakit, o yüzleri kara çıkanlara:"
Şöyle denilir:²¹⁸
"Yâ... îmânınızdan sonra küfrettiniz ha?"
Cümlelerin başındaki hemze, azarlama ve hallerinden taaccub içindir. Zahire göre bunlar, iki kitab ehli (Yahudî ve Hiris-tiyanlardır). Çünkü onlar, imanlarından sonra küfre girdiler.
(Yahudî ve Hirstiyanların önce iman etmeleri ve sonra küfre girmeleri şöyleydi:)
Yahudî ve Hirstiyanlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, gönderilmeden önce ona iman etmişlerdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri gönderildikten sonra onu inkâr ettiler. Küfre girdiler.
Veya bütün kâfirlerdir. Çünkü bütün kâfirler, misâk günü imanı ikrar etmişlerdi. Daha sonra dünyaya gelince de küfre girdiler. (BÖyece imanlarından sonra küfre girmiş oluyorlar...)
"O halde tadın azabı,"
Bilinen ve büyüklükle mevsûf olan azabı tadın. (Neye karşılık olarak?)
"Ettiğiniz nankörlüğün cezası..."
Kur'ân-ı Kerim ve Muhammed (s.a.v.) hazretlerini inkâr etmeniz sebebiyle...
"Amma yüzleri ak olanlar, hep Allah'ın rahmeti içindeler,"
Cennet ve nimetlerde, ebediyen kalmak üzere..."²¹⁹

Cennete Girmek

Bu ayet-i kerimede, cennet için, "Allah'ın rahmeti diye tabirinin kullanılması, hiç şüphesiz bir mü'min bütün ömrünü Allâhü Teâlâ hazretlerine taat ve ibâdetinde geçerse bile o kişinin ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetiyle cennete gireceğine tenbih etmek içindir...
"Onlar onun içinde ebediyen kalacaklardır."

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/690.

²¹⁶ Yasin: 36/36,37,

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/690-691.

²¹⁸ Burada izmâri kavi, vardır.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/692.

(Burası mukadder bir suâlin cevâbıdır.) Sanki: -"Onlar cennette nasıl olacaklardır?" denildi. Bu soruya cevâb verildi:

"Onlar onun içinde ebediyen kalacaklardır. Onlar, cennetten başka yere götürülmezler ve orada ölmezler." İşte bunlar,"

İyi kişilerin nimetlenmesini ve kâfirlerin azabını şâmil olan âyetlere işarettir...

Bu kavı-i şerif mübtedâdır. (Bunlar nedir?)

"Allah'ın âyetleridir."

Mübtedânm haberidir. (Ne olduğu halde?) "Tilâvet ediyoruz (okuyoruz)"

"Âyetler"den cümle-i hâüyyedir. (Kime okuyoruz?) "Sana,"

Ey Muhammed (s.a.v.), Cebrail Aleyhisseiâm'ın vasıtası ile sana okuyoruz! (Ne sebeple?)

"Hak sebep ile," "Tilâvet ediyoruz (okuyoruz)" failinden müekked hâldir. Veya mefûlünden te'kidli hâldir.

Karıştırıldıkları halde veya hak ve adaletle karıştırıldığı halde, demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünden asla bir şaibe yoktur. (Şöyle ki:)

1- İhsanda bulunan kişilerin amellerini eksilterek onlara zulmetmek şaibesi;

2- Ve kötülük işleyen kişilerin azablarını arttırmak gibi bir adaletsizlik,

3- Veya bir suç karşılığında olmaksızın azab etmek gibi bir haksızlık hâşâ Allâh'dan sâdir olmaz.

Belki bütün bunlar müstehak eden amellerine karşılık olarak cennetle müjde ve cehennem azabıyla korkutmalar olarak kendilerine verilir.²²⁰

Zulüm Yok

"Yoksa Allah, bir zulüm murad edecek değil.

Zulümden hiçbir şeyi murad etmez. (Kim için)

"Âlemlere"

Mahlûkatından hiçbirisine... Nasıl etsin?

Zulüm, başkasının mülkünde tasarruf etmek, demektir, Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi mülkünde tasarruf eder.

Zulüm, bir şeyi, başkasının yerine koymaktır.

Bu ise bazan, kendisini hak keden (mustahakkın) hak ve hukukuna mâni olmakla olur.

Bazan de kendisinden men olunan bir fiille olur.

Böyle bir şeyi yapması, Allâhü Teâlâ hazretlerine yakışmaz. Bütün bunların hepsinin Allâhü Telâ hazretlerinden sâdir olması mümkün değildir.

Zulmün, Allâhü Teâlâ hazretlerinden sâdir olması muhâl'dir. Allah'ın bir kişiye zulüm etmesi ve birine haksızlık yapması asla mümkün değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerinde kimsenin hakkı yoktur. Zulmettiğinde onu menedecek kimse de yoktur. Allah hiçbir şeyden men olunmaz. Bundan dolayı Allah'ın fiili hakkında zulüm düşünülemez.

Belki Allah, mutlak olarak mâliktir. Allah'ın bütün işleri, bir hikmet ve adalet üzeredir...²²¹

İşler Allah'a Döndürülür

"Hem göklerde ne var,

yerde ne varsa hepsi Allah'ındır;"

Sadece bir olan Allah'ındır. Asla Allah'ın şerik ve ortağı yoktur. Yer ve göklerde olan mahlûkat ise fânidirler.

Mülk, yaratma, diriltme, öldürme, sevâb vermek, azab etmek Allâhü Teâlâ hazretlerine hasredilmiştir, ona mahsustur.

Burada, "O şey ki," kelimesinin kullanılması, akıl sahibi olmayan varlıkların, akıl sahibi olan varlıklar üzerine galebe çalmasıdır.

Ya da akıl sahihlerinin diğerlerinin makamına indirilmelerinden-dendir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin azametini, beyan makamında onların hakîrliğini izhâr içindir.

"Ve sadece Allah'a" Allah'ın hükmüne, kazasına döner. Şirk ve müstekil olarak başkasına değil...

"Bütün işler irca olunur."

Onların işleri, demektir. Allâhü Teâlâ hazretleri, her birini kendilerine vaat ettiğiyle karşılık verir. Mükâfat veya cezalarını verir. Bunlarda hiçbirinin müdahalesi olmaksızın Allâhü Teâlâ hazretleri bunları vaat etti.

Suâl: Eğer denilse ki, Allah'a dönmek, Allâh'dan ayrılıp gittikten sonra olur. Böyle bir şey olmadı. Neden Allâhü Teâlâ hazretleri, "Bütün işler de Allah'a döndürülün" Buyurdu?

Cevâb: Deriz ki: Bu onların helaki ile gidilmiş gibidir. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri onları iade etti. Çünkü dünyada bazı mah-lukatta tedbire mâlik olabilirler (2/77) Amma âhirette ise, işlerin hepsi Allâhü Teâlâ hazretlerinin olur.²²²

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/692-694.

²²¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/694.

²²² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/694-695.

Haşr

Bu âyet-i kerime işaret etmektedir:

Kıyamet günü yüzü ağaranlar, kalbleri iman nuruyla aydın-lananlardır. Bunlar cemiyet ve Ailâhü Teâlâ hazretleriyle (emirleriyle) beraber olmakla olur.

O gün yüzleri kararanlar ise, kalbleri küfür ile kararan, tefrikaya düşen ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden (emirlerinden) ayrılığa düşenlerdir. Bu, muhakkak ki yüzlerin, kalblerinin rengiyle haşr olunmalarındandır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Yoklanacağı gün bütün sırlar.²²³

Allâhü Teâlâ Hazretleri kalblerde gizlenenleri ortaya çıkarıp zahir eder.

Altını ateşe tutt

Onu ateşte yak ki;

Onun ne olduğu zahir olsun...

Üzerindeki sıva ve kapalılık kalsın.

Senin için kötü gelen şeyler.

Ya bakır ya da altındırlar...²²⁴

Tasavvufi Manâlar

"O birtakım yüzlerin ağaracağı ve birtakım yüzlerin kararacağı gün,"

"O vakit, o yüzleri kara çıkanlar," Onlara şöyle denilecektir.

"Yâ! îmânınızdan sonra küfrettiniz ha?"

Bunlar, taleb ehlidirler. Allah'a seyr-ü suluk yapanlardır. Allah'a yürürlerken, nefis vadisinde inkıtaâ uğradılar. Nefsin çölünde yollarını şaşırıldılar. Saptılar. Nefsin aldatmalarına ve şeytanın vesvesesine uydular. Geldikleri gibi gerisin geriye döndüler. İrtidad ettiler.

"O halde tadın azabı, ettiğiniz (küfrün ve) nankörlüğün cezası..."

Hakkı bâtil ile örtüyorsunuz. Bâtılı talep etme yolunda hak'dan sapıyor ve yüz çeviriyorsunuz. Sizler, hicran (ayrılık) ateşiyle azab olunacaksınız. Ve dünyada kesilmekle ve ayrılmakla azab olunacaksınız. Lâkin dünyada azabı tatmayacaksınız. Çünkü dünyada insanlar uykudadırlar. Uyuyan kişiler ise, uykudan uya-nasıya kadar yaraların elem ve acısını hissetmezler.

insanlar Öldükleri zaman uyanırlar.

O zaman yaralarının elemi ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden yüz çevirmenin hasret ve azabını hissederler... •

"Ammayüzleri ak olanlar,"

Onlar, (nerededirler?)

"Allah'ın Rahmeti içindeler,"

Cemaat ve Allah'ın emirlerine muvafık hareket ettiği için beraberdir.

Dünyada ve;

"Onlar onun içinde ebedî olarak kalacaklardır."

Âhirette...²²⁵

İnsan Öldüğü Hâl Üzere Dirilir

Zira muhakkak ki insanlar, yaşadıkları gibi ölümler ve öldükleri şey üzerine dirilirler...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Her kul, öldüğü hâl üzere dirilir."²²⁶

Sarhoş Olarak Ölenler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular. "Her kim sarhoş olarak ölürse, hiç şüphesiz o, ölüm meleğini sarhoş olarak görür. Münker ve Nekîr (isimli kabirde hesâb soran melekleri) sarhoş olarak görür. Kıyamet günü sarhoş olarak dirilir, cehennemde ortasında "Sokrân" denilen bir hendeğe atılır. Orada suyu kan olan bir pınar vardır. O kişinin yemek ve içeceği sadece ondandır."²²⁷

²²³ Et-Târik: 86/9.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/695-696.

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/696-697.

²²⁶ Sahihî Müslim: 5126. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Herkes kabirlerinde, öldüğü hâl üzere dirilir. Mü'min imanı üzere ve münafıkta nifakı üzere dirilir." Müsned-i Ahmed: 14195. Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

("Onlardan her bir adam, niyeti üzere dirilir."⁵⁵⁵²²

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/697-698.

Tevhîd Kelimesinin Sürekli Müslüman ile Beraber Olması

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Cebrail Aleyhisselâm bana haber verir: (Lâ ilahe illallah!" Allâh'dan başka ilâh yoktur, kelime-i tevhîd, Müslümanın kendisiyle enîsidir (en yakın dostudur), ölürken, kabrinde iken ve kabrinden çıkarken...

Yâ Muhammed (s.a.v.)! Keşke sen onları (insanları) kabirlerinden kalkıp doğrulurken görseydin! Başlarından toprakları silkelerler.

Bu (Müslüman kabrinden dirilirken):

"Lâ ilahe illallah, velhamdüllâh! Allâh'dan başka ilâh yoktur. Hamd, Allah'a mahsustur!" der.

Yüzü bembeyaz olur.

Bu (kâfir kişi de):

-"Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Eyvah! Eyvah!" diye bağırır.

Yüzleri simsiyah olur.²²⁸

Ölünün Üzerinde Sesli Ağlamak

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ölü üzerine nihâyat (yüksek sesle ağlamak, ağıt yakmak) câhiliyetin iş ve adetlerindedir. Hiç şüphesiz nâiha (ölünün ardından ağıt yakarak yüksek sesle ağlayan kadın bu günahından dolayı) ölmeden önce tevbe etmezse, gerçekten üzerinde katrandan bir gömlek ve onun üstünde de ona giydirilmiş ateşten bir gömlek bulunduğu hâlde kıyamet günü diriltilir.²²⁹

Faiz Yiyenlerin Mezarlarından Kalkışı

Tenzîl (Kur'ân-ı kerim)de şöyle buyurdu:

"Faiz yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar. Bu, işte onların "bey* (alış-veriş) tıpkı faiz gibidir" demeleri yüzünden... Halbuki Allah alış-verişi helâl kıldı, faizi haram. Bundan böyle her kim -rabî tarafından kendine biraz öğüt gelir de- ribâdan vazgeçerse, artık geçmişi ona ve hakkında hüküm Allah'a aittir. Her kim de döner, yeniden alırsa, işte onlar ashab-ı nârdırlar, hep orada kalacaklardır.²³⁰

Bazı te'vîl ehli buyurdular:

Hepsi mecnûn ve deli gibi kalkarlar, bu onlara bir cezâ'dır. Mahşer ehlinin yanında bir cezalandırmadır.

Alfâhü Teâlâ hazretleri, bunu onların faiz yemelerine alâmet kıldı. Çünkü bu onların karınlarında artmakta ve onlara ağırlık vermektedir. Onlar, kabirlerinden kalktıkları vakit, biraz kalkıp yürüyorlar; karınlarının büyüklüğü ve ağırlığından dolayı hemen düşüyorlar.

Dünya ve âhirette Settâr olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden günahlarımızın örtülmesini isteriz.

Salih iş ve amellere muvaffakiyet veren. Allah'tır...²³¹

ÜMMET-İ MUHAMMED (S.A.V.)

Yüce Meâlî:

Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet olmak üzere vücuda geldiniz; marufu emredersiniz, münkerden nehy eylesiniz ve Allah'a inanır, iymân getirirsiniz. Ehl-i Kitâb da îmâna gelseydi, elbette haklarında hayırlı olurdu; içlerinden iymân edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış fâsıklardır. 110²³²

²²⁷ Bu mânâda değişik lafızlarla bir çok hadis-i şerif vardır: Firdevsî. c.3. s. 508. Et-terotvb ve't-terhivb c. 4 s. 261

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/698-699.

²²⁸ Vefat ederken imanla giden cennetlidir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kimin son sözü Lâ ilahe illallah (Allâh'dan başka ilâh yoktur.) ise, ona cennet vacib olur." Müshed-i Ahmed: 21034.

Tevhid kelimesinin dünya'da ve âhirette mü'minlerle beraber olacağı hakkında daha geniş bilgi için İbrahim Süresi âyet, 27"inin tefsirinde gelecek, inşallah... Oraya bakınız.

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/699.

²²⁹ İbni Mâce: 1571, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"İnsanlar arasında iki şey, onlardan küfre sebeptir (küfrün adet ve geleneklerindedir.)

Onlar:

1- Neseb'ten dolayı ta'n etmek (nesebe dil uzatmak.)

2- Ölünün ardın yüksek sesle ağlamak ve ağıt yakmaktır Sahin-İ Müslim: 100

²³⁰ Bakara 2/275

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/700.

²³² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/701.

Tefsir-i Şerifi:

"Siz, en hayırlı bir ümmetsiniz."

"Siz oldunuz," fiili, nakıs²³³ bir fiil olan "idi, oldu" (fiil-i mazı cemi müzekker muhâtab)tır.

Nakıs fiiller, bir şeyin, bir sıfat ile zaman-ı mâzî'de tahakkuk ettiğine delâlet eder. Bir sebkât ve lâhik'in olmasına delâlet olmaksızın delâlet ederler...

Bu fiillere nakıs fiil denilir. Nakıs fiiller iki kısımdır. Bir kısmı yakınlık manâsına delâlet eder.

Kelâmın makamına ve manâya delâlet eden karinelere göre nakıs fiillerde işin devamına ve inkıtâma ihtimâli olur. Meselâ, senin: "Zeyd ayakta idi," sözünün, inkıtaya ihtimali vardır.

(Zeyd'in ayakta olma işinin şimdi sona erdiğine delâlet eder. İnsanın ihtiyaçlarından dolayı bütün zaman boyunca aynı hâl üzere kalamayacağı karinesi vardır.)

Aliâhü Teâlâ Hazretleri'nin: "Allah gafur, rahimdir."²³⁴

Âyet-i kerimesi (ve benzerlerindeki) nakıs fiiller, devam manâsındırlar.

"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz." Âyet-i kerimesinde bulunan nakıs fiil de böyledir. Devâm'a delâlet eder.²³⁵

Seçilen Ümmet

(Öyle bir ümmet ki?)

İnsanlar için çıkarıldı (mz)"

"Ümmef'in sıfatıdır. Sizler, insanlar için izhâr olundunuz, vücûda geldiniz... İnsanları ıslâh etmek ve onlara faydalı olmak için, demektir.²³⁶

Ümmet-i Muhammed (s.a.v.)ın Üstün Hasletleri

(Ümmet-i Muhammed s.a.v.'i en hayırlı ve en seçkin ümmet yapan hasletlerin en önemli hasletler:

1- Ma'rûfû emretmeleri,

2- Münkeri nehyetmeleri,

3- Allah'a (ve imanın diğer esaslarına) iman etmeleridir. Bu hasletleri Aliâhü Teâlâ şöyle beyan etmektedir:)

"Ma'rufu emredersiniz,

münkerden nehy eylersiniz."

İstinâf cümlesidir. Ümmet-i Muhammed'in en seçkin ve hayırlı ümmet olmasını izhâr ve insanlar için çıkarılmalarını beyan etmektedir. Sanki şöyle denilmektedir:

Onların en hayırlı ümmet olmalarındaki sebep, güzel ve övülen hasletlerdir.

Bundan maksat, bu ümmetin sahib olduğu hayırlı olma durumlarını beyandır. Senin:

"Zeyd kerimdir, insanlara yemek yedirir ve onları giydirebilir." Sözün gibidir.

Hükümün zikri, kendisine münâsib olan vâfa yakındır. İleti bildirmektedir...

"Ve Allah'a inanır, iymân getirirsiniz."

Kendisine iman etmeniz vâcib olan ve imana taalluk eden, (Allâha iman) Allah'ın rasûlü, kitab, hesâb, ceza, cennet ve cehennem imanı edersiniz... (2/78)

Kitâb da îmanâ gelseydi, elbette haklarında hayırlı olurdu;"

Eğer kitab ehli (Yahudi ve Hıristiyanlar), sizin imanınız gibi iman etmiş olsalardı bu onların üzerinde oldukları riyaset (ve başkanlık sevdası), avam (ve halkı) kendilerine tabi kılmak çabalarından kendileri için daha hayırlı olurdu.

Yahudi ve Hıristiyanların başkanlıklarını arttırma sevdaları ve dünyevî nazlardan istifâde edebilme çabaları, onları Aliâhü Teâlâ hazretlerinin iman etmeleri karşılığında kendilerine vereceği iki kat sevâb ve ecre nail olmalarına mâni oldu...²³⁷

Kitab Ehinden İman Edenler

"İçlerinden iymân edenler var,"

²³³ Nakıs Fiil: Ma'mûlü merfû' ile manâsı tam olmayıp, nr-âmûlü mensubuna muhtaç olan fiiller, demektir. Malûm olduğu üzere her fiile bir merfû lazımdır. Her fiilin manâsı bu merfû ma'mulu ile tamam oluyorsa, M "Allah bildi" ve "Zeyd yardım etti." gibi fiillere tâm fiil denilir. Yok eğer fiilin manâsı merfû' ma'mulu ile tamam olmayıp, ma'mûlü mensubuna muhtaç olursa {bu tür fiillere de} nakıs fiil denilir. At ils "Allâh'dır". Burada maaâ tamam değildir. Çünkü "Allah nedir?" sorusu akla gelmektedir. Eğer; "Allah, gafur ve rahimdir."

Allah alîm ve hakimdir

²³⁴ en-Nisâ: 4/96.

²³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/701-702.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/702

²³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/702-703.

Sanki:

-"İçlerinden iman eden var mı?" Veya "Onların hepsi küfür üzere midirler?" diye sorulmaktadır. Onun için: "İçlerinden îmân edenler var," denildi. Bunlar dünyâ ve âhiretin hayırlarına nail olup kurtuldular. Abdullah bin Selâm (r.a.) ve ashâbı gibi...

"Ekserisi dinden çıkmış fâsiklardır." Küfürde diretiliyorlar. Allah'ın hududundan çıkmışlardır...²³⁸

KÎTAB EHLİNİN KÜFRÜ

Yüce Meali:

Size ezadan başka bir zarar edemezler ve sizinle çarpışacak olsalar, size arkalarını dönerler; sonra da nusret bulamazlar.

Nerede bulunsalar zillet altında kalmaya mahkûmdurlar; meğer ki, Allah'ın ahbine ve müminlerin ahbine sığınmış olsunlar... Döne dolaşa Allah'ın gadabına müstehakk oldular ve meskenet altında ezilmeye mahkûm kaldılar; çünkü Allah'ın âyetlerine küfrediyorlardı ve peygamberleri bile bile haksızlıkla öldürüyorlardı; çünkü âsi olmuşlardı ve aşırı gidiyorlardı.112

Hepsi bir değiller; EhM kitâb içinden kalkınan bir ümmet var, gece vakitleri Allah'ın âyetlerini okuyup secdelere kapanıyorlar;113

Allah'a inanırlar, âhiret gününe inanırlar, marufu emrederler, münkerden nehyederler, hayırlara koşuşurlar ve işte bunlar salihîndendirler114

Ve hayra dâir her ne yaparlarsa hiçbir zaman ona küfrân ile karşılanmayacaklardır ve Allah o müttakileri bilir.115²³⁹

Tefsiri: Eziyet

"Size ezadan başka bir zarar edemezler."

Umûmî masdardan İstisnâ-i müferrağ 'dır.

Onlar, ebediyyen size herhangi bir zarar veremezler. Ancak bir eziyet verebilirler. Herhangi bir eseri olmayan tehdid ve incitmeye de pek aldırış edilmez. "Ve sizinle çarpışacak olsalar,"

Sizi öldürmek için çıkmaları, demektir.

"Size arkalarını dönerler;"

"Size dönerler;" fiilinin ikinci mefûlüdür. Manâsı:

Sırtlarını önelere doğru dönüyorlar. Arkalarına doğru dönerler; sizden hiçbir şeye nail olmadan, sizi Öldüremeden ve sizi esir e-dmeden hezîmete uğrayarak kaçarlardı.²⁴⁰

Yardım Olunmazlar

"Sonra da nusret bulamazlar."

Şartıye üzerine atıftır. "Sonra" kelimesi, mertebede terâhî içindir.

Manâsı: Hiçbir taraftan yardım olunmazlar. Sizden öldürme ganîmet ve esir almaya mâni olamazlar.

Bu âyet-i kerimede kitab ehlinin iman edenlere imanlarında sebat etmeye teşvik vardır. Çünkü kitab ehli kendi içlerinde iman edenlere, sözlü satışmada bulunuyor, onlara eziyet veriyor, onları incitiyor, onları azarlıyor, onları dalâletle itham ediyor ve onları tehdit ediyorlardı.

Bu, mü'minler için bir müjdedir. Yahudi ve Hıristiyanlar, sözle eziyet vermeyi geçip, dövmek ve öldürmekle tecâvüz edemeyeceklerine dair bîr müjdedir. Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minlere, Yahudî ve Hıristiyanlara gâlib olmayı vaat ettiği, onlardan intikam almayı verdiği, Yahudî ve Hıristiyanların işlerinin akıbetlerinin alçaklık ve zillet olduğunu bildirdi. Hiçbir yönden mü'minleri hezimete uğratamazlar. Kuvvet ve cenah onlara dönmez. Beni Kurayza ve Nadir oğulları, Kaynuka va Hayber Yahûdilerinde olduğu gibi...

"Nerede bulunsalar, zillet altında kalmaya mahkûmdurlar;"

Hangi mekân ve zamanda bulunurlarsa bulunsunlar; "Dârü'l-İslâm"²⁴¹da bulduklarında zillet ve meskenet içinde olurlar. Nefisleri, hayatları, malları ve aileleri heder olur. Kendisiyle başka bir şey üzerine vurulan bir şey gibi, zillet damgası onlara vurulur. Ve onlar bununla kuşatılmışlardır.²⁴²

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/703.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/704-705.

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/705.

²⁴¹ Dârü'l-İslâm; fikhî (İslâm Hukuku) ıstılahıdır. İslâm memleketi. İslâm ahkâmının (kânunlarının) tatbik edildiği yer. demektir. Bu ıstılahın karşılığı "Dâr-ül-harb" (kâfir ülkesi) dir. Geniş bilgi için, İbni Abidîn, Fetevâyi Hindiye, Mabsût ve Kadîhân gibi kitablara bakınız.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/705-706.

Zimmîler

"Meber ki, Allah'ın

ahdine ve mü'minlerin ahdine sığınmış olsunlar..."

Umûmî hallerinden, istisnâ'dır. Üzerlerine zillet damgası vuruldu. Yakalarından tutarak, her taraflarından kuşatılmış bir zillet, onların oldukları bütün hallerde... Ancak kitab ehlinin, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zimmetine ve Müslümanların zimmetlerine sarılma (Müslümanların idaresinde zimmî²⁴³ olarak yaşama) halleri hariç.

" ahd manâsında istiareddir. Çünkü bu ahid, kurtuluşa sebep ve muradına ermeye vesiledir.

"İnsanlardan (Müslümanlardan) bir ahd," kavî-i şerifinin, "Allâh'dan bir ahd" kavi-i şerifinin üzerine atfedilmesi, zıtlığı'gerektirir.²⁴⁴

Zimmînin Emanı

imâm Fahreddin-i Râzî (r.h.) buyurdular.

Zimmîlere hâsıl olan emân (güvence) yönü iki kısımdır.

Birincisi: Allâhü Teâlâ hazretlerinin nassında beyan etmesiyle onların, Müslümanların ellerine geçip cizye vermeyi ve Müslümanların idaresini kabul etmeleridir.

İkincisi: İmam (Müslümanların idarecilerinin) görüşü ve içtihadına bırakılan emân ve güvencedir.

İmâm (Müslümanların idarecisi) dilerse meccânen ve hiçbir karşılık almadan gayr-i müslimlere emân verir. Bazan bir ücret karşılığında verir. Bu ücret bazan fazla veya bazan de noksan olabilir.

İmâmın içtihadına göre değişir...

Birinci emâna âyet-i kerimede, "Allâh'dan bir and" adı verildi.

ikinci emâna da, İnsanlardan (Mü'minlerden) bir and," adı verildi.

Her iki eman da Müslümanlar vasıtasıyla meydana gelmektedir. Fakat itibâr yönünden değişikler. Değişik olmaları itibardır.²⁴⁵

Allah'ın Gadabına Çarpıldılar

"Döne dolaşa Allah'ın gadabına müstehk oldular."

Allah'ın gadabını hakederek döndüler. AHâhü Teâlâ hazretlerinden olan bir gadabı mûcîb bir halde döndüler, demektir.²⁴⁶

Yahudiler Fakir Görünüştürler

"Ve meskenet altında ezilmeye

mahkûm kaldılar;"

Fakirlik zâviyesindedirler. Bütün taraflarını fakirlik kapladı. Yahudiler, genelde fakirdirler. (Yahudilerin fakirliği)

1- Ya gerçekten fakirdirler.

2- Veya, buldukları toplumlarda kendilerini fakir olarak gösterirler.

Yahudiler, her ne kadar zengin olsalar bile, kendilerini fakir olarak gösterirler. Fakr-ü zaruret in içindeymiş gibi hareket ederler. Yahudiler, zengin olsalar bile aslında fakirdirler...

"Bu, Onların üzerine vurulan, zillet, meskenet damgası ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden kendilerine gelen büyük gadab, (nedendir)

"Çünkü Allah'ın âyetlerine küfrediyorlardı."

Yahudi ve Hıristiyanların bu hallerine sebep olan şeyler şunlardır:

1-Devamlı Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri,

²⁴³ Zimmî: İslâm ülkesinin himayesinde yaşayan gayr-i müslim vatandaş demektir. Fıkıh kitaplarında (İslam hukukunda) Zimmîlerin hak, hürriyet ve sorumlulukları geniş geniş işlenmektedir. Sadece bu konu başlı başına bir kitaptır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

"Kim zimmiye zulmeder veya taşıyamayacağı yükü yükierse o kimsenin hasmıyım." Câmîus-Sagîr, c. 2. s. 499, Hadis no 9100

"Kim zimmiye iftira ederse, ona kıyamet günü ateşten kamçılarla vurulacaktır. Kenzul-Ummâl: 13361,

Hişâm bin Hakîm. Şam'a uğramıştı. Güneşin altında tutulan ve bir takım kimselerin başlarına sıcak zeytinyağı döküldüğünü gördü. Seyrettiği bu fecî manzara karşısında ürperdi ve:

"Bu ne hâldir?" diye sordu. Oradakiler: (Bu gayr-i müslimler) haraç vergisini ödemedikleri için işkenceye tâbi tutuluyorlar", cevabını verdi. Bunun üzerine Hişâm (r.a.);

-"(Allah'a) şahidlik ederim ki ben Resûlullah (s.a.v.)i şöyle söylerken işittim: "Dünyada insanlara işkence (zulüm ve haksızlık) eden kimseye ahirette Allah, azap eder. Müslim c. 8. s. 32

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/706-707.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/707-708.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/708.

- 2- Muhammed (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğini dile getiren ilâhî âyetleri inkâr etmeleri,
- 3- Allah'ın âyetlerini ve kitabını tahrif etmeleri, değiştirmeleri
- 4- Ve Kur'ân-ı Kerim'in diğer âyetlerine iman etmemelerin-dendir. ²⁴⁷

Peygamber Öldürüyorlardı

Ve peygamberleri bile bile haksızlıkla Öldürüyorlardı;"

Kendi itikadlarında, demektir.

Kitab ehlinin sonradan gelip Efendimiz s.a.v. hazretlerinin zamanında yaşayanlardan her ne kadar peygamberleri öldürmek suçu sadır olmamış ise de. bunlar, geçmişlerinin ve atalarının peygamber öldürme işlerinden razı ve memnundular. Bu çirkin İşler onların hoşlarına gidiyordu. Eğer onlar zafer ve imkan bulsa-lardı, kendileri de peygamber (Efendimiz s.a.v.) hazretlerini öldüreceklerdi. Bundan dolayı sanki onların kendileri de peygamber öldürmüş gibi, Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamber öldürme işini onlara isnâd etti.

"Bu," (2/89)

Kitab ehlinin yapmış olduğu küfür ve peygamber a.s. hazerâtını öldürme işi,

"Çünkü âsi olmuşlardı ve aşırı gidiyorlardı."

Bunun sebebi;

- 1 - Onların isyanları,
- 2- Aşırı gitmeleri,
- 3- Allah'ın hudutlarını çiğnemeleri,
- 4- Ve devamlı günah işlemeleridir. ²⁴⁸

Küçük Günah, Büyük Günah

Çünkü küçük günahlara ısrar ile devam etmek, kişiyi büyük günahlara götürür... Büyük günahlara devam etmek ise insanı ²⁴⁹

Günahlar Kalbi Karartır ve ...

Kim, isyanlara ve günahlara devam ederse hiç şüphesiz ma'siyetin zulûmâtı onun kalbinin üzerinde ziyâdeleşir. Kalbi kararır... Ân be ân kalbinin kararması devam eder.

Kalbindeki iman nuru zayıflar. Ân be ân azalır. Zamanla i-man nuru ibtâl olur. Kendisinde küfür hâsıl olur. Bundan Allah'a sığınırız.

Şu âyet-i kerimede buna işaret edildi:

"Hayır hayır! Fakat onların kazançları kalblerinin üzerine pas

bağlamıştır!" ²⁵⁰

Çünkü âsi olmuşlardı ve aşırı gidiyorlardı." Kavl-i şerifi, illetin illetine işaretler. ²⁵¹

Edeb?

Bu manâ'dan dolayı muamelât erbabı şöyle buyurdular:

"Edebi terk etmekle mübtelâ olan kişi, sünnetleri terk etme tehlikesine düşer.

Sünnetleri terk etmekle mübtelâ olan kişi, farzları terk etmeye düşer.

Farzları terk eden kişi, şeriati istihkar (hakîr ve küçük görmeye) başlar.

Buna mübtelâ olan (şeriati hakir gören) kişi, küfre düşer." ²⁵²

Takva için.

Mü'mine düşen vazife, o günahların kendisini götüreceği felâketten korkarak; nefesine asla ma'siyetin kapısını açmamalıdır. Belki günahların ötesinde, bazı mubah şeyleri de terketmelidir. İşte bu, takvâ'nın kemâl derecesidir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kul sakıncalı (ve haram) şeylerden sakınmak için, sakıncasızları (bazı mubahları) terketmedikçe, mütteklerden olamaz ve derecesine ulaşamaz." ²⁵³

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/708-709.

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/709.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/709.

²⁵⁰ ei-Muttaffîfîn: 83,14,

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/710.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/710.

²⁵³ İbni Mace: 4250,

Şüphelilerden Sakınmak

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Halâl açık ve bellidir, haram da açık ve bellidir. İkisinin arasında şüpheli bir takım şeyler ve işler vardır. Her kim şüphelerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim şüpheli şeylere dalarsa, o kişi harama düşebilir. O kişi, korunmuş (içine girmesi yasak olan bir ekin tarlası, bağ ve bahçenin) çevresinde davalarını otlatan ve hayvan güden bir çoban gibidir. Hayvanları o yasak ve korumalı yere düşebilir."²⁵⁴

Hadis-i şerifte, harama düşme korkusuyla, şüpheli şeylerden sakındırılmıştır. Bu bir sedd-i zeria'dır. (Avam için günâha düşmekten men'dir. Avamı harama götüren vasıta ve sebepleri ortadan kaldırmaktır.)²⁵⁵

Kötülüğü İşlemeye Niyet

Ârif kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrine muhalif olan bir iş yapmaya niyetlendiği ve işe kastedtiği zaman, kalbinden Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı bir haya görür. Allah'tan utanır ve o işe niyetlenmekten vazgeçer. Büyük bir azim ile Rabbine ibâdet etmeye çalışır...²⁵⁶

Ariflerin İbâdetleri

Şeyh Cüneyd Bağdadî (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Âriflerin başlarında ibâdet, meliklerin başlarındaki taçlar gibidir."

Rivayet olundu:

Cüneyd Bağdadî hazretleri elinde bir teşbih ile görüldü. Ona:

-"Sen bu kadar şerefle beraber elinde teşbih mi taşıyorsun?" diye sordular. O:

-"Bu yol, bizim kendisi sebebiyle vâsıl olduğumuz şeydir. Bunu edebiyen terk edemeyiz," buyurdu.²⁵⁷

Evrâd-ü Ezkâr

Şeyh Ebû Tâlib (r.h.)²⁵⁸ hazretleri buyurdular:

1. Evrâd'a devam etmek mü'minin ahlaklandıdır.
2. Âbidlerin tarikatıdır.
3. imanı (ve nurunu) ziyâde eder.
4. Yakîne nail olmanın alâmetidir.²⁵⁹

Muhakkîkinin Evradı

Şeyh Ebû'l-Hasan (k.s.) hazretleri buyurdular:

Ben üstadıma "muhakkikin" (Hak Teâlâ hazretlerine vâsıl o-lan evliyanın) virdini sordum.

O bana:

-"Hevâ-ü hevesi terk etmek ve Mevlâ Teâlâ hazretlerini sevmektir. Bir şeyi sevmek, başka bir şeyi sevmeye mânidir. Bir şeyi seven ondan başka bir şeyi sevemez."

Yine buyurdular:

"Vird, bütün vakitlerde nefsi bâtıldan ayırıp; Hak ile meşgul etmektir. Kul evrada ve taata devam etmeli: ısyân ve kötülüklerden kaçınmalıdır."²⁶⁰

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/711.

²⁵⁴ Buhârî: 50, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

"Halâl açık ve bellidir haram da açık ve bellidir. İkisinin arasında şüpheli bir takım şeyler ve işler vardır. İnsanların çoğu bunu bilmiyor. Her kim şüphelerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim şüpheli şeylere dalarsa, o kişi harama düşebilir. O kişi, korunmuş (içine girmesi yasak olan bir ekin tarlası, bağ ve bahçenin) çevresinde davalarını otlatan ve hayvan güden bir çoban gibidir. Hayvanları o yasak ve korumalı yere düşebilir. (Ey ümmet ve ashabım!) iyi biliniz ki, her melik'in bir takım kanun ve hududları vardır. Allâh'ü Teâlâ hazretlerinin yeryüzündeki koruduğu hudutları ise Allah'ın haramlarıdır. İyi biliniz ki, cesette bir et parçası vardır. O düzeldiği zaman bütün cesed düzeldir. O fasid olup bozulduğu zaman bütün ceset bozulur. İyi biliniz o kalb'tir. " Buhârî Şerif: 50. Müttefekun aleyh.

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/711-712.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/712.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/712.

²⁵⁸ Şeyh Ebû Tâlib (r.h.) hazretleri: İlim ve tasavvuf tarihimizde. Ebû Talib diye meşhur bir çok Ebû Talib vardır. Fakat bu zâtın Şeyh Ebû Talib Mekkî (k.s.) hazretleri olma ihtimali büyüktür. Şeyh Ebû Talib Mekkî hazretlerinin ne zaman doğduğu kesin olarak belli değildir. Mekke-i Mükerrermede yetişti. Onun için kendisine Mekkî adı verildi. İyi bir eğitim gördü. Büyük bir vaiz idi. Gönül eriydi. Hususiyetle yazmış olduğu "Kût'ül-Kulüb" isimli eseri tasavvuf mevzuunda okunacak çok değerli bir kitab'tır. 386 (m. 996) senesinde Bağdatta vefat etti.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/712-713.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 3/713.

Hakikî Haya

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bir gün ashabına buyurdular:

"Hakikî bir haya ile Allah'tan utanın!"

Ashâb-ı kiram (r.a.) hazerâti:

"Yâ Rasûlellâh! Biz Allâh'dan haya ediyoruz: elhamdülillah!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Böyle değil!... Lakin hakikî olarak Allâhü Teâlâ'dan haya etmek isteyen kişi:

1- Başını muhafaza etsin.

2 - Başta olan (göz, dil, kulak ve düşünce gibi) bütün azaları haramdan korusun,

3- Batnını (karnını) ve yediklerini muhafaza etsin.

4- Ölümü zikretsin.

5- Mezarda çürümeyi hatırlasın.

6- Âhireti isteyerek dünyanın ziynetini terk etsin.

İşte bunları yapan kişi, hakikî bir haya ile Allâhü Teâlâ hazretlerinden utanmıştır.²⁶¹

Nefse Güven Olmaz

Ne güzel buyurmuşlar:

Nefse taat etme.

Şehvet perestlikle...

Çünkü ona güven olmaz.

Zira o saat direğinin kiblegâhıdır...²⁶²

Cehenneme En Müstahak Kişi

Meşâyih-ı ızâm (k.s.) hazerâtından bazıları buyurdular: -"Bir adam şu dört şeyi bilmeden; iki yüz sene yaşasa bile cehenneme girmeye ondan daha müstahakki yoktur.

1- Marifetüllâh... Gizli ve açıkta Allah'ı gereğince tanımak; Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka verenin ve alanın olmadığını bilmektir.

2- Amelüüâh'n marifeti...Bu da kişinin, amellerden ancak kendi rızâsı için hâlis bir niyetle yapılan güzel amelleri kabul ettiğini bümesidir.

3- Nefsini bilmesidir... Kişinin nefsinin çok zayıf olduğunu Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza ve kaderinden hiçbir şeyi başından savmaya gücünün yetmediğini iyi bilmesidir.

4- Allâhü Teâlâ hazretlerinin düşmanını ve kendi nefsinin düşmanını bilmesidir. Allah'ın dininin düşmanlarını ve kendisinin düşmanlarını iyi tanımalı ve marifet ile onlarla savaşmalı ve onları kırmalıdır.²⁶³

Arifin Silâhı Marifettir

Çünkü marifet, arifin silâhıdır.

Kimin yanında hakikî marifet olursa o kişi, zahirî ve bâtinî düşmanlarını mağlûb eder. Muradına vasıl olur.²⁶⁴

Nefisle Muharebe

Nefis, düşmanın tâ kendisidir.

Sana nefsin şerrinden korunmanı tavsiye ederim. (2/80) Her ân onunla muharebe edilmelidir. (Nefisle muharebenin yolu)

1- Zikir,

2- Fikir

3- Salih amel...

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, nefsin şerlerinden korusun.²⁶⁵

Kitab Ehli

²⁶¹ Müsned-i Ahmed: 3489, Tirmizi: 2383

İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/713-714.

²⁶² İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/714.

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/714.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/715.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/715.

"Hepsi bir değiller;"

Kitâb ehlinin hepsi, kötülükler, çirkinlikler ve iyiliklerde birbirine eşit ve birbirlerine muâdil (denk) değildir. Burada musâvât (eşitliğin) nefyinden murad, zikredilen çirkinliklerin aslına vasıflanmanın müşterekliğini nefiydir. Çünkü, eşitliği nefyetmek, onun aslında vasıflanmanın müşterekliğinin tahakkuku ile beraber; nefyedilen eşitlik bu çirkinliklerle vasıflanmanın mertebelerindedir...

"Ehl-i kitâb içinden kalkınan bir ümmet var,"

İstinaf kelâmıdır. Kitap ehlinin hepsinin eşit olmadığını beyân etmek ve kelâm'ı tamamlamak içindir.

Burada, "Kitap ehli içinden kötü bir ümmet vardır," denilmesi gerekirdi.

Ancak birbirlerine zıd olan iki cümleden birinin zikredilmesi, diğerinin zikrinden ganî kılar, hükmüne göre bu cümle gizlenildi.

Manâsı: Kitap ehlinin dosdoğru (hak üzere kaim) ve âdil bir cemaat yani mustakîm bir topluluk var, demektir.
266

Kâim Müstakim demektir

Bu kelime, (ağacını) düzelttim" sözünden alınmadır. "kaim oldu," kelimesi, "istikâmetini düzeltti" manasıdır.

Lü "kâime" de "istikâmetini düzelten" manasıdır.

Kitap ehlinin istikâmetini düzelten ümmet, onlardan iman edip Müslüman olanlardır. Abdullah bin Selâm (r.a.) ve dięerleri gibi...²⁶⁷

Sebeb-i Nüzul

Abdullah bin Selâm (r.a.) ve kitap ehlinin diğer bazı seçkin insanların Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine iman etmeleri üzerine, Yahudî ilim adamlarının;

-"Muhammed'e ancak bizim şerhlerimiz ve kötülerimiz iman ettiler. Eğer onlar hayırlı insanlar olmuş olsalardı, hiç babalarının dinlerini terkederler miydi?" diye söylemeleri üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.²⁶⁸

Evvâbîn Namazı

Veya bu âyet-i kerime, "evvâbîn namazı"²⁶⁹ kılanlar hakkında nazil oldu. Evvâbîn namazı on iki rek'at olup akşam namazından sonra kılınır.

Allah'ın Âyetlerini Okurlar

"Allah'ın âyetlerini okuyorlar." Kur'ân-i Kerim'i okurlar. Ümmetin ikinci sıfatıdır.

"Okurlar," kavî-i şerifinin zarfıdır.

Bir saatte okurlar. kelimesinin cemiidir. Uap gibi. "Secdelere kapanıyorlar,"

"Okurlar," fiilinin failinden hâldir. Namaz kılıyorlar, demektir. Çünkü secdede tilâvet yoktur.²⁷⁰

Rükû ve Secdede Okumak

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Biliniz ki ben, rükû ve secde halinde okumaktan nehiy olundum."²⁷¹

Namazın diğer erkânının dışında namaz yerine secde'nin zikredilmesi, secdenin hudû'a en çok delâlet eden rükûn olmasıdır.

Onların namazlarından murad, teheccüd namazıdır. Çünkü bu onların medhedilmelerinin içine dâhildir. Bunda kendileri için tilâvetin sünnet olması vardır.

Tilâvet farzdır, imâmın vazifesidir.

Onların münferid namaz kılma halleri itibâre alınarak böyle buyruldu. (Çünkü teheccüd namazı münferid kılınır.) Medih makamında onlar övüldüler.²⁷²

Allah'a ve Âhîret Gününe İnanırlar

Allah'a inanırlar, âhîret gününe inanırlar,"

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/715.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/716.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/716.

²⁶⁹ Evvâbîn namazı, akşam namazı ile yatsı namazı arasında nafîle bir namazdır. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kim akşam namazından altı rek'at namaz kılar ve onların arasında kötü bir şey ile konuşmazsa (bu evvâbîn namazı) kendisi için on iki yıllık ibâdete denktir." Hazinetü'l-Esrâr, s. 30, Seyyid Muhammed Hakkı en-Nâzill

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/716

²⁷¹ Sünen-i Nesâî: 1035.

²⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/717.

Şeriatın beyân ettiği vecih üzere iman ettiler. Yahudilerin, ona iman etmeleriyle beraber "Uzeyr Allah'ın oğludur," demeleri. bazı ilâhî kitab ve peygamberleri yalanlamaları ve onların âhiret günü, vasıflarının şerîafa muvafık olmamasına tarizdir.

Bunlardan dolayı Yahudiler, Allah ve âhiret günü hakkında asla bir iman üzere değiller. ²⁷³

Marûf-ü Emreder

Ve marufu emrederler, münkerden nehyederler,"

Ihtisâb'ta onların müdâhene (yağcılık yapmalarına) tarizdir. Belki bunun (marufu emretmek ve münkeri nehyetmenin) aksine Yahudiler insanları sapıttırıp dalâlete düşürmektedirler.

Yahudiler, insanları Allah'ın yolundan alıkoymaktadırlar. Nerede kaldı maruf ü emretmek ve münkeri nehyetmek? ²⁷⁴

Hayırda Koşuşmaları

"Ve hayırlara koşuşurlar."

Hayra koşmak, hayra ziyadesiyle rağbet etmektir. Çünkü bir işe rağbet eden, o işi üstlenir ve onu yapar. Onu gereğince ayakta tutar. Yavaş üzerine acele yapmayı tercih ederler. Rağbetinin kemâl derecesinde, lazım olan hayır sınıflarının her çeşidinde en üst derecesini elde etmeye çalışırlar; büyük bir gayretle...

Hayır çeşitlerindeki lazım ve müteaddidin Bunda (iman etmeyen) Yahudilerin hayır işlerinde yavaş ve gevşek olmalarına tariz ve şer işlerinde var güçleriyle çalışmaları ve aceleci olmalarına tariz vardır.

"Ve işte bunlar."

Bu faziletli sıfatlara mevsûf olanlar, bu güzel sıfatlara sahip olmaları sebebiyle;

"Salihîndendirler."

Allâhü Teâlâ hazretleri'nin katında halleri sâlih olan insanların cümlesindendirler

Allah'ın rızâ ve sena (övgüsünü) hak kazandılar.

"Ve hayra dâir her ne yaparlarsa,"

Hayır cinsinden ne olursa ve hangi hayır olursa olsun... Zikredilen ve zikredilmeyen hayırları işleyenler;

"Hiçbir zaman ona küfrân ile karşılanmayacaklardır." ²⁷⁵

Küfrân ve Şükran

Elbette onların sevabları zayi olmaz ve eksilmez. Burada, se-vâbm men ve noksanlığına o'jâs "küfrân" ismi verildi. "küfrân"ın Allâhü Teâlâ hazretlerine isnâd edilmesi caiz olmamakla beraber. Çünkü hiç kimsenin Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerinde bir hakkı yoktur ki, nimete nankörlük etmiş olsun...

Buna nazarın, ceza (mükâfat) ve sevâb'a ulaştırmaya da şükür adı verildi. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Muhakkak ki Allah şâkir ve alîm'dir." ²⁷⁶

"şâkir olmak" mecazî olarak sevâb vermek manâsında olduğu gibi, "küfrân"da mecazî olarak, men etmek manâsında kullanılmaktadır.

İki. mefûie müteaddîdir. Onların ikisi fail makamına kaim olanlardır. Sonunda mahrum etmek manâsını tazammun etmesi içindir., ²⁷⁷

Müttakîler

"Ve Allah o müttakîleri bilir."

Onlara çok sevabın müjdesidir. Takvanın, hayırların ve güzel amelin başlangıcı ve çıkış yeri olduğunu ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında feyz-ü nacâta erenlerin takva ehli olduklarını bildirmek ve ilan etmektedir. ²⁷⁸

Bir Arşın Yaklaşana Allah...

"Ve hayra dâir her ne yaparlarsa," kavi-i serifinde işaret edilen manâ şudur:

Sizi Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaştıran hayırlar, demektir. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların kendisine yaklaşmalarından daha çok yaklaşmakla onlara şükran ile karşılık verir.

Buyurduğu gibi:

²⁷³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/717-718.

²⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/718.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/718-719.

²⁷⁶ Bakara: Z/158,

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/719.

²⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/719.

"Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım."²⁷⁹

Yine hadis-i kudsîde buyruldu:

"Ben beni zikredenin meclisinde bulunur ve onunla beraberim; beni zikredin... Bana şükredene ünsiyet peyda ederim. Bana itaat edenin dileklerini yaparım."²⁸⁰

Bu hadis-i şerifin manâsı: Siz istidadınızın tasfiyesiyle bana itaat eder ve bana yönelirseniz, onu tamamlama başarısını size verir ve size ikbâl ederim, demektir.

"Ve Allah o müttakileri bilir." Kendisiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin arasında perde olan ve kendisini Allâhdan mahcûb eden şeylerden ittikâ edip korunan kişilere, Allâhü Teâlâ hazretleri, hicabın zevalinin kudretiyle kendilerine tecelli eder...²⁸¹

Takva ve Kahkaha

Ebû Bekir ei-Kettânî (r.h.) buyurdular:

-"Rüyâm'da bir genç, gördüm. Ondan daha güzel genç görmemişim. Ona dedim ki":

-"Sen kimsin?" O:

-"Ben takvayım!" dedi. Ona:

-"Nerede oturursun?" dedim. O:

-"Hazîn (akıbetlerinden dolayı üzüntülü) olan her insanın kalbinde bulunurum!" dedi.

Sonra siyah ve olacağından daha vahşî bir kadın gördüm. Ona:

-"Sen kimsin?" dedim. O:

-"Kahkaha!" dedi. Ona:

-"Nerede bulunursun?" diye sordum. O:

-"Neşeli ve gururlu kalbte bulunurum!" dedi.

Bundan sonra dikkat ettim ve kendime hâkim olmamın hâli dışında asla gülmemeye itikâd ettim.²⁸²

Hayırda Yarış

Sâfîk'e düşen vazife, takva ipine sarılmaktır. Ve dünyada o-nunla ünsiyet kurup dost olmalıdır. Umulur ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, takvayı ona kabirde ve haşrinde, enîs {yâr ve yardımcı} yapar.

Takva sâlihlerin âdetidir. Salih insanlar, hayatta oldukları müddatçe hayır yapmada birbirleriyle yarışır...²⁸³

En Hayırlı Şey

Şeyh Ebû'l-Hasan (r.h.) buyurdular:

Kulun Allâhü Teâlâ hazretlerinden istediği şeylerin en hayırlısı, dinî hayırlardır.

Dinî hayırların içinde uhrevî hayırlar vardır.

Âhiretin hayırlarının içinde ise dünyevî hayırlar vardır.

Dünyevî hayırların içinde ise, evliyâ'nın hususiyetlerinin zuhuru vardır.²⁸⁴

Evliyanın Hususiyetleri

Evliyâ'nın hususiyetleri dörttür.

Onlar:

1- Ubûdiyyetin vasıfları,

2- Rubûbiyyetin sıfatları,

3- Olduğu ve olacağına en şerefli hâli üzere olmak,

4- Günde yetmiş kere Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerine dâhil olmak böylece yükselmektir.²⁸⁵

İstiğfar

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

"Muhakkak kalbi bazı duygular kaplar ve ben elbette günde yetmiş kere istiğfâr ederim (Allâh'dan affımı

²⁷⁹ Sahihî Müslim: 4927, Bu hadis-i Kudsînin devamı şöyledir:

"Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir zira yaklaşırım. Kim bana bir zira yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim yürüyerek bana ikbâl edip gelirse ben koşarak ona yürürüm

²⁸⁰ Keşfü'l-Hafâ: 611. Bu hadis-i kutsînin baş tarafı burada geçmektedir.

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/720.

²⁸² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/721.

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/721.

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/721.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/721-722

dilerim)²⁸⁶

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin istiğfarı, terakki ettiği makam itibari ile, kendisinden terakki ettiği makamın noksanlığın-dandır... Bu istiğfar, kendisini defetmek mümkün olmayan, beşeriyetin iktizasındandır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden istiğfarın meydana gelmesinin vechi, iki hâlin arasını tefriktir. Bu iki halin arasında ubudiyet vardır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri "ismet" sıfatına sahip oldukları için kendisine herhangi bir şekilde noksanlık, futûr, bıkınlık ve usanma meydana gelmez. Çünkü onun "ismefi sabittir. Lakin,

"Ebrârin hasenatı, mukarrabînin seyyiâtıdır"...

İnsana gereken vazife, nefisini muâhaze etmesi (hep nefisini tutup onu kınaması) bir lahza bile zayi etmemesi ve böylece zikir ve şükre başlamasıdır.

Ne zaman kendisinde bir yanlışlık ve nefisine halelin geldiğini görürse hemen istiğfarla onu gidermelidir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin zikri, imânın alâmeti, nifaktan beraat, şeytandan koruyan kale ve cehennem ateşinden koruyan bir sığınaktır...²⁸⁷

Yahya Aleyhisselâm'ın Vaazı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri. Yahya bin Zekeriyya (a.s.) hazretlerini İsrail oğullarına peygamber olarak gönderdiğinde ona İsrail oğullarına şu beş şeyi emretmesi ve onlara beş şeyi misâl getirmesini emretti:

- 1- Allah'a Şirk koşmamak,
- 2- Namaz kılmak,
- 3- Oruç tutmak,
- 4- Zekat (sadaka) vermek,
- 5- Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmek...

(Birincisi:) Yahya Aleyhisselâm İsrail oğullarına, Allah'a ibâdet etmeyi ve Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamayı emretti. Onlara şirke şöyle misâl getirdi:

Adamın biri kendi malı ile bir köle satın aldı. Sonra onu bir eve yerleştirdi. Onu evlendirdi. Ona mal ve sermâye vererek ticâret yapmasını, para kazanmasını ve bu kazancından yeteri kadar yemesini ve kârın arta kalanını da kendisine vermesini emretti. Fakat köle bilerek, kân efendisinin düşmanına veriyor: efendisine de çok az ve değersiz bir şey veriyor. Kölenin bu yaptığına hanginiz razı olursunuz?

(İkincisi:) Yahya Aleyhisselâm, İsrail oğullarına namazı emretti ve namaz îfe ilgili şöyle bir misâl getirdi:

Namazın misâli şu adam gibidir. Adamın biri, meliklerden birinin huzuruna çıkmak için izin istedi. Kendisine izin verildi. A-dam melikin huzuruna çıktı. Melik, onun söylediklerini işitmek ve ihtiyâcını gidermek için yüzüyle ona döndü. Fakat adam (melike bakıp konuşacağına ve meramını ifâde edeceğine) sağa ve sola bakmaya ve başka şeylere iltifat etmeye başladı. İhtiyâçlarının giderilmesine pek önem vermedi. (Adamın bu yersiz davranışlarından ötürü) melik, ondan yüz çevirdi ve onun ihtiyâçlarını gidermedi. (Üçüncüsü:) Yahya Aleyhisselâm, İsrail oğullarına, orucu emretti. Oruç için onlara bir misâl getirdi ve şöyle dedi:

-"Oruç tutan adamın misâli, savaş için savaş elbiselerini giyen adam gibidir. Adam savaş için hazırlık yapıp elbiselerini giydi, silâhını kuşandı. Fakat düşman ona ulaşmadı ve düşmanın silâhı da kendisinde işlemedi..."

(Dördüncüsü:) Yahya Aleyhisselâm, İsrail oğullarına zekât ve sadaka vermeyi emretti. Sadaka veren kişiye şöylebir misâl getirdi:

Yahya Aleyhisselâm buyurdu:

-"Zekat ve sadaka veren kişinin misâli, düşman tarafından esir edilen adamın misâli gibidir. Adam onlardan nefisini belirli bir ücret karşılığında satın aldı. (Mükâtebe oldu.) Onların memleketlerinde çalışmaya başladı. Az çok ne kazandıysa onu onlara verdi. Hatta böylece nefisini onların elinden kurtardı. Azad olundu. Boyundaki kölelik boyunduruğunu çözdü...

(Beşincisi:) Yahya Aleyhisselâm onlara, Ailâhü Teâlâ hazretlerini zikretmeyi emretti ve zikir için onlara bir misâl getirdi. Ve buyurdu:

-"Zikrin misâli, kaleleri olan bir kavmin misâlidir. Düşman kendilerine yaklaştığında, kalelerine girerler; kalelerinin kapısını sıkı sıkıya kapatırlar ve böylece nefislerini düşmanlarından korurlar"²⁸⁸ (2/82)²⁸⁹

²⁸⁶ Sahih-i Müslim: 4870,

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/722.

²⁸⁸ Tirmizi: Z790, Müsned-i Ahmed: 17232, Buralarda değişik lafızlarla geçmektedir. Her iki hadis-i şerif kitabının lafızları birdir. Ruhü'l-Beyân'da geçen şekli bu iki hadis şerif kitabına yakın bir manâ ifâde etmektedir. Beş emir ayndır; sadece misâller ya tamamen değişiktir. Orucun misâlinde olduğu gibi; veya değişik lafızlarla geçmektedir. Yanlış anlaşılmaya meyden vermemek ve Ruhü'l-Beyân kitabına uygun olması için bu hadis-i şerifi Ruhü'l-Beyânın ibaresine göre dizdim. Musannif hazretlerinin mutlaka bir bildiği vardır, diye düşündüm. Bu hadis-i şerifin Tirmizi ve Müsned-i Ahmed'te geçen ibaresi şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -" "Allâhü Teâlâ hazretleri.Yahya bin Zekeriyya aleyhimâsselâm'a, beş kelime söyleyip bunlarla amel etmesini ve onlarla amel etmelerini Beni İsrail'e de söylemesini emir buyurdu. Ancak O, bu hususta ağır aldı. İsa aleyhisselâm kendisine: -"Allah sana beş kelime öğretip onlarla amel etmeni ve Beni İsrail'e de onlarla amel etmelerini emretmeni söyledi. Ya sen bunları onlara emredersin veya bunları onlara ben emredeğim" dedi. Yahya aleyhisselâm:

-"Onları emretmede benden önce davranacak olursan yere batırılmam veya azab görmemden korkarım!" dedi

Beş Şey

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Bende size bu beş hasleti emrediyorum. Aliâhü Teâlâ hazretlerinin Yahya Aleyhisselâm'a emrettiği beş emir:

- 1- Allah'a Şirk koşmamak,
- 2- Namaz kılmak,
- 3- Oruç tutmak,
- 4- Zekât ve sadaka vermek,
- 5- Aliâhü Teâlâ hazretlerini zikretmek...

Bunlarla beraber, Aliâhü Teâlâ hazretleri bana beş şey daha emretti. Size tavsiye ediyorum:

- 1- Cemaat,
- 2- Dinlemek ve
- 3- İtaat,
- 4- Hicret ve
- 5- Cihâd'tır²⁹⁰.

Kul Hayra Koşmalıdır

Kul, hayırlara ve hasenata koşmalıdır; bütün hallerinde... Bu ise ancak irâde erbabına ve mücâhede ashabına müyesser olur...²⁹¹

Köpek Terzi Olamaz

Ne güzel buyurmuşlar: (Farişi beyit) Yapmadığını söyleme!

Sayfa numarasına göre fihris

Kötü olan budur...

Köpeklerden terzilğin olması muhaldir... Aynanın pası silinebilir. Lakin ayna taşı asla silinip temizlenmez. Söğüt ağacının dallarından gül olduğu konusunda yapılan konuşmalara kulak verme!

Pas, sıcaklıkla beyazlığa dönmeyiz!²⁹²

Ve halkı Beytu'l-Makdis'te topladı. Mescid ağzına kadar doldu. Mahfillere de oturdular. Yahya Aleyhisselâm vaaz etmeye başladı:

"Allah bana beş kelime gönderdi ve onlarla amel etmemi ve size de amel etmenizi emretmemi bana emretti:

-Bunlardan birincisi Allah'a ibadet etmeniz, ona hiçbir ortak koşmamanızdır. Allah'a ortak koşanın misali şudur: Bir adam, kendi öz malından altın veya gümüş mukabilinde bir köle satın alır ve: "Bu benim evim. bu da işim. (Çalış kazandığımı) bana öde!" der. Köle çalışır, fakat kazancını efendisinden başkasına öder. Kölenin böyle yapmasına hanginiz razı olur? Aynen bunun gibi, Allah da size namazı emretti. Namaz kılarken (sağa-sola) bakınmayın. Zira Allah yüzünü, namazda bulunan kulunun yüzüne karşı diker, o sağa sola bakmadığı müddetçe.

-Allah size orucu emretti. Bunun misali şu insanın misaline benzer; O bir grup içerisinde. Beraberinde bir çıkın içinde misk var. Herkes onun kokusundan hoşlanmaktadır. Oruçlunun (ağzında hasıl olan) koku, Allah indinde miskin kokusundan daha hoştur. -Allah size sadakayı emretti. Bunun misali de şu adamın misaline benzer: Düşmanlar onu esir edip ellerini boynuna bağlamışlar ve boynunu vurmaları için cellatlara teslim etmişlerdir. Adam: "Ben az veya çok (bütün malımı) vererek kendimi fîdye mukabilinde kurtarmak istiyorum" der ve nefisini fîdye ödeyerek kurtarır.

-Allah size. Allah'ı zikretmenizi de emretti. Bunun da misali, peşinden hızlı düşmanın geldiği bir adamdır. Bu adam muhkem bir kaleye gelip, düşmandan kendini korur. Kul da böyledir. Şeytana karşı kendisini sadece zikrullahla koruyabilir." Yahya Aleyhisselâm'ın bu anlattıklarını beyan ettikten sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ben de size beş şeyi emrediyorum: Allah onları bana emretti. Dinlemek, itaat etmek, cihâd, hicret ve cemaat. Zira, kim cemaatten bir karış kadar ayrılırsa boynundaki islam bağını çıkarıp atmıştır, geri dönen hariç. Kim de cahiliye davası güderse o cehennem'in yakıtlarından biridir!"

Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! 0 kimse namazını kılar, orucunu tutar idiyse (yine mi cehennemlik)?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Evet, namaz kılsa, oruç tutsa da! Ey Allah'ın kullan! Sizi Müslümanlar ve mü'minler diye isimlendiren Allah'ın çağırısı ile çağırın!" buyurdular." Tirmizi: 2790. Müsned-i Ahmed: 17232

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/723-726.

²⁹⁰ Tirmizi: 2790, Müsned-i Ahmed: 17232

İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/727.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/727.

²⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 3/727-728.